

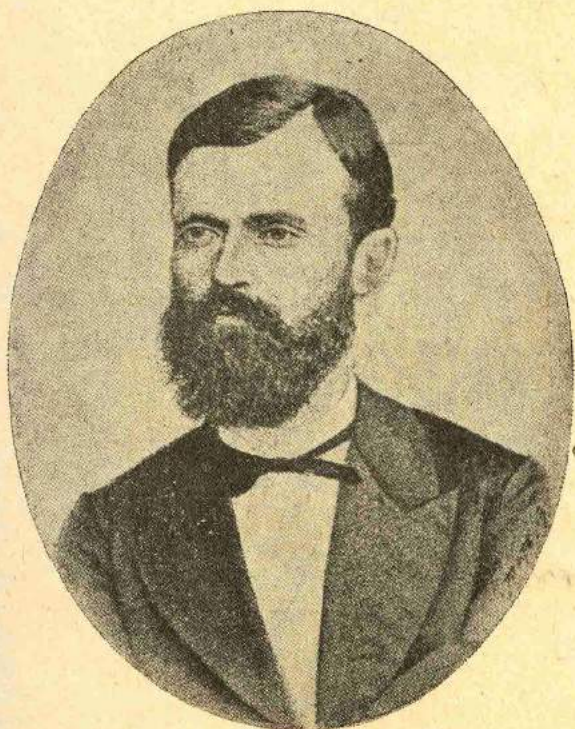
МАКЕДОНСКИ НАУЧЕНЪ ИНСТИТУТЪ

СЪЧИНЕНИЯ
НА
РАЙКО ЖИНЗИФОВЪ

СТЪКМИЛА
ЗОРА ЗДРАВЕВА

СОФИЯ — ПЕЧАТНИЦА П. ГЛУШКОВЪ — 1927

Райко Жинзифовъ

СЪДЪРЖАНИЕ

	стр.
Райко Жинзифовъ. Животъ и дейность	1
Литература	13

Оригинални стихотворения

Гулабъ	19
Питане и отговоръ	22
Гласъ	23
Гусляръ въ соборъ	24
Сонъ	34
Охридъ	37
Просякъ	38
Молитва	39
Доба	40
Молитва	40
Гарванъ	41
Брату си	41
Селянка	42
На младенецътъ А	44
Жалба	45
Таенъ гласъ	46
На чуждина	46
Млади години	48
На другоземецътъ	51
Европеизъмъ въ Шуменъ	52
После смъртта на Н. Огняновъ	54
Вдовица	54
Разговоръ съ слънцето	56
Безсонница	58
Стихотворение	62
На Великденъ	62
Самъ себе си	63
До българската майка	64
Песня	65
Отзиви къмъ пѣвецътъ	66
Стихотворение	67
До майка ми	68
Градъ	68
Нова година	70

Пѣвецъ предъ смъртѣта си	72
Недопѣяна пѣсня	73
Послание (Славному П. И. Шафарику)	74
Кървава кошуля	75

Преводни стихотворения

Слово за пълкътъ Игоревъ	89
Краледворска рѣкописъ	112
Олдрихъ и Болеславъ	112
Бенешъ Германовъ	114
Ярославъ	116
Честмиръ и Влаславъ	123
Людиша и Люборъ	128
Забой, Славой и Людекъ	130
Сбигонъ	135
Соборъ	136
Любушинъ сждъ	137
Китка	140
Елень	140
Ружа	141
Кукавица	141
Сирачка	142
Сколовранецъ	142
Пѣсень подъ Вишеградъ	142
Г у с л я р ь (отъ Шевченко)	143
Топола	143
Дума	146
Дума	146
Дума	147
Удавена	148
Катерина	150
Краковянка	160
Казашка пѣсень	161
Две стихотворения	162
Ратакия	162
Ягоди	170
Магьосана	171
Капчица	177
Калинка	177
Дума	179
Изъ Шевченко	179

Стихотворения на Жинзифовъ въ руски преводъ

На смърть юноши	180
Изъ поемы „Кровавая рубашка“	180—183

РАЙКО ЖИНЗИФОВЪ

ЖИВОТЪ И ДЕЙНОСТЪ

Райко Жинзифовъ.

„По-харно нѣщо, а не нищо“.

Този е билъ девизътъ на горещия родолюбецъ, на поета, който е използвалъ всѣка минута за да посвети нѣкой стихъ или статия на скъпото си отечество. Роденъ въ „топѣлъ край“ — градъ Велесъ 1839 г., той е расналъ при „благодатна природа“. Баща му се е казвалъ Иоанъ Джинзифъ¹, синъ на единъ влахъ Атанасъ отъ Москѡполе (Янинско). Свършилъ е медицина, обаче отдалъ се е на учителство. Въ Битоля се е оженилъ за една българка-гъркоманка Мария. Отначало Иоанъ самъ възпитавалъ сина си Ксенофонта, като го учелъ на грѣцки, а къмъ 50-тѣ години изпратилъ го при известния на времето си учител Николай Тонджоровъ, нареченъ още Самоковецътъ. При него Ксенофонтъ се е училъ да чете на черковно-славянски, но презъ 1855 год., поради домашни неспогоди той напусналъ училището въ Велесъ и заминалъ въ Прилепъ за да бжде помощникъ учителъ на Димитъръ Миладиновъ. Подъ негово ръководство Жинзифовъ се е подготвилъ за училищна и обществена дейность; сжщо подъ негово влияние се е пристрастилъ къмъ народната поезия, търсилъ и записвалъ фолклорни материали. Вслушвалъ се е въ народнитѣ пѣсни и приказки и по този начинъ по-отблизу се е запозналъ съ народа, успѣлъ е за кжсо време да проучи неговия битъ. Събранитѣ отъ него народни пѣсни сж помѣстени въ сборника на Миладиновъ. Понеже водѣлъ обучението на децата по Белъ-Ланкастеровата метода, която не се харесала на прилепскитѣ граждани, тѣ силно му се противопоставили, но благодарение на съдействието на Миладиновата е била подържана наредъ съ наустницата и часослова. Вториятъ градъ, въ който е учителствувалъ Жинзифовъ, е

¹Вж. А. Д. Ихчиевъ, Райко Кс. Жинзифовъ.

Кукушъ. Тамъ съ помощта на учителя Андроникъ Йосифчевъ (Йосифовъ) открилъ училището, което било основано още презъ 1840 год. отъ Миладинова. Жинзифовъ преподавалъ на български, а Йосифчевъ — на гръцки езикъ. Съ идването на Жинзифова постепенно било измѣстено гръцкото влияние. Презъ това време епархиаленъ началникъ на кукушката областъ билъ Мелетий, жестокъ българомразецъ. За неговитѣ безчинства и алчностъ Жинзифовъ споменува въ статиитѣ си по черковния въпросъ, помѣстени въ в. „День“. Лично самъ той неведнажъ е изпитвалъ гнѣва на епископа.

Къмъ края на 1858 г. Ксенофонтъ заминалъ за Одеса, гдето съ своитѣ спестени срѣдства и съ материалната помощъ на Миладинова решилъ да продължава образованието си. Той се записалъ въ Херсонската духовна семинария. Въ Москва се намѣрилъ съ Константинъ Миладиновъ, който по настояването на брата си успѣлъ да издействува стипендия на Жинзифова. Ксенофонтъ сжщо се намѣрилъ и съ Г. С. Раковски, който му обърналъ внимание на личното му име и го посѣветвалъ да го замѣни съ Райко. Отъ тогава Жинзифовъ се подписвалъ подъ литературнитѣ си произведения на български езикъ Райко, а подъ рускитѣ — Ксенофонтъ. Къмъ края на 1859 г. той се премѣстилъ въ Москва, гдето следъ година и половина усиленъ трудъ издържалъ блѣскавъ гимназиаленъ изпитъ и постъпилъ като стипендиянтъ студентъ по филология. Тукъ той издалъ първия си литературенъ трудъ „Гулабъ“ (вж. Български книжици 1860 г.). Сжщата година започналъ да редактира списанието „Братски трудъ“. Тежъкъ е билъ животътъ му въ Москва. Той е страдалъ въ влажнитѣ студентски стаи, сърцето му се е кжсало, когато си спомнялъ за мило то родно мѣсто, което тъне въ физическо и духовно робство. Въ нѣколко стихотворения Райко описва мизерното си положение презъ време на студентствуването си. Вследствие на тази мизерия той е почналъ да боледува. Понеже стипендията му била малка — 33 рубли, билъ е принуденъ да дава частни уроци и да сътрудничи въ разни московски журналы и списания (Московскія Вѣдомости, Научное Обозрѣніе, Газета Москва, День, Православное обозрѣніе, Современная лѣтопись). Отъ голѣмо значение е била неговача деятелностъ въ тѣзи списания, защото тѣ сж допринесли немалка полза за народното ни дѣло. Въ

своята обществена и публицистична дейност той е билъ защитникъ на панславянското движение въ Русия и като делегатъ на всеславянския етнографически съборъ въ Москва е защитилъ бждещето на славянскитѣ народности подъ мощното покровителство на руския народъ. Речъта му е завършила съ стихотворението „Наздравица“, написано по този случай.

Жинзифовъ е билъ далечъ отъ революционната борба. Той се е движилъ само въ рамкитѣ на публицистичната и книжовна дейностъ. Отъ писмото на Хр. П. Стояновъ до Герова знаемъ, че като свършилъ образованието си, мислѣлъ да учителствува въ София; обаче, поради несигурното положение, породено отъ черковнитѣ борби, отказалъ се да замине въ България. Едва презъ лѣтото на 1866 год. е могълъ да види отечеството си и да направи една кратка обиколка за два-три месеца. Целта му е била да се види съ роднини и да събере материали за проучване на народния ни битъ. Тѣзи сведения се черпятъ отъ писмото на Петко Славейковъ до Н. К. Балабановъ.

Въ Браила презъ 1868 г. било основано българско книжовно дружество. На общото годишно събрание били канени делегати отъ България, Влашко и Русия. Отъ името на Одеското българско настоятелство билъ изпратенъ като делегатъ Райко Жинзифовъ, който същевременно уредилъ и отпечатването на поемата си „Кървава кошуля“.

Жинзифовъ до края на живота си е билъ учителъ въ московскитѣ гимназии. Най-напредъ е билъ назначенъ за „свърхщатенъ“ учителъ по гръцки езикъ въ Лазаревския институтъ — 1860 г., 17 февруарий. Сжщата година, 10 септемврий, станалъ редовенъ учителъ въ I и V московска гимназия. Презъ 1863 г. билъ преподавателъ въ Лицея на Цесаревича Николая. На 1868 г. билъ награденъ съ едновременно пособие, а следъ две години била му изказана признателность отъ министерството за „отлична и усърдна служба.“ На следната година 1871 билъ произведенъ за изслужили години въ „колежки асесоръ“, а презъ 1872 — награденъ съ ордена св. Анна 3-та степенъ, като същевременно го зачислили наставникъ на две отдѣления; съ старшинство отъ 1 септемврий 1874 г. станалъ „колежки съветникъ“ и такъвъ останалъ до смъртта си.

Жинзифовъ билъ обикнатъ отъ висшето аристократи-
ческо общество въ Москва, въ чиито кжщи преподавалъ частни
уроци. Единъ руски филологъ казва: „Той работѣше за
България, азъ бѣхъ свидетелъ, очевидецъ на това. Той бѣше
изпълненъ съ свята любовъ къмъ отечеството си; за него
въздишаше постоянно. Той освѣтляваше акуратно руската
публика върху българскитѣ работи; той писа толкова по
черковния български въпросъ въ разни журналы, колкото
никой до сега българинъ не е писалъ“.¹

Неговиятъ благъ характеръ му е спомогналъ да завърже
голѣмо познанство въ Москва. „Жинзифовъ бѣше посрѣд-
никъ между българитѣ и руското, особено московското об-
щество. Нѣма видно семейство въ Москва, което да не познава
Жинзифова и да не се отзовава за него и до сега съ въстор-
жена скръбъ. Неговата искреностъ и чиста душа грабваха
сърдцето на всички, които го познаваха. Той бѣше българинъ,
който препоръчваше българитѣ предъ руситѣ“.

„Въ лицето на Инсарова съмъ гледалъ и до сега гле-
дамъ Жинзифова“, казва сжщиятъ филологъ. „Да, Жинзифовъ
бѣше типъ българинъ, душа човѣкъ, патриотъ, готовъ съ
сълзитѣ си да помогне на България, да направи добро на
общото си отечество. И той работи за тая България и той
умрѣ за нея, за нея той умрѣ на писмениа столъ“.

Рано загина поетътъ, въ разцвѣта на дейността си —
15 февруарий, 1877 г. (39 годишенъ). Сжжитѣ му останки при
тържествено погребение сж били носени отъ обожаващитѣ
го ученици и той почива въ Даниловското кладбище въ Мо-
сква, всрѣдъ гжсти липи и явори, гдето е издигнатъ скро-
менъ паметникъ съ надписъ: „Блажени чисти сърцемъ, яко
тѣ Бога узрятъ“.

Стихотворна дейность.

Жинзифовъ е поетъ на скръбъта. Цѣлата му лирика
е изпълнена съ тжга по родината. Отъ всѣки стихъ се лѣятъ
сълзи, предизвикани отъ робското положение на Македония.
Искренъ патриотизмъ одухотворява творчеството му. Моти-
витѣ се взиматъ изъ тежкия животъ на народа подъ игото

¹ Вж. С. С. Бобчевъ, Райко Жинзифовъ, животъ и книжовно
просвѣтителна дейность.

на гърцизма, иго опасно, което е застрашавало да претопи националното чувство у роднитѣ му братя.

Първиятъ поетически опитъ на Жинзифовъ е стихотворението „Г у л а б ъ“ (печ. въ Български книжици). Птицата, която е символъ на кротостъ и невинностъ, служи за вестителъ на мислитѣ му, които го вълнуватъ. Това „мило, кротко, вѣрно пиле“ трѣбва да каже, че го праща въ родния край „една душа, коя страда за злосъщастната си майка и невиннитѣ си братя“. Голѣмъ е копнежътъ на поета за отечеството, той тжжи за близкитѣ си, оставени „во голѣмо нещастие“, но патриотизмътъ му взима връхъ надъ всичко и той отива въ чужбина за да може по-свободно да работи. Отъ стихотворението се долавя, че той е за легалната борба, иска народътъ да се просвѣщава за да получи освобождение.

Дълбокъ патриотизмъ диша поемата „Гусляръ въ съборъ“. Тя започва доста бурно. Пѣвецътъ вика народа така, че гърлото му се кжса. Има силно движение, хората тичатъ ту насамъ, ту натамъ, викатъ отъ радостъ или мълчатъ отъ страхъ. А народниятъ пѣвецъ съ живостъ и душевенъ стонъ се обръща къмъ тѣхъ:

Сберете ся люди, народъ ся сбири.

По-близко, по-близко, вси наедно

Че гусли яворова ке засвири,

Уста ми ке пѣжтъ съ нежъ заедно,

Скрѣбна е пѣсенъта на Боянъ, сълзи ронятъ и той и народътъ. За какво пѣе? Той моли чернитѣ птици, кукумявкитѣ и буйнитѣ „вѣтри“ да лѣятъ сълзи. Момитѣ, горитѣ, гиздавитѣ градини, полета, ниви да се облѣкатъ въ черно; слънцето и месецътъ да не грѣятъ, звездитѣ да не сияятъ, съ една дума призовава цѣлата природа да скърби, защото страшна е съдбата на народа, — нѣма защитници. Обаче пѣсенъта събужда бодростъ у народа и той се провиква:

Македонія, чудна страна,

Нема да быдитъ гърчка она!

Много мило е очерталь образътъ на девойката. Тя е предметъ на тжжни лирични излияния отъ страна на поета.

Общиятъ характеръ на поемата е игривъ. Отначало започва съ живъ ентузиазмъ, после радостта се намалява. Тонътъ на веселие се понижава значително, дори достига до отчаяние, но произведението завършва съ голѣмъ възтрогъ,

прие който като вѣнецъ на всичко се явява „руйното вино домородно.“

Най-голѣмото произведение на Жинзифова е „Кървава Кошуля“, поема на скръбта. Съ пълно основание можемъ да я именуваме така, защото отъ стиховетъ ѝ неудържимо се лѣе скръбъ. Встѣплението, съ което авторътъ ни въвежда въ нея, е скръбъ за родината. Предъ очитъ ни се низжатъ картини отъ свѣтлото историческо минало на Македония. Широко пространство на чувствата си поетътъ дава при описанието на народния битъ презъ тази епоха. Съ каква топлота на чувствата се отнася той къмъ младото време, съ каква дълбока симпатия сж проникнати картинитъ, въ които говори за взаимнитъ отношения на младитъ!:

Презъ църковни дворъ широкий,
Гиздави девойки
Вървятъ съ стомни, съ вода пълни —
Исто тресопадки, —
А момчета българчета
Въ дворътъ седятъ на купъ,
Съ жедно сърце, съ жедни очи
Мигаятъ, погледватъ.

Жинзифовъ обича природата и се увлича въ поетически описания:

Бѣше вечеръ, ясенъ вечеръ
У Прилепа града,
По безоблачно ми небо
Месечина плава,
Околъ нея тамъ безбройни
Ситни звезди сятъ,
А и вѣтеръ тихий, хладний
Листъ на дърва нишатъ.

Картинитъ на скръбта се отличаватъ съ живостъ и трогателностъ. Съ силни изрази е описана злата сѣдба на бабата:

А изъ очи сълзи капятъ
Ронятъ се какъ бисеръ:
.....
Гълтатъ баба врѣли сълзи
И земя нихъ гълтатъ.

Като се отстраняват отклоненията, спазено е постепенното развитие на разказа и цялостта му. По сюжета съчинението не е ценно. Характеритът сж блѣдо очертани, постѣпките имъ не сж добре мотивирани. Пенчо Славейковъ нарича поемата инвалидна като цитира стиха: „Гинитъ редъ единъ отъ сълзи“ казва: „но преди бабичката да разкаже за убийството, тя оревава орталъка и сълзитъ ѝ текатъ по обилноводни и отъ рѣка Вардаръ. Жинзифовъ разправя за сума ни за въ клинъ ни за въ ржавъ нѣща, ала забравя нѣкакъ да загатне поне, отъ где сж се взели у бабата толкова сълзи“ и пр.. Наистина поемата има недостатъци, обаче критиката на П. Сл. губи отъ ценността си поради шаблонния си характеръ и грубия тонъ.

Кървава кошуля е неправилна и откъмъ форма; не е спазенъ нито размѣрътъ на ритъма, нито се дава изказъ съответенъ на поетическото творение. Обаче на времето си тя много е била ценена не само отъ сънародниците на Жинзифова, но и отъ руситъ. Гербель дотолкова се е трогналъ отъ поемата, че е превелъ известни части на руски езикъ, помѣстени въ книгата му „Поэзія славянъ.“

Въ своитъ многобройни стихотворения Жинзифовъ е изказалъ болките на душата си, копнежитъ и чувствата си. Идеята за независимъ животъ на нацията е прокарана като основна нишка въ лириката на Жинзифова. Стремѣжътъ да се освободи народътъ отъ тегловния животъ и главно отъ ноктитъ на духовното робство, тоя стремѣжъ за свобода, каквато сме имали нѣкога, е вдъхновявалъ поета, и той черпи утеха отъ историческото минало, когато народътъ се е радвалъ на своята самостоятелностъ. Въ стихотворението „Сонъ“ (сп. Братски трудъ) Жинзифовъ ни пренася въ епохата на Симеона, въвежда ни въ храма на мира, гдето величествения, добъръ и безъ злина царъ хвали народа си, отнася се бащински къмъ него, хули гърцитъ и събужда патриотизма у поданицитъ си. Като напомня за забравеното, но славно минало, авторътъ се стреми да събуди националното чувство у съвременниците си.

Въ една беззвездна нощъ Жинзифовъ мисли за духовната столица Охридъ (въ сп. Бр. трудъ) гнѣздото на вѣрата и народната свобода. Спомня си за св. Климента, който отъ олтара на старата черква е проповѣдвалъ духа на любовта,

на независимостта, и народът гърмогласно е произнасял молитвите си на славянски. Поетът моли Бога и сега да им прати духовен пастир, който да влѣе „духъ свободенъ, народенъ въ душигѣ на старо и младо.“

Стихотворението „Молитва“ (Бр. трудъ) е пропито съ тъга по старината, когато народътъ е билъ свободенъ и границигѣ на държавата били обширни.

Образътъ на юнака Крали Марко постоянно витае въ мислитѣ на поета. Той го вика да дойде отъ долната земя въ горната и да каже, такова ли е било положението на народа въ негово време („Пѣсня“, печ. въ вестникъ Дунавска зора). Зове булатъ въ „Отзивъ къмъ пѣвецътъ“ (в. Дунавска зора), да дойде и да отмъсти за болкитѣ ни, за чернитѣ ни дни. Нека не спи булатътъ, а като мълния да блесне, да удря въ сърцата, да рѣже, коли, заради нашитѣ „робски вѣкове и за дѣдовската слава, за вѣрата, за честта.“

Тъгата и копнежътъ по роденъ край изпълватъ сърдцето на Жинзифова. Тежко е да вехне човѣкъ въ чужбина („Жалба“, въ Бр. трудъ). Тежко е затова :

..... че все чуждо предъ него,
Хлѣбъ и соль, и дреха и риза
И скорни, все, що етъ на него,
Не негово, чуждо излиза.

Сжщото настроение вѣе и отъ стихотв. „Таенъ гласъ“ (Бр. трудъ)

Тежкото положение на младежа, който прекарва ужасни дни, не въ стая, а въ свинска кочина, измъчванъ отъ гладъ, хвърля го въ отчаяние. Ето защо той силно скърби за родината, тя му се струва рай съ своитѣ китни градини, кичести полета и прохладенъ, прѣсенъ въздухъ. Предъ очитѣ на поета се низатъ картини отъ незабравимото детинство, той си спомня, когато жетварки отиватъ на нивата, пѣйки като славеи. А тукъ :

Искинатъ скортукъ и панталони,
И двѣ три книги, тѣ за четене,
А ризи нематъ нито пакъ скорны
Течжтъ прозорцы во стаѣ малкѣ,
А въздухъ тежокъ, вонеща влага,
На дървенъ одъръ тѣло ся валка.

Такова е било положението на Жинзифова, списано въ стихотв. „На чуждина“ (Бр. трудъ).

Не само детинството се мърка предъ очитѣ на Жинзифова. Въ „Млади години“ (Бр. трудъ) говори за ергенския животъ и главно за скромната любовъ между младитѣ. Отъ „Безсоница“ (Нов. сбирка) сжщо лжхатъга по родното огнище, тжга примесена съ чувство на самотностъ. Въ безсънна лѣтна нощъ поетътъ не може да спи и потъва въ спомени отъ детинството, когато всичко е било чисто, свѣтло, когато той е отивалъ въ църква и духътъ му е билъ смиренъ и тихъ. Забравя ли се такова щастие? :

Какъ да забравамъ то, за кое болѣямъ,

Кое поддържватъ мой жовотъ ?

За кое я страдамъ, предъ кое я нѣмѣямъ :

Горкій-тъ мой народъ ? . .

Най-силенъ копнежъ по родината е изразенъ въ стх „Гласъ“ (Бр. трудъ). Поетътъ не знае какво иска. Въ него се борятъ ядни мисли, чувствата му ту гаснатъ, ту горятъ, почти изпада въ отчаяние, обаче единъ таенъ гласъ му шепне, че е близъкъ часътъ, когато всичката плевель отъ земята трѣбва да се очисти; този гласъ е божиятъ гнѣвъ, народниятъ гласъ.

Патриотизмътъ у народа е заглъхналъ, макаръ, че „Просякътъ“ (Бр. трудъ) пѣе за народностъ, бащиния и любовъ, макаръ, че той моли „и насъ слънце да огрѣитъ, да обичаме народното, завещано ни отъ дѣдини“, но нѣма кой да го чуе, защото модитѣ губятъ и душатъ времето и днитѣ ни. Авторътъ се страхува да не бждемъ разпрѣснати като евреитѣ по черната земя. Ето защо не сълзитѣ и молитвитѣ ще ни помогнатъ, но кървавитѣ битки (В. Народостъ, „Недопѣяна пѣсня“). Легалниятъ начинъ за борба отстъпва мѣсто на революционния духъ, още повече че сждбата на народа е зла и „Гарванътъ“ (Бр. трудъ) зловещо предсказва нещастията, които ни грозятъ; обаче надежда за новъ животъ не трѣбва да се губи. Тя е прокарана като свѣтла нишка въ стих. „Доба“ (Бр. трудъ), гдето подъ алегориченъ образъ поетътъ се надѣва, че и на родината му „рано, кжсно ще се посѣе сѣитба на широкото, народно гумно“. Съ вѣра въ бждещето на тоя робски народъ Жин-

зифовъ сгрѣва душитѣ на съвременниците (вж. „Молитва“ — в. Бр. трудъ.)

Чувството на самотностъ трови неговитѣ жизнени сили, и за да забрави скърбитѣ и сиротинството си, вика на помощъ „лютата водица“, за да му приспи страститѣ, безплоднитѣ желанія и всичко ядовито и зло въ душата му; да стане нѣмъ и глухъ къмъ всичко, мъртъвъ да стане и немирниятъ му духъ („Великденъ“ — в. Время).

Усилена скръбъ поради самотностъ се долавя въ стихъ „Самъ себе си“ (в. Время).

Понеже напразно изгубилъ младинитѣ си, поетътъ достига до отчаяние:

За това я самъ себе ненавиждамъ и мразамъ,
Че си казвамъ, що земля безполезно я газамъ,
Че я целый свѣтъ любамъ, а сумъ станалъ и бродамъ
Я едничакъ, самичакъ, като скитникъ безъ рода. . .

Образътъ на жената — съпруга, майка, сестра е очертанъ съ особена любовъ. Селянката съ своята наивностъ, съ чистата си безгрѣшна душа е идеаленъ образъ на македонка. Молитвата ѝ е свѣтла, горда, пълна съ правдина. Тя се моли за свѣтли дни, за здраве, за душевна тишина, за работа („Селянка“ — Бр. трудъ).

Майката е обрисувана като скърбяща, отчаяна, и поетътъ я моли да пѣе само за страданията, които очакватъ сина ѝ, но не и за любовъ („До българската майка“ — в. Дунавска зора). „В довицата“ (Нова сбирка), която изгубила всички близки, които сж изгнили въ тъмницата и останала съ две деца, е като кукувица, сама въ градъ Струга, гдето Дринъ буйно тече.

Има и по-щастливъ образъ на майка, на която въ душата свѣти слънце, защото върху нейнитѣ две деца грѣе небесна свѣтлина.

Девојката е нарисувана съ най-свѣтли бои особено въ любовта ѝ, основниятъ характеръ на която любовъ е скромностъ и свенливостъ (Гусляръ въ съборъ, Кървава кошуля). Само въ „Пѣвецъ предъ смъртта си“ (В. Народностъ) поетътъ напада жената, съ сърце като мразъ зла, която е причина да стане пѣвецътъ полуживъ, полулудъ и полудивъ. Любовта му къмъ тази жена е била свѣтла като

зора, свята, тази любовъ го е укротила, но и живота му съкратила, та той е

... убиенъ, душевно нѣмъ,

Какъ да ѝ сторилъ грѣхъ голѣмъ.

Общиятъ характеръ на стихотворната дейность на Жинзифова е дълбокиятъ, пламененъ патриотизъмъ. Силно влияние върху творчеството му е оказала не само нашата народна поезия, но и поезията на другитъ славяни. Многобройнитъ преводни стихотворения отъ чешски, полски, малоруски, староруски и сръбски подчертаватъ увлѣчението на Жинзифова отъ народнитъ пѣсни. Л. Каравеловъ не одобрява преводитъ на Жинзифова въ своята статия: „Българска книжнина“ (в. Время). Той казва: „Идеята е великолепна, обаче успѣлъ ли е авторътъ на Новобългарска сбирка да изпълни задачата си? Той трѣбваше да се потруди добре да опознае българитъ съ историческото значение и литературното достоинство на тѣзи паметници (Слово о полкѣтъ Игореву и Краледворската рѣкописъ), а не да каже да се обърнемъ къмъ тѣхъ (лично къмъ тѣхъ или къмъ трудоветъ имъ? — коментира Каравеловъ). Не е далъ сведения, на какъвъ езикъ сж написани, въ кой журналъ, въ коя година. Жинзифовъ е изпълнилъ предисловията си съ бръщолевене, охканета и ахканета, че горчиво било нашето прошедше (каквото и да е било, то е загубено, не можемъ да го върнемъ)“ и пр. Критикътъ особено кори преводитъ на Жинзифова отъ Шевченко, преди всичко поради правописа на думитъ — една и сжща дума се срѣща най-различно написана и то въ нѣколко реда, напр. тжга, тагж, туга, тога; мжка, макж, мака и др. „Освенъ това стихотворенията му сж думи безъ никакъвъ смисълъ и безъ връзка, още повече, че самъ Жинзифовъ пише въ Новобългарска сбирка, че съчиненията нищо не струватъ и хвърля всичката вина върху българския езикъ и неговитъ наречия.“ Наистина неговиятъ правописъ много прѣчи на гладкостта и художествеността на стиховетъ му и поради тази причина не е необходимо и нѣма значение да се спази този правописъ при препечатване на съчиненията му, обаче стихотворенията не сж лишени отъ смисълъ. Всѣко едно отъ тѣхъ говори за известно настроение у автора, за известна болка на душата му. Мнозина отъ читателитъ на в. Время

напѣрили критиката на Каравеловъ зз нѣщо нелитературно, а памфлета пълень съ укори и неприличности.

Откъмъ художественостъ както оригиналнитѣ така и преводнитѣ стихотворения на Жинзифовъ губятъ, защото сж неиздържани по форма, а нѣкои и по съдържание. Обаче целта на поета е била да прокара своитѣ идеи, да се хареса на своитѣ читатели, ето защо не държи на външната страна на произведението. Езикътъ е много неправиленъ, не-установенъ. Пенчо Славейковъ го нарича просяшки. Той напада Жинзифова въ незаинтересованостъ и незнание на родния езикъ и отрича у него каква и да е интеллигентностъ. Силно казано. Щомъ като Ж. може така добре да владѣе и да се изразява на руски езикъ, не може ли да изучи българския? Но грѣшката му се състои въ това, че той е искалъ да слѣе всички български наречия въ едно, затова има у него такъвъ хаосъ въ употребата на думитѣ и на правописа. Но това не значи, че стихотворната му дейностъ нѣма никаква стойностъ. Напротивъ, тя е имала голѣмо значение на времето си, а даже и сега, тъй като ни дава картини на страданията на роднитѣ братя въ нещастното отечество. Жинзифовъ винаги се е водилъ отъ мисълта, че по-добре е да работи колкото и както може, и напълно е оправдалъ своя девизъ: „По харно нѣщо, а не нищо“.

Въ сборника тукъ сж помѣстени всички стихотворни произведения на Жинзифова съ изключение на „Древная болгарская пѣсня объ Орфеѣ“ отъ Ст. И. Верковичъ, преведена отъ Жинзифовъ. Подредени сж най-напредъ оригиналнитѣ стихотворения, после преводнитѣ, а въ края писмата „Кървава Кошуля“. Оригиналниятъ правописъ на Жинзифова не е важенъ, и поради това той е поправенъ съобразно съ сегашния правописъ.

ЛИТЕРАТУРА.

Оригиналнитѣ стихотворения на Жинзифовъ сж помѣстени въ следнитѣ списания и вестници :

Български книжици. Повр менно списание на Българскитѣ книжници. Урежда се отъ Димитрія Мутева. Цариградъ — Галата 8. Год. I—III. 1858—1860.

Братски трудъ. Подъ редакцията на Д. Ив. Ж. Москва 8. 1860—62 год. кн. 1—4 (безъ книга 3).

Нова българска сбирка, I изд. 1863 — Москва. Напечаталъ Райко Жинзифовъ.

Българска пчела, год. I — 1863, бр. 24, стихотворения отъ Р. Ж., въ подлистникъ год. II — 1864; бр. 3, 4, 5 и 6 статьи. Браила.

Вестникъ Врѣмя I и II, 1862—1879; бр. 20 и 22, 28, 29, 30, 34, 35, 36, 37, 39, 44, 45, 46 и 47 — Т. С. Бурмовъ, стихотворения и статьи отъ Жинзифовъ.

В. Дунавска Зора, год. I — 1868, Браила — редакторъ Д. Войниковъ. Бр. 21 и 22 и II — 1869, бр. 34; год. III, бр. 4. Стихотворения съ патриотическо съдържание.

В. Македония, год. II, бр. 25 и 26 — 1868 г., а) Историческа статья отъ Жинзифовъ: „Черковны съборы въ Българіѣ; б) год. II, бр. 33 — стихотворения отъ Р. Ж. — Цариградъ; ред. П. Р. Славейковъ.

В. Народностъ, год. I бр. 20, 21, 27, 28 и 35, — год. II, бр. 24 — 1868-9 г.. Букурещъ. Стихотворения отъ Р. Ж.

Сп. Общъ Трудъ, год. I — 1868; кн. III — Болградъ. „Ода въ память на Павла Иос. Шафарикъ“ — отъ Р. Ж.

Кървава кошуля — издалъ А. П. Стоиловъ, София, 1926 г.

Преводитѣ на Жинзифовъ сж печатани въ :

Новобългарска сбирка I изд. 1863 г., Москва. Написалъ Р. Жинзифовъ.

В. Свобода, год. I, 1870 бр. 35. Стихотв. отъ Жинзифовъ. Вестникъ политически и книжовенъ; ред. Л. Каравеловъ. Букурещъ.

Сп. Читалище, год. I, кн. 15, 23 и 24. год. II, кн. 1, 2, 5, 12, 13, 15; ред. Балабановъ, П. Р. Славейковъ. Преводни стихотворения отъ Жинзифовъ. Цариградъ, 1871 г.

В. Вѣкъ, I—1874; отъ Д. М. Балабановъ. Бр. 12, 21 и 25. Царигр.

Сп. Градинка, год. II, 1875, Виена, кн. V. Редакторъ И. Р. Блъсковъ. Стихотв. отъ Р. Жинзифовъ.

Древная болгарская пѣсня объ Орфеѣ отъ Ст. И. Верковичъ — Москва, 1867 г. преводъ отъ Жинзифовъ, изд. В. А. Дашковъ.

Публицистични произведения :

В. День, изд. Аксаковъ — 1864 — Москва. № 1, 5, 8, 11, 15, 22, 27, 32, 46, 48, 51—52.

Всеславянская этнографическая выставка и московскій съѣздъ въ Маѣ, 1867 — речь отъ Р. Жинзифовъ.

Родное племя. Сборникъ въ пользу славянъ... Кн. 2, 1877 г.; I Публицистическа статья отъ Кс. Жинзифовъ; II Д. и К. Милади-

новы — животописни бележки отъ Р. Ж. (стр. 263—288).

Има статии печатени въ в. Врѣмя, в. Македония, Българска пчела.

Критически отзиви върху съчиненията на Жинзифовъ

Сп. Знание — ред. Л. Каравеловъ, Букурещъ, год. I, 1875, Бр. 5, стр. 78—79. Отзывъ върху книжовния езикъ и стихъ на Р. Ж. отъ Л. Каравеловъ.

Сп. Книговище за прочитане, год. I, 1875, кн. IV, стр. 1—2. Отзывъ върху Ж. стихотв. отъ Д-ръ И. А. Богоровъ.

Списание на българското книжовно дружество, год. I (1869—70) кн. I. Браила. Народни бълг. пѣсни, записалъ Р. Ж.

В. Автономия, год. I, бр. 34—35. София, 1899. Биографични данни върху живота и дейността на Р. Ж.-въ.

Л. Касъровъ. Энциклопедически речникъ, часть I (А—С), стр. 160. Сведения за живота и дейността на Р. Ж. 1899.

Конст. Иречекъ. Исторія Болгаръ, стр. 734, Одеса, 1878 г. Бележки върху книжовната дейность на Р. Ж.

А. Н. Пипина и В. Д. Спасовича. Исторія Славянскихъ литературъ; изд. второе, стр. 72, т. I. С.-Петербургъ — 1879. Сведения за дейността на Р. Ж.

Т. Н. Шишковъ. Элементарна словесность въ два курса; т. I, 1873, Цариградъ, (стр. 199—200). „Критическа оценка на разнитѣ преводи на Краледворски ржкопись“.

Сп. Мисль, год. IX, кн. VII, (стр. 113—115). Критика върху „Кървава кошуля“ отъ П. П. Славейковъ.

Ф. Б. Брокгаузъ и И. А. Ефронъ. Энциклопедический словарь, т. XII. С.-Петербургъ, стр. 7. Бележки за живота и дейността на Р. Ж. — 1894 г.

Н. В. Гербель, Поэзія славянъ, Петроградъ, 1870.

Любенъ Д. Ихчиевъ. Райко Ксенофонтъ Жинзифовъ, Животъ и литературна дейность, Известия на славянския семинаръ, год. III.

В. Марица, год. VI, 1883. Пловдивъ. Бр. 483. Отзывъ върху Бобчевата литературна студия за Р. Жинзифовъ и неговата книжовно-просвѣтителна деятельность.

В. Независимость, год. IV, 1874, бр. 25. Букурещъ. Критика отъ Л. Каравеловъ върху нашата предосвободителна поезия.

Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина. Издава минист. на народ. просв.; т. XX — 1909. Писма на П. Р. Славейковъ.

Списание на бълг. книжовно дружество. Срѣдецъ кн. IV — 1883. Рецензия отъ Д-ръ К. Иречекъ върху Бобчевата студия за Р. Ж. и неговата книжовно-просвѣтителна дейность.

С. С. Бобчевъ. Райко Жинзифовъ — Животъ и книжовно-просвѣтителна дейность. Сп. „Наука“, год. V, кн. VIII—IX; стр. 745—773. Пловдивъ, 1883.

С. Бѣжанъ. Р. Жинзифовъ — биографични черти. Въ „Стара планина“ (въ подлисника), год. I, бр. 58. Букурещъ, 1877 год.

Ю. Ивановъ. Български периодически печатъ за възраждането му до днесъ. Райко Жинзифовъ — животопись. Стр. 33—34. София, 1899 г.

Сп. Свѣтлина, год. II, кн. VII, стр. 160. Биография на Р. Ж. Пловдивъ, 1892 г.

Д. Мариновъ. История на бѣлг. литература, I изд., стр. 266, Пловдивъ, 1887. Бележки за живота и дейността на Жинзифовъ.

Д. Мирчевъ. Кратко ръководство по бѣлг. литература. Стр. 119—121, I изд. В. Търново, 1907 г. Бележки върху живота и книжовната работа на Р. Ж.

А. Теодоровъ Баланъ. Българска литература. II изд. стр. 125, Пловдивъ, 1899. Бележки върху дейността на Ж.

Ив. Момчиловъ. Христоматия за V кл., стр. 142—5. Р. Ж. Пловдивъ, 1896.

Д. В. Манчовъ. Отечественна история — ново изд. стр. 149, Пловдивъ, 1892. Бележки върху книж. просв. дейность на Ксенофонтъ Жинзифовъ.

**ОРИГИНАЛНИ ==
СТИХОТВОРЕНИЯ**

Гулабъ.

О! Гулабе, пиле кротко,
Що си летишъ на високо?
Слушай що ке ти кажамъ
И що ке ти наржчамъ.

Слушай харно и паметвай,
Молямъ ти се не забравяй
Моитѣ речи що ке чуешъ
Вѣрно ти да ги прикажешъ.

Ако пойдешъ въ моя земя,
Въ мила моя татковина,
Молямъ ти се не прелетвай,
Татковина не забравяй.

Ти застани на палати,
На палати иль въ градина,
Во босилокъ, вовъ тръндафилъ
Или въ цървень каранфилъ.

Рано, рано во зората
Застани во градината
Ти зафати та загукай
Жално, тъжно ти разпѣвай.

Со твое жално гукане,
Со твое тъжно пѣене
Ти мои братя разбуди,
Ти моя майка разсони.

Акъ те питатъ, о гулабе,
Мило, кротко, вѣрно пиле,
Що ти сакашъ во градина,
Толко рано во зората?

Защо така жално гукашъ,
О! гулабе, тъжно пѣешъ,
Отъ каква ти земя идишъ
И кжде ти такъ си ходишъ,

Кажы, кажы, о гулабе,
Разкажи имъ вѣрно пиле,
Чи си идишъ отъ високо,
Прѣко море отъ далеко.

Нарочно те тебе праща
Една душа коя страда
За злощастната си майка
И невиннитѣ си братя.

Страда, защо ги остави
Тѣй безъ да имъ поможи
Во голѣмо злощастие
И во крайно бедствие.

Ги остави безъ утеха
И безъ никаква надежда,
Безъ да слуша нихни молби,
Безъ да гледа нихни сълзи.

Со намѣрение твърдо,
Твърдо, непоколебимо,
Тръгна си и се раздѣли
И отъ нихъ се отдалечи.

Народность, силно чувство
И любовь къмъ отечество
Двата тераха и велѣха
Да не жале братя и майка.

Но ако може да спомогне
Огечество да си избави,
Македония, Тракия,
Па и горна България

Отъ фанариоти владици,
Прокляти, лукави гърци,
Кои даватъ като волци
Беднитѣ и кротки овци.

Се наричатъ и владици
Апостолски наследници,
А тия безобразни гърци
Сж по-лоши отъ диви вълци.

Не се боятъ они царя,
Нито мислятъ пакъ за бога,
Безсовестно они грабятъ,
Силно мжчатъ, биятъ, глобятъ.

Драгоценни носятъ дрехи
Фанариотитѣ тирани,
Най-хубави коне ездятъ
И съ голѣма гордостъ ходятъ.

Не имъ стигна грабителство
И безмѣрното насилство,
Несказано разкошество,
Току праватъ и гнжно блуд-
ство.

Иматъ по две, по три жени
Тие проклети тирани,
Снощи въ блудство, утре въ
[църква,
Безъ да имъ власъ настрѣхва.

Безстидно въ църковъ псуватъ,
Скверни слова произносиватъ,
Немилостиво они грабятъ,
Беднитѣ българи мжчатъ.

Никакъ въ църковъ не оставатъ
Законъ божий да изпълняватъ,
Беднитѣ невинни българи
Наречаватъ ги варвари.

Велятъ, защо богъ не сака,
Христианска вѣра не допуска
Български въ църкве да четатъ,
Български богу да се молятъ.

Той е, велятъ, гнжсенъ языкъ,
Гнжсенъ и варварский языкъ,
Богъ сака языкъ гърский,
Никакъ гнуснийтъ българский.

Среброто е нихнѣтъ богъ,
Златото е нихна любовъ,
За тѣхъ тѣ умиратъ,
Всичко друго даватъ.

Неможейки ови да гледа,
Никакъ веке нихъ да търпе,
Фанариотитѣ владици,
Безсовестни, клетки гърци.

Реши се далеко да бѣга,
Българска мжка да не гледа,
Да жертвува своя си майка
И невиннитѣ си братя.

Само ако може да помогне,
Татковината си да избави
Отъ грѣцкото иго, тиранство,
Фанарьотско духовенство.

Можешъ ли ти, о гулабе,
Мило, кротко, вѣрно пиле!
Вситѣ тия да паметвашъ,
Всегде ти да ги разкажешъ?

Но ако много ти се боишъ
Да те фататъ и погибнешъ,
Само ово ти паметвай,
Молямъ ти се не забравяй.

Кога стигнешъ въ моя земя,
Въ българската Македония,
Ке видишъ българи юнаци,
Нестрашливи македонци.

Застани на високо мѣсто,
Запѣй много гласовито,
Щото вситѣ да чуятъ
И всичкитѣ да те разбератъ.

Речи, речи, „македонци,
Ви българи юнаци,
До кога ви у тъмница
Ке седите чърни лица?

До кога вие ке търпите,
Тежки мъжи ке теглите?
До кога вие ке спиеете,
Нѣма да се упомните?

Да ве газятъ клети гърци
Фанариотитѣ владици?
Да ви даватъ диви вълци,
Васъ, кротки, бедни, овци?

Не! не! Така братя мили
Вие злощастнитѣ и бедни
Дойде време, дойде кога
Да се роди наша слава!

Кога царѣтъ позволява,
На всичкитѣ ни повелява,
Да нѣма веке гонение,
Но учение и просвещение.

Всички съгласно станете,
Български школи творете,
Въ църкве български четете,
Отъ никого не се бойте.

Само съ кротко и согласно
Станете всички сложно,
Ако сакате честь и слава,
А отъ бога всѣкоя дарба.

Така, о гулабе, кажи
На тамошнитѣ българи
Дойде, речѣ, веке време
Наша слава да воскресне.

Така, ако пакъ не можешъ
Вѣрно пиле, ти се боишъ
Вситѣ тия да разкажишъ,
Да не напразно загинешъ.

Не! Не! Има тамо мѣсто,
Мѣсто свободно, българско,
Дека вситѣ сж българи.
Нѣма гърци, клети власи.

Името ке го научишъ,
Много лесно ке го наидишъ,
Но остави ме да ти го кажамъ,
Мѣстото е Кукушъ, велямъ.

Кукушъ! Кукушъ, прибежище,
За фанариотитѣ огнище!
Тамо, о гулабе, ходи,
Тамо свободно застани.

Тамъ ке наидишъ една душа,
Душа мъдра, много блага,
Прочуема въ околия,
Българска Македония.

Она всичко си жертвува,
Нищо она не си жали,
За милата татковина
Българска Македония.

Радуй се ти блага душа,
Весели се мъдра душа,
Честь и слава си добила,
Вѣчно име оставила.

Даруй ней-же мили боже,
О, всемилостиви отче
Здраве долгоденствено,
Благополучно и многолѣтно.

Питане и отговоръ.

Синьо небо защ' си ведро? Око мое, колку можишъ
 Златно сонце защ' си ясно? Печали се да разгледашъ.
 Небо кажи защ' си бистро? А истина! ено коло,
 Буйний вѣтеръ вѣишъ росно? Българско хоро мило.
 Кжде сте ви гжсти мъгли, Хоро водятъ все девойки
 Темни, мрачни ви облаци, — Тънки, бѣли, чернооки.
 Въ коя страна сте се скрили? А на танецъ що етъ она,
 Защ' пустихте солнца зраци? Тънка и висока Дона?
 Кажи земльо и долини, На глава ѝ китка вѣнецъ —
 Гори, високи планини, Шебой, ружа, невѣнъ, здравецъ.
 Поля, дърва и стремнини —
 И ви зелени равнини —
 Защ' сте се развеселили? Въртитъ хоро дѣсно, лѣво,
 Вситѣ сте се накитили, Теглитъ танецъ криво, право,
 Съ ружа, жълта попадийка, Стройно следатъ я другарки
 Сосъ морава темянушка? Сосъ черни, руси плетенки.
 Що за радостъ? Кажи солнце, А момчета млади, росни,
 Славеи пиле, ти братенце, Съ очи мили, черни, ясни,
 Лебедъ милий, вси пилия, Сосъ главитѣ превързани,
 Сладкогласна ти дружина? Съ тънки кърпи копринени,
 Защ' сте се разпѣяли, Обколили всето хоро,
 Гласи сладки пропустили, Хоро българско, народно.
 Такъ, ви свята хубавина? Съ сърдце весело и добро
 Кажете ми, о дружина! Веселятъ се вситѣ дружно.
 Но що гледатъ мойтѣ очи? А почтени наши старци,
 Мило, ясно, свѣтло солнце, Старци, велямъ, но юнаци,
 Покрени ти свои лучи, Вино пиятъ, се веселятъ
 Постой, постой, ти братенце! Свято име божие славятъ.
 Що етъ оно? Що бѣлѣитъ, Изъ нихъ единъ громогласенъ
 Що бѣлѣитъ, що чернѣитъ Пѣснопѣвецъ сладкогласенъ
 Не далеко отъ Солунско, Пѣитъ, викатъ, гърло кинитъ,
 На оно поле Кукушко? Въ синьо небо пѣсна ходитъ.
 Сърце мое що треперишъ? Братя, братя, дружно, сложно,
 Не етъ лъжа, ти що гледашъ. Громогласно, едногласно
 Пѣйте, слав'те вишне бога,
 Жалостъ, тжга, айд' безъ трага!

Где си радость? Братя мили
Знаете ли дал' сте чули
Дойде доба, дойде време,
Да загини тежко бreme.

Бързамъ, търгамъ и достигнахъ,
Во соборотъ влѣгохъ, питахъ
Татко, стрико, о, за бога,
Целувамъ ти дѣсна нога. . .

Старецъ викатъ: „О юначе!
Весели се младо момче,
Пий вино, седни, слушай,
Молчи, гледай и не питай!“

Долетѣла соколъ птица,
Биетъ, ширитъ свои крилца,
Идить, стоить на главитѣ,
Пущатъ писмо во политѣ.

А отъ кжде? А отъ града,
Отъ голѣма Цариграда.
А отъ кого? отъ патрико
Писмо гласить ев' овако:

„Ви българе православни,
Святой церкви чада вѣрни,

[Бълг. книжици.]
год. I—III.

Пращамъ вамъ еднороденъ
Владика еднокровенъ.

Имя нему Партений!
Примете го кукушани

Съ тепло сърдце, съ тепла
любовь

И молитва мой благословъ.

Разбра сега о юначе,
Младо, зелено българче!
Пѣй, слави вишна бога,
А ти жалость, ти пѣврага.

Братя мили, дружно, сложно
Станете братя на колѣна,
Всички веднажъ и согласно
Глед'те въ небесна вишина!

Реч'те вситѣ: „Боже отче,
Преплагий, небесний творче,
Слава тебе и държава,
Нине присно и до вѣка.“

Лейте, плач'те,
Лейте, лейте
Жежки сълзи,
Не отъ жалость,
Тукъ отъ радость!

Новобългарска гусла.

Гласъ.

Далечъ отъ бащина, далечъ отъ роднини,
Не во чужда за мене земя,
Въ поляни кичести, зелени долини,
Самичкъ въ пладнина шетамъ я.
Я се разхождамъ, но на душа ми тежко
И ядни мисли мене борятъ,
И мене ставатъ то студено, то жешко,

И чувства то гаснатъ, то горятъ.
 Я искамъ сѣнка, я искамъ прохлада,
 Душевна я искамъ тишина,
 Че клето ми сърдце доста вече страда,
 И се нагледа всѣкаква злина:
 Коварство сосъ бедность, сосъ гордость лукавство,
 Сонъ мъртовъ, глупава простота,
 Любовь на слова и слога безъ братство,
 И хритость, лъжлива доброта —
 Безумецъ, безумецъ, душа ти ленива
 Я чухъ невиденъ и таенъ гласъ:
 „Спрегни плугъ за заборавадената нива,
 Че близка етъ доба, близокъ етъ часъ.
 Стани, земи остенъ въ ржце, работай
 Ти и день и нощъ, сосъ трудъ, сосъ потъ,
 Изтреби тръне, изчисти троскотъ, изорай
 Безплодна нива да дадить плодъ.
 Стани, безумецъ, сосъ молитва гореща
 Ти клетва дай, стори си кръсть;
 Стани ти, иди напредъ, иди на среща
 Но бойся, бойся божий прѣстъ.“ —
 „Готовъ сумъ, се кълнамъ да изорамъ нива;
 Кажу кой си ти невиденъ гласъ?“
 „Чуй!“ — загърмѣ — гласъ се отзива —
 „Я сумъ божий гнѣвъ, народенъ гласъ.“

[Бр. трудъ. Кн. I—IV.]

Гусляръ въ соборъ.

„Сберете се люди, сбири се народъ,
 Въ широка поляна, ти вонъ изъ градътъ,
 Печалби дневни и трудове сосъ потъ
 На часъ остави и яремъ отъ вратътъ
 Сбири се народъ, разбуди се отъ сонъ,
 Освѣсти се, близка доба, близокъ часъ,
 Вечъ се разведрилъ твой мраченъ небесклонъ,
 Безплодна нива вече пицить за класъ.“

Такъ велить онъ сосъ силенъ гласъ,
 Новий Боянъ, народенъ пѣвецъ,
 Такъ гърло кинить часъ по часъ,
 Носейки на глава си вѣнецъ.

И твърдо стъпватъ на крака
 И вешо мърдатъ пръсти си онъ,
 Държейки гусла во ржка,
 И будитъ народъ отъ тежокъ сонъ.

И слушатъ народъ и бързо тичатъ тамъ,
 Въ широката поляна изъ градътъ вонъ.
 Незнаейки нищо тичатъ си тамъ онамъ
 И гледатъ, викайки и мълчейки онъ.
 То викатъ отъ радостъ, то мълчитъ отъ страхъ,
 Онъ голъ, онъ босъ, безъ пушка и безъ мечъ,
 А отъ нози се креватъ на вѣтеръ прахъ
 И все току тичатъ повечъ и повечъ.
 И жедно гледатъ отъ страна на страна,
 Сосъ очи си търсигъ свойтъ си пѣвецъ,
 А онъ милно слегваше отъ планина,
 Носейки си гусла, държейки вѣнецъ.
 Въ поляна слѣзе во зелена трева,
 На небо погледна и на земля онъ,
 Косми си разстресе, размахна глава
 И две сълзи проли съ душевентъ стонъ.
 „Сберете се люди, народъ се сбири,
 По-близко, по-близко, вси наедно,
 Че гусла яворова ке засвири,
 Уста ми ке пѣятъ съ нея заедно“.

И чу народъ и замлъкна,
 Онъ стоить съ скръстени ржце,
 Глъбока вардитъ тишина,
 Гледайки съ уплашено лице.
 А гусярь средъ него застана
 Съ умиленъ погледъ, чърноокъ,
 Безъ хитростъ, безъ гордостъ, безъ злина,
 Онъ доста снажестъ и високъ.
 Сосъ скръстени седна крака,
 Сосъ гусла подъ яворъ гжстолистъ,
 Тетиви мърдна дѣсна ржка,
 На дървя свирба нишаше листъ.
 Отъ разпущена чърна коса
 На негова млада глава

Си капѣха капки какъ роса;
 Изъ уста му, живи слова
 Въ сини летѣха небосклонъ.
 Сосъ умиленъ пѣше гласъ,
 Издихайки сосъ сърдеченъ стонъ,
 Ронейки сълзи часъ по часъ.
 А народъ сосъ наведена глава,
 Отъ дѣсна, отъ лѣва страна
 Сосъ жедность ловитъ пѣсни, слова,
 Слъзлива, жалостна она.

Мършоядки, чърни птици,
 Пѣйте въ гранки пѣйте;
 Кукувайте кукавици,
 Очи сълзи лѣйте.

Вѣтри буйни, вѣтри съ сили
 Вѣйте, жално вѣйте,
 И съ планински самовили
 Очи сълзи лѣйте.

Гори, гиздави градини,
 Въ чърно се облечете,
 И ви кичести долини
 Съ мене сълзи лѣйте.

И полета и ви ниви,
 Вечъ не зеленѣйте,
 Ваши плодове сетъ диви,
 Очи сълзи лѣйте.

Бѣлолики ви девойки,
 Тжжно ви запѣйте,
 Ви жетварки чърнооки
 Врѣли сълзи лѣйте.

Затъмни се въ небо слънце,
 Съ месецъ ви не грѣйте,
 Но какъ мое клето сърдце
 Лѣйте сълзи, лѣйте.

Вечерница и Деница,
 Съ звезди ви не сяйте,
 Обърнете се въ темница,
 Очи сълзи лѣйте . . .

А сълзи се валкатъ по мрачно лице,
 Се ронятъ какъ бисеръ, се ниятъ они
 По гъсти клепки, а съ кърпа въ ржце
 Ги бришитъ, ги гонитъ по дветѣ страни.
 А млади момчета го молятъ: „попѣй
 Намъ гусларъ, попѣй, кажи и прикажи,
 Ти засвири, ти жалостно намъ запѣй,
 Що си видѣлъ, какви злини, намъ кажи.
 Пакъ захвана да пѣитъ, да свиритъ онъ,
 Ронейки сълзи врѣли сосъ глъбокъ стонъ.

Народе, страшна сѣдба твоя,
 Защитници нѣмашъ, самъ си,
 Противници многу на земля,
 Но пакъ си живъ, цѣличъкъ си.
 Защо все викаятъ противъ насъ,
 Защо креваятъ викъ и шумъ,
 Клеветаятъ насъ съ несправеденъ гласъ,
 Ил' вѣтеръ гонятъ съ плитокъ умъ?
 Защо народе? Ил' за това,
 Че наши трудове сосъ потъ
 И стари ни народни права
 Коварно грабна фанариотъ?
 За това? че наша старина
 И книжница, небесенъ даръ,
 Ржка фанариотска съ злина
 Стори пепель съ огинъ и жаръ.

И нашъ языкъ, нашъ славянскій гласъ,
 Народность, вѣра, божий храмъ,
 И наши нрави, драги за насъ,
 Все шо дѣдови дали намъ,
 Душа ни, животъ ни и имотъ —
 Като се зовѣше нашъ братъ —
 Потѣпка, ограби золъ фанариотъ,
 За да гоитъ снага и вратъ?

А онъ билъ нашъ врагъ — и страшенъ врагъ,
 Защитникъ толку на слова,
 На друзи се казвалъ милъ и драгъ. . .
 Далечъ отъ насъ злодейска глава!
 Ми свято честимъ вѣра и храмъ,
 Че честимъ свято и за напредъ,
 А нимъ, нимъ некъ бидитъ вѣченъ страмъ,
 Че довели насъ въ никаковъ редъ. . .
 И страмно! Че малку ли сме ми
 Ил' малкъ на земля ни край?!
 За граници си броиме ми
 Рѣка Вардаръ, рѣка Дунай,
 Гора Балканъ — втори Карпатъ,
 Балканъ стара ни планина,
 Гора Беласица, Доспатъ,
 Останали намъ отъ старина.
 Тукъ гусларъ мало престана,
 Гледатъ на лѣво, на дѣсно.
 Въ друга се обърна страна
 И на сърце му стана тѣсно.
 Че видѣ клетки девойки,
 Сбрани задъ момци, задъ старци,
 Тѣ слушаха думи му горки,
 Скръстени държейки ржце.
 Онъ жално крена глава млада
 Гледатъ на небо и на нихъ.
 Кутрата какъ венитъ, какъ страда?
 Нема руменецъ у нихъ.
 Чърна си настрани шапка,
 Прѣсти мърдна по тетиви,
 Сълзи капятъ капка по капка,
 Думи изъ уста му течатъ живи.
 Сълза и дума, дума и сълза,
 Пѣялъ две пѣсни гласовити
 Дума по дума безъ да бърза.

Видете я, скръстила ржце,
 Руменецъ въ образъ не пламти,
 Нажалено, тжжно нейно лице,
 Оно венитъ, а не цвѣти.

И падатъ нейна чърна коса
 Като листъ на младиятъ цвѣтъ,
 Кога нѣма утренняя роса
 Или мързнитъ отъ мартски ледъ.

Руменецъ нѣма въ нейно лице,
 Като да нѣма въ жили кръвъ,
 Слабѣять снага и ржце,
 Какъ кога дърво ядитъ чървъ,

И мало по малу съхнитъ листъ,
 Ну съхнатъ гранки, падатъ плодъ;
 Не му помагатъ вѣтерътъ чистъ,
 А корень не даватъ новъ плодъ.

Девоичинъ нѣма въ образи смѣхъ,
 И мрачно етъ нейно чело,
 И нѣма въ устници, нѣма въ тѣхъ
 Любовь, радость — все отишло.

И гинить тлѣить нейна душа,
 Се топить какъ воцѣнена свѣщъ,
 А чърна, мрачна, студна земля —
 Последень защитникъ горещъ.

А нѣма юнакъ, нѣма момъкъ,
 За нея никому не етъ жалъ,
 Да и разпърснитъ душевенъ мракъ
 И да помогнитъ на нейнъ халъ.

Юнакъ има, но онъ небогатъ,
 У него нѣма доста имотъ,
 Да може онъ да поидить въ градъ
 При той си золъ фанариотъ,

Да си продаде всички овци,
 Сосъ хиляди три, или петъ,
 Да купить онъ църковни вѣнци,
 Ак' искать да не етъ проклетъ.

Видете го! онъ старецъ, орачъ
 Се трудить онъ и нощъ и день,
 Далѣко се слушатъ неговъ плачъ,
 Но все работатъ, не му етъ лень.

Продаватъ си онъ последенъ волъ,
Продаватъ последна овца
И пакъ останватъ безъ риза, голъ,
И гладни сетъ клетки деца.

Не знайтъ празникъ ни добъръ день,
Че ужъ не етъ божий човѣкъ,
За него бѣлъ день етъ чърнь день
И чърнь етъ неговъ кратокъ вѣкъ.

Обѣлѣли косми и брада,
Какъ сухо дърво станалъ сухъ,
А що онъ добилъ, каква мѣзда
Това ли, че онъ нѣмъ и глухъ?

Онъ слабъ, онъ гърбавъ, кожа и кость,
Въ очитѣ му сълзи и плачъ,
И пакъ етъ добъръ, нѣма злостъ
Нашъ селянецъ, клетки орачъ.

За кого готвйтъ неговъ трудъ съ потъ,
Кому онъ даватъ свой имотъ? —
На Агата и въ царевъ градъ
И на хитъръ золъ фанариотъ.

Таква онъ пѣялъ пѣсня
На младитѣ момчета,
Таква онъ пѣялъ пѣсня
Ядовита и клета.
И съ твърда ржка братска
Они дали му клетва,
Да гонятъ нога вражка,
Да бидатъ они жертва.
И загърмѣ народенъ
Гласъ новий и свободенъ:

О — гърци, гърци, чуйте насъ,
Чуйте нашъ народенъ гласъ.
Знайме ми, разбираме ми
Злобна цель, коя криете ви.
До сега не погърчихте насъ,
За напредъ храбро чекаме васъ.

Време етъ дошло не етъ далечъ,
 Съ остро ли перо, съ остъръ ли мечъ
 Ке дѣлимъ, ке се карае ми
 Въ сегашни дни и въ подирни дни
 Въ широко поле, въ планина,
 За народность и за правина,
 За бащина, за майчинъ языкъ. . .
 Охридъ и Търновъ вечъ дали викъ.
 Македония, чудна страна,
 Нѣма да бидитъ гърчка она!
 Шума и гора и планина,
 Самйй каменъ на тая страна,
 Птица и риба въ Вардаръ рѣка,
 Живо, мрѣтво на свои крака
 Ке станатъ и ке дадатъ ответъ
 На цѣла Европа, на цѣлъ свѣтъ:
 Я българка сумъ, българинъ сумъ я,
 Българе живѣятъ въ тая страна!

Такъ се кълнатъ, гласи вишатъ,
 Сложно, дружно, старци, момци.
 И казаха да запишатъ
 Тие думи за потомци.
 А невиннитѣ девойки
 Заиграха си народно,
 Накитени глави съ вейки,
 Съ цвѣте полско домородно.
 Изъ нихъ една македонка,
 Хубавица милолика,
 Свѣтлокоса, черноока,
 Съ снага стройна, бѣлолика,
 Запѣяла, загукала —
 Исто славей малка птица,
 Запрусала, заиграла
 Како полска яребица.

Я сумъ млада бугарка,
 Име ми етъ Милкана,
 Я сумъ чиста славянка,
 Въ Бугария родена,
 Отъ бугарски родъ
 И бугарски плодъ.

Майка ми етъ бугарка,
 Керка на чистъ бугаринъ,
 Имамъ кума бугарка,
 Вуйко ми етъ бугаринъ,
 Отъ бугарски родъ
 И бугарски плодъ

Любамъ я бугарина,
 Юнака я милувамъ,
 Свършена за Драгана,
 И ке да се омъжамъ.
 Гъркъ за мене врагъ,
 А бугаринъ драгъ.

На мой родъ ке придадамъ
 Нѣколко си синчиня,
 Ке кръстамъ, ке израстамъ
 Все чисти славянчиня;
 Отъ бугарски родъ
 И бугарски плодъ.

Тежко се закълнувамъ,
 Ке ги кръстамъ бугарски,
 Съ иминя ке назовамъ
 Не гърчки, не нѣмечки.
 Гъркъ за мене врагъ
 А бугаринъ драгъ.

Име нека етъ Боянъ,
 Здраве, Драганъ иль Стоянъ,
 А не гърчко Ксенофонъ,
 Или друго — Демофонъ.
 Чуждо за чуждъ родъ
 Свое за свой родъ.

При моя умирачка
 Клетва я ке оставамъ,
 При земна ми отлжчка
 Сину си ке зарачамъ
 Отъ бугарски родъ
 Да оставитъ плодъ.

А млади не мълчатъ и младитѣ пѣятъ,
 И нихното сърдце се рапламенило,
 И нихнитѣ чувства вечъ не нѣмѣятъ,
 Българско слово въ нихъ мисли оживило.
 И гледаятъ они, че базплодна етъ нива,
 Пълна сосъ троскотъ, она сосъ тръне расла,
 При диво оране, при работа дива,
 Зърно мъртвѣяло и сила му гасла.
 И видѣха на дѣдови имъ слѣпене
 И нихно страдане, глупаво търпене,
 Че стори години, златното време
 Мина съ сждни мжки и съ тежко бreme.
 Пакъ сосъ гусларъ заедно гръмогласно
 Пѣсънь запѣха, та пѣсня последна,
 И ржци си дали сложно, согласо
 Се кълнатъ съ душа за свобода жедна.

Съ руйно вино домородно
 Некъ напомнимъ до три чаши
 Братя редомъ, братя сложно
 Некъ ги вземимъ въ ржци наши.

Сме славяне, какъ московци,
 Сърби, чехи и поляци
 Черногорци, ерцеговци
 И хървати и бошнаци.

Братя вече дошла доба
 Да изпиемъ първа чаша,
 Не за завистъ, не за злоба,
 Но за братство дружба наша.

Трѣба вѣра, твърда клетва,
 Да сме вѣрни ми до гроба,
 Да сме чисти като жертва
 Като въ майчина утроба.

Некъ изпиемъ втора чаша,
 Че време етъ пакъ наново
 Да загърмитъ въ земля наша
 Матерно и живо слово.

Некъ се ширить, се раздава
Въ България горна, долна,
Отъ Вардара до Дунава,
Дума свободна, народна.

Айде сега трета чаша
Некъ изпиемъ ми до капка,
Нрави ни, народность наша
Да не газить нога вражка.

Гологлави! въ ржце шапки!
Обърнете дно на чаши!
Какъ що капятъ тие капки,
Такъ да капятъ врази наши!

[Бр. трудъ, кн. I-IV.]

Сонъ.

Сонувахъ я, я видѣхъ сонъ,
Какъ радостенъ, какъ чуденъ онъ!
Въ Преслава бѣхъ, во стари градъ,
Во той народенъ вертоградъ.

Въ славянска държава,
Въ столица Преслава,
Накитена она
Сосъ левски знамена.

Сонувамъ я и виждамъ храмъ.
И видѣхъ слънце блъсна тамъ,
Где виденъ бѣше златенъ кърстъ,
Платно се ширить подъ той кърстъ:
На него бѣ навезенъ левъ,
Отворилъ уста какъ за ревъ,
Онъ вѣнчанъ съ златенъ вѣнецъ.
Подъ кърстъ висить тежокъ звонецъ.
И радостенъ и весель я,
И гледамъ я и шетамъ я

Въ славянска държава,
Въ столица Преслава,

Накитена она
Сось левски знамена.

Сонувамъ я и виждамъ сонъ:
Надъ мене чистъ етъ небосклонъ,
И слушамъ я църковенъ звонъ,
Какъ тежокъ онъ, какъ силенъ онъ!
Народъ се сбиратъ, тичатъ тамъ.
При той великолепенъ храмъ
Да чуеъ, да вземить божи даръ
И да пречекатъ свой си царъ.
И слушамъ я, замлъкна звонъ
И гледамъ: на престолъ високъ
Славянски царъ, царъ Симеонъ.
Какъ снаженъ онъ, какъ страшноокъ!
Надъ чърна шапка, надъ чело
Отъ злато левъ си стоить простъ
И въ царското си облѣкло,
Царъ етъ добъръ и безъ злость.
„Народе мой!“ такъ казалъ онъ,
Славянски царъ, царъ Симеонъ,
„Народе мой! ти слушай гласъ,
Що ке да речить царъ на васъ:
Я твой баща, я твой сумъ царъ,
И славенъ ти и силенъ ти
Сось твоя храбрость, сось божий даръ
Висока степенъ стигна ти“.
Народъ извикна съ умиленъ гласъ:
„Боже, ти чувай царя и насъ!“

„Боже ти намъ храни,
Нашиотъ добъръ царъ,
Дай нему дълги дни
И твой небесенъ даръ!“

„Народе мой!“, пакъ казалъ онъ,
Славянски царъ, царъ Симеонъ,
„Твоя душевна простота,
Висока твоя доброта,
Голѣмъ твой подвигъ, а не лекъ,
Но твойтъ вѣкъ етъ златенъ вѣкъ.“

Языкъ имашъ, напредвай ти.
 Развивай душевни доброты.
 Доволни сте, и старъ и младъ,
 Могжщъ и слабъ, нищъ и богатъ.
 О! божя надъ тебе благодать!

Нека цвѣтитъ сосъ слава
 Столица Преслава,
 Некъ се гордитъ она
 Сосъ левски знамена!"

А шапки на вѣтеръ хвърлатъ народъ,
 На колѣна падатъ славянскиятъ родъ,
 Сосъ топли молби, сосъ умиленъ гласъ
 Велить: „боже ти чувай царъ и насъ!"

Славна и първа
 Славянска държава
 Напредвай ти,
 Съ народна слава
 Столица Преслава
 Цвѣти и расти!

Народъ замлъкна. Пакъ казалъ онъ
 Славянски царъ, царъ Симеонъ:
 „Народе мой, я собрахъ васъ,
 Че иматъ смъртъ, последенъ часъ.
 Съ оружие наше, съ знамена
 На наши храбри рамена
 Не еднождъ ми, три пѣти ми
 Презъ гори и презъ планини
 Преминахме во Цариградъ,
 Во невѣренъ, коваренъ градъ,
 Стресохме твърди му стени.
 Но хитри гърци, зли они,
 Кога видоха кървавъ пиръ,
 Предложиха ни вѣченъ миръ,
 Че било грѣхъ, че било страмъ,
 При еднаква вѣра, храмъ,
 Да се проливатъ наша кървъ,
 Че богу милъ, миръ етъ първъ,

Че милостъ искать, а не гробъ,
 Любовь и миръ, а не скорбь.
 Коваренъ гъркъ не държитъ речъ,
 Зато народе, остъръ мечъ
 Нека мирить нихъ и насъ,
 Или ми нихъ, или они насъ!
 Не! . . най-после на чуждъ народъ
 Ке бждете ви кървавъ плодъ,
 Ке дойдить други страшенъ часъ
 За да покорить нихъ и васъ."
 Замлъкна царъ, остави ме сонъ,
 Нѣма Симеона, нѣма ни звонъ.

И пролихъ я сълзи
 Горки, та жешки
 И душевни жалби
 Тжжни та тежки.
 И шетамъ я скитникъ,
 Се скитамъ я клетникъ

И всѣкиго питамъ, всички-ятъ свѣтъ:

„Камо ми славна
 Славянска държава?
 Камо ми древна
 Столица Преслава?“

Никой не отговаратъ, нѣма ответъ.

[Бр. трудъ.]

Охридъ.

Я, въ полнощъ мрачна беззвездна,
 Боже, на високо мѣсто,
 Съ сълзи во очи, съ душа жедна
 За Охридъ я мислѣхъ често,
 За Охридъ, столица духовна,
 За тепла вѣра тогашна,
 Какъ съ народна душа свободна,
 Какъ съ душа чиста, безгрѣшна,
 Климентъ славянска молитва
 Божие предаваше слово,

Во Охридъ, во старата църква
 Сосъ облекло Кирилово.
 (То бѣше кротко и ново);
 Какъ на свой языкъ народенъ
 Проповѣдвалъ кротко, мило,
 Духъ на любовь, духъ свободенъ,
 Онъ, кадейки сосъ кадило.
 Онъ въ църква съ любовь, съ смиренъе
 Онъ своѣ словесно стадо
 Сосъ Кириллово ученье
 Напоявалъ старо, младо,
 И какъ народъ гърмогласно
 Въ стара църква охридска
 Произносѣше согласно
 Онъ молитва си славянска.
 И сега, о боже, често
 Сосъ очи влажни, сълзливи,
 Отъ това високо мѣсто
 Пращамъ ти топли молитви —
 Пастиръ прати имъ духовенъ
 Да пасить славянско стадо,
 Съ духъ народенъ, духъ свободенъ
 Да утешить старо, младо.

[Бр. трудъ.]

Просякъ.

Просякъ съ гусла яворова	Издихайки съ тежокъ стонъ?
По улици шетатъ самъ,	И защо онъ сърдце давить
Пѣить просякъ пѣсня нова,	Да разбу ить насъ отъ сонъ?
Нѣщо разказуватъ намъ.	Пѣить за народность, пѣить
И ударатъ по тетиви,	За бащина и любовь,
Вещо мърдатъ прѣсти онъ,	И насъ слѣнце да огрѣить
Изъ уста му думи живи	И да никнить животъ новъ.
Летятъ доръ въ небосклонъ.	Да не гонимъ ми народно,
Пѣсня му етъ жална, милна,	Все що етъ драго намъ,
Отъ сърдце и отъ душа,	Все що свято, домородно,
Та етъ жива, та етъ силна,	Що дѣдови дали намъ.
Намъ каменна етъ душа.	Да не мразимъ, да не гонимъ,
А що пѣить? Кого славить	Наша свята старина,

И Кириллово учение

Нека гърмитъ, утешаватъ,

[Бр. трудъ.]

Свѣта служба, просвещение

Нека народъ напояватъ.

Доба.

Ке дойдигъ доба, ке дойдигъ доба,
 И тая доба не етъ далеко,
 Да се изпълнитъ народна молба,
 Желание горещо, ак' и не леко.
 Не, дошла доба, минута священа,
 Загърмѣло вече българско слово,
 Свършватъ се воля общенародна,
 Но мжчно, широко пѣприще ново:
 И умъ оно искатъ и разумъ и вѣра,
 Търпение и владение разумно
 Да се посѣитъ сѣитба сосъ мѣра
 На наше широко народно гумно.
 И сѣячи да сетъ сосъ паметъ, сосъ ука
 Въ земля добра семе да паднитъ,
 Да не плевелъ задавитъ, очукатъ,
 Да не пакъ чуждъ го откраднитъ.

[Бр. Трудъ.]

Молитва.

Я, майко божия, днесъ сосъ молитви
 Предъ твой образъ колѣна свивамъ,
 Сосъ нѣми уста, но сосъ мисли живи
 Мое сърдце предъ тебе откривамъ.

Ангелъ смъртоносецъ въ нощи безгласни
 Лиши насъ въ една полгодина
 Отъ три добродетелни души прехарни,
 Твоя ли воля, ил' сждбина?

Сѣчитъ защитници сждба смъртоносна.
 Защо? за народни ли грѣшки? . . .
 Дай намъ помощъ въ дни чѣрни, дни тежки,
 Таква сждбина намъ несносна.

Виждъ, майко божия, мое страдание,
 Животъ и поминъ, мое търпение. . .
 Чиста, пречиста, прости ми роптание,
 Обколи душа ми съ мирно търпение.

Заступнищо тепла, чуй ми молитва,
 Молитва гореща, слъзлива.
 Вземи три жертви во свети прегръдки,
 Прости имъ неволни погрѣшки.

Гарванъ

Гарванъ, гарванъ, защо гра-	Онъ не искатъ зърна,
	кашъ, Онъ за лошо, диво гракатъ,
Гарванъ птицо чърна?	Гарванъ птица чърна :
Въ сухи гранки тукъ, тамъ	„Зла сждбина, зла сждбина
скакашъ,	Стигна, лудо младо,
Не ли искашъ зърна?	Тебе съ млада ти дружина,
	Какъ чамаво стадо.
Гарванъ, кажи, кажи клетникъ,	Тому кой бѣ вамъ защита
Какви вести носишъ !	Скина — велитъ птица —
Гарванъ, гарванъ, ти золь	Клета сждба, безъ да пита
вестникъ	На животъ му жица.
Не ли жалостъ носишъ ?	
	Младо съ млада ти дружина
Замълкни де, онѣмѣлъ би,	Скитай се какъ скитникъ,
Сърдце не раздирай !	Взеде клета ви сждбина
Не гракай, окаменѣлъ би,	Трети вашъ защитникъ.
Щастъе ми не гибай !	
	Трима бѣха, погинаха
Въ сухи гранки гарванъ ска-	Въ една полгодина,
катъ,	Въ вѣченъ животъ поминаха,
	Горка ви сждбина !

[Бр. трудъ.]

Брату си.

Не дай, боже, да залудѣить
 Държейки въ ржце торба, стапъ,
 Не дай душевно да нѣмѣить,
 Да бидить онъ другому рабъ.

Не дай по кжщи онъ да проситъ,
 Отъ едного риза, соль, хлѣбъ,
 И дрехи другого да носитъ, —
 По-харно гърбавъ или слѣпъ!

Не дай при трапеза богата
 Да бидитъ низокъ трошкоѣдъ,
 Или стоейки въ жгълъ задъ врата
 Да чекатъ за молба свой си редъ.

Не дай да бидитъ онъ играчка,
 Не дай да бидитъ другимъ смѣхъ,
 Не дай да бидитъ на злото рачка,
 Душа му некъ не знаитъ грѣхъ.

Не дай съ очи влажни, сълзливи
 Да стоитъ предъ прагъ на гордъ, золь,
 Да слушатъ думи люти, диви:
 „Пждете го, онъ нищъ и голъ!“

[Бр. трудъ.]

Селянка.

На утро во селска малка църква
 Се молитъ на колѣна она
 Сосъ нѣма молитва и мъртва,
 Хубавица и млада жена.

Жена етъ, но етъ младоженка
 И за селски момъкъ хубавецъ,
 Она моминска дала вейка
 И дала му момински вѣнецъ.

И во дреха селска, народна
 Се молитъ, се кърститъ она,
 Сосъ душа проста и свободна,
 Съ душа чиста, безгрѣшна жена.

У нея молитва етъ права
 Отъ чисто сърдце и безъ злина,
 Молитва не крива, лукава
 Не горда, пълна сосъ правдина.

Она тамъ се кланятъ, се молятъ
И млада навеждатъ глава,
И смирно предъ себе се пулитъ
И' нѣми уста и безъ слова

Се молятъ: во младость погрѣшки
Да нѣматъ, ни въ старость она;
Съ дни свѣтли, не чѣрни, не тежки
Душа ѝ да етъ обколена;

Да етъ весела, жива, здрава,
Да иматъ душевна тишина,
Работна на поле какъ мрава,
Да етъ и кротка, безъ лютина.

Се молятъ още и за нѣщо,
Поклони си клаватъ на земля,
Али чие сърдце етъ вещь
Некъ погодить — замълкнувамъ я.

Село С. . .

[Бр. трудъ.]

*

Близъ рѣката Вардаръ има планина,
При нея поляна, широка она,
А въ тая поляна кичеста трава
Да продуматъ готова съ живи слова.

Тамо, о мила, во шума, во гора,
При вѣтеръ прохладенъ, во глѣбока зора,
Радостно славей се разбудватъ отъ сонъ,
И сладко и мило пѣсни пѣить онъ.

И тамо на утро вѣтеръ вѣить чистъ,
И кротко нишатъ на дървета листъ,
Тамъ радостно пасить елень виторогъ,
Тамъ радостно игратъ кошутъ бързоногъ,

Тамъ разпусналъ си гранки яворъ високъ,
Онъ пълноцвѣтенъ, гжстолистъ и широкъ
И той яворъ зготвилъ намъ шаторъ сѣнливъ,
Подъ него я седамъ нажаленъ, сълзливъ.

Тамо, ти мила, дойди при той си рай,
 При мене седни и целувка ми дай,
 Съ погледъ умиленъ на мене погледни,
 Горки ми сълзи и тжга изгони.

Село С. . .

[Бр. трудъ.]

На младенецътъ А. . .

Младенецъ, какъ ангелъ прехаренъ младенецъ,
 Ти първа си рожба, ти майци първенецъ
 И чиста, пречиста душа ти невинна,
 Какъ ангелъ небесенъ во райска градина.

Кога горна за спанье навеждашъ клепка,
 А майка те клаватъ во малка колебка,
 На мека постеля, на мека перница,
 Подъ нейна пазуха заспивашъ какъ птица.

И доръ да заспиешъ съ пазуха те хранитъ,
 Те чуватъ, те хладитъ, отъ мухи те бранитъ
 Ти баитъ, ти пѣитъ и пѣсни детински,
 Она тежки забраватъ болки рожбински

Спавайки сладко сосъ нѣга голѣмѣишъ,
 Спокоенъ ти духътъ и во сонъ ти се смѣишъ,
 „Младенецъ, сонувашъ, усѣщашъ ли нѣщо?“
 Онъ спиетъ, некъ кажитъ, чие сърдце етъ вещо.

Спи ти, младенецъ, подъ божа обрана,
 Свѣтъ на правина некъ ти бидитъ храна,
 Душа ти некъ не знаитъ хитростъ, лукавство,
 Ни злоба, ни завистъ, ни гнѣсно коварство.

Расти, младенецъ, ти прехарно рожденье,
 Съ божие и съ бащино благословенье,
 Душа ти некъ видитъ дни свѣтли и радость
 Отъ ранна ти младость до глѣбока старость.

Село С. . .

[Бр. трудъ.]

Жалба.

Какъ тежко, другари, какъ тежко,
Во тая далечна чуждина,
Кога младо, зелено, крѣхко
Овенуватъ въ ранна година.

Какъ цвѣте се сушитъ въ градина,
Где бистра вода не извирайтъ,
Такъ младо во тая чуждина
Безъ време се сушитъ, умирайтъ.

Какъ жежки, другари, какъ жежки
Отъ очи си сълзи проливатъ,
Душа му дробятъ мисли тежки
И клето сърдце се убиватъ.

То твърдо, то тежко, какъ каменъ
На сърдце, на душа му ставатъ,
То горитъ какъ дърво во пламенъ,
Роса, ни вѣтеръ прохладна не даватъ.

Какви сетъ тия години тежки,
Какви сетъ дни чѣрни, дни клети,
Какви сетъ у него погрѣшки,
Че сждни сетъ мжки проклети!

Защо, другари, совесть го биетъ,
Безсоница душа му кършитъ,
Все мислитъ, све думатъ, не спиетъ,
А день и нощъ работа вършитъ?

За то, че все чуждо предъ него,
Хлѣбъ и соль и дреха и риза
И скорни, все що етъ на него,
Не негово, чуждо излиза.

.

Село С. . .

[Бр. трудъ.]

Таенъ гласъ.

Ти си трошкоѣдъ, ти чуждо пиешъ,
 Ти чуждо ядешъ, на чуждо спиешъ,
 Ти съ чужда вода лице си миешъ,
 Подъ чужди дрехи голота криешъ
 И чужда етъ риза ти на снага,
 Одгорна дреха и панталони,
 И стая чужда, ако и съ влага,
 И чужди сетъ на нозе ти скорни.
 На вечеръ лѣгашъ, на утро вставашъ
 Ти се покривашъ, ил' се обличашъ,
 Едно ти зимашъ, друго оставашъ,
 Все чуждо, а твое не излизатъ.

Такъ велить часъ по часъ

На совестъта му таенъ гласъ.

Ти ли си кривъ, бащина ли крива,
 Звезда ли, ил' погрѣшка народна,
 Ил' сждба ти клета и дива,
 Че нѣмашъ ти храна домородна?
 Ни майци радость, ни себе радость,
 Въ найхарна доба, въ млада година,
 Какъ цвѣте полско първа ти младость
 Мало по мало венить и гинить.
 Твоя пословица казватъ право:
 „Збжи кършитъ чуждиятъ хлѣбъ“
 А друга казватъ още по право:
 „Очи хващатъ чуждиятъ хлѣбъ“.

Такъ велить часъ по часъ

На совестъта му таенъ гласъ.

Село С.

[Бр. Трудъ.]

На чуждина.

За обща майка, за България,
 За умъ, за ука за просвещение,

 За европейско това учение
 Въ страна далечна, съ природа дива,
 Где буйни северъ страшно вѣить,

Где силенъ мразъ каменъ пробива,
 Где сълнце денемъ не си грѣитъ,
 Где вѣтъ страшна виулица,
 Где човѣкъ надворъ одвай дишитъ,
 Где замързнуватъ на лѣтъ птица,
 Где вихра всичко пжтемъ бришитъ,
 О! въ тая страна, въ коя не можишъ
 Да видишъ день чистъ и прозраченъ,
 Въ стая затворенъ, самичкъ лежишъ,
 А духъ ти ставатъ дивъ и мраченъ!
 Кажу ти, младо, каква сждбина?!...
 О! не етъ стая, — свинска кочина,
 Ти въ тая стая седишъ самичкъ,
 А гладно сърдце тамбура свиритъ,
 И жби скребтатъ тебе клетничкъ,
 Утроба не ще да се миритъ.
 И ти лежейки на одъръ дървенъ
 Думаешъ и мислишъ, остришъ жбитѣ,
 И гледашъ жедно съ погледъ кървенъ
 То на тавантъ, то на стенитѣ.
 И ти не спавашъ, но ти сонувашъ
 Страна знайна, страна домашна,
 И твои братя си наумувашъ,
 Напреженъ животъ, радость тогдашна,
 Кичести полета, (гори) долини.
 Утренни вѣтеръ, прѣсенъ, прохладенъ
 И миризливи южни градини,
 Що ти етъ мило, за що си страденъ.
 Помнишъ и гледашъ ти това мѣсто,
 Где сосъ врѣстници, съ млада дружина
 Пѣсни си пѣялъ, шеталъ си често,
 Денемъ и въ полнощъ при месечина.
 Помнишъ на вечеръ, при вечерница,
 Моми жетварки идатъ отъ нива,
 Гласъ имъ прилича на славей птица,
 Милна имъ пѣсня далечъ с'отзива.
 Какъ въ кржгъ домашенъ на вечеръ помнишъ —
 Надворъ, въ градина подъ небо ясно,
 Моми жетварки какъ пѣятъ, помнишъ,
 Пѣсни жетварски, кротко согласно.

Помнишъ, какъ твоя малка сестрица,
 Редомъ си чърпи(тъ) мили жетварки,
 Млади сосъ вино, стари съ лютица;
 Какъ благодарятъ дружни другарки . . .
 А сонъ ти викашъ, а сонъ не идитъ
 И въ безсоница ти току владашъ.
 О! защо нѣматъ, кой да те видитъ,
 Какво богатство ти самъ си владашъ:
 Столъ за писмо (пишене), столъ за седене,
 Искинатъ сюртукъ и панталони
 И две три книги, тѣ за четене,
 А ризи нѣмашъ, нито пѣкъ скорни.
 Течатъ прозорци во стая малка,
 А воздухъ тежокъ, вонеща влага,
 На дървенъ одъръ тѣло се валка

.

 Има де господъ, богъ ке помогнитъ,
 Думашъ мълчейки, търпежъ си търпишъ.
 Милостивъ господъ, онъ ке помогнитъ,
 Има де господъ, твърда етъ вѣра.
 Две пари чърнъ хлѣбъ и чърна каша
 То ти етъ ручекъ или вечера,
 Че таква била сждбина наша.
 И днеска търпишъ и утре страдашъ
 И неусѣтно какъ свѣщъ се топишъ
 И въ тежка болестъ, въ постеля падашъ,
 Доръ въ чърна земля ти не се стопишъ.
 За обща майка, за България,
 За умъ, за ука, за просвѣщение
 За
 За европейско това учение!

[Бр. трудъ.]

Млади години.

Я помнамъ, въ день ясенъ, во празникъ,
 Подъ липова широка сѣнка
 Предъ насъ на трева баница, мазникъ,
 Прѣсна етъ прѣсна риба мрѣнка.

Гжста трева, зелена и росна,
 Пълна етъ дълга широка нива,
 Накитена земля плодоносна,
 Негде далечъ славей с'отзива,
 Сълнце захождатъ и слабо грѣитъ,
 Ведро етъ небо, мирно, чисто;
 Вѣтеръ вечеренъ тихо се вѣитъ,
 Само навеждатъ класъ на жито
 И тихо шумятъ зелени листья,
 И тая шумитъ малка рѣчица,
 Видни во дното златни мониста,
 Бистра етъ бистра студна водица.
 Тамъ не далеко, до яворъ близко,
 Изворъ течитъ, вода извиратъ,
 Овчаръ съ стадо се навеждатъ низко,
 Тамъ за жажда вода намиратъ.
 А въ той изворъ садъ сосъ лютица
 И пълна стомна съ руйно вино,
 Биетъ ги студна, бистра водица,
 Какъ мразъ ставатъ гжстото вино.
 Тамъ я помнамъ во време ми младо,
 Въ млада доба, въ млади години,
 Младъ съ тѣло, съ душа, какъ ягне въ стадо,
 Я пѣяхъ въ кичести долини.
 Помнамъ: обколенъ съ другари мили
 Пѣхъ пѣсни народни, невинни,
 Многоречовити пѣсни били,
 Многогласовити, умилни.
 Пѣсня и чаша, чаша и пѣсня,
 При цѣло ягне печено, тлъсто,
 На мека трева, детелина росна,
 Сладко се пиетъ виното гжсто.
 Гласъ бѣше сладокъ, високъ отъ сърдце,
 А пѣсня бѣше силна, жива,
 При най-подирни лучи на сълнце,
 Думи гора повтаратъ, с'отзива.
 Солнце зайде задъ гората близка,
 Изъ задъ гора месечина пълна
 Гордо, полека, по небо блѣска,
 Птица глава си подъ крило загърна.

Спиятъ птици въ седала спокойни,
 Вѣтеръ вечеренъ тихо си вѣить,
 Небо си китатъ звезди безбройни,
 Съ нихъ месечина сяить и грѣить.
 Отъ нива идатъ моми жетварки,
 Сосъ бѣли саи, съ бѣли кърпи,
 Пѣсни си пѣятъ дружни другарки,
 Въ ржце имъ свѣтятъ остри сѣрпи.
 Край наши полета плодородни
 Вървятъ край кичести градини,
 Пѣсни си пѣятъ, пѣсни народни,
 Думи имъ сетъ живи и силни.
 Ево ги! предъ насъ вървятъ девойки,
 Нога до нога, рамо до рамо,
 Все еднолики, все чѣрнооки.
 Кой ги етъ видѣлъ, той знаить само.
 Вървятъ си моми стройно та скромно,
 Съ погледъ кротокъ, нѣженъ, умиленъ,
 Предъ себе се пулятъ по поле рамно,
 Чуденъ етъ чуденъ гласъ самовилень.
 „Добъръ ви вечеръ юнаци млади“ —
 По стари, велятъ, тетки ил' майки —
 „Богъ ви далъ добро“, — велятъ имъ млади —
 „Хвала ви хвала, мили жетварки“.
 А хубавици умни, преумни,
 Се боятъ моми да се опулятъ,
 Отъ зли язици, люди безумни,
 Да не разкажатъ, да не похулятъ.
 Но изъ нихъ една девойка стройна
 Скришемъ се пулитъ, скришемъ гледатъ
 Съ сѣрдце уплашено мила ми Стойна
 Въртитъ си глава за да разгледатъ,
 Дали етъ дошло съ млада дружина
 Нейното либе, той, кого любитьъ,
 Или напраздно Стойна невинна
 Него обичатъ и младостъ губить.
 Ахъ! видѣ го видѣ, ено го онде,
 Страхъ го, страхъ го, ржка не стигатъ,
 Страмъ го да викнить — „овде сумъ овде“ —
 Но кришемъ скромно съ око и мигатъ.

Чекоритъ мома, Стойна ми мила,
 Хвърчитъ и хвърчитъ бѣлата сая,
 Пѣитъ си пѣитъ какъ самовила.
 Предникъ държейки за двата края,
 Предникъ етъ пѣленъ съ шарени китки
 Кои брала въ поле широко:
 Гороцвѣтъ, здравецъ и зеленики,
 Невѣнъ, вратика, слънцево око,
 Цвѣте здравецъ — да бидатъ здрави,
 Невѣнъ, вратика — да не овенатъ.
 Чиста имъ любовъ, чисти имъ нрави,
 Вѣрни да бидатъ, да се оженатъ.
 Китка хвърли скришемъ отъ другарки,
 Две капки она проли сълзи.
 Безъ да усѣгятъ други жетварки
 Китка падна юнаку предъ нози.
 Китка си грабна момъкъ сосъ радость
 И я цѣлува жадно и силно;
 Жедно се пулитъ, гледатъ си драгостъ
 Сосъ око чърно, нѣжно, умилно.
 Още я помнамъ тия години,
 Младъ ми животъ, млада ми доба,
 Наши полета, наши градини,
 И ке ги помнамъ дори до гроба.

[Бр. Трудъ.]

На другоземецътъ

Друговѣрецъ, другоземецъ,	Намъ не трѣба кринолино,
Френецъ ли си или нѣмецъ,	Имаме си бѣла сая,
Ти не гибай нрави наши,	Намъ не трѣба капелино,
Съ клети луди моди ваши.	Имаме си кърпа — убрусъ,
Остави наша селянка	Непотребни танци ваши—
Нека паситъ овци, крави,	К а ч у ч у, к а д р и л ъ,
Не гибай наша гражданка	[мазурка,
Съ старобългарски си нрави.	Имаме народни наши—
Непотрѣбни сетъ поклони	Ржченици и тиквешка.
На една нога подклучки,	Намъ не трѣба въртолешки,
Намъ не трѣба панталони,	Хващане за половинка,
Имаме си бѣли бечви.	Голи лакти, голи, плешки

И любовна гнјсна примка,
Намъ не трѣба сюртукъ
[моденъ,
И други лудости безъ брой,
Имаме си свой народенъ
Нели неговъ ти взеде крой!
Наша пазуха не страда
Отъ твоята хитра вода
И отъ масла и помада,
Отъ твоята мода луда.
Видѣлъ ли си другоземець,
Френець ли си или нѣмець,
Видѣлъ ли си малка птица,
Малка птица яребица?
Како она утромъ рано
Преди църковно клепало
Оставатъ свое седало
Низъ зелено поле рамно,
Въ мегка трева детелина,
Та пѣйки прусатъ, припкатъ
Съ пѣсенъ сладка и умилна,
Гърло кинитъ, пѣитъ, викатъ,
Така наша мома млада
Въ день пролѣтенъ, по
[пладнина,
Умно, скромно, себе влада
Предъ момчета, предъ роднина.
Ти погледни въ оно гумно,
Дълго етъ коло народно,
Наша мома како умно

]Бр. Трудъ.]

Припкатъ, прусатъ, кротко
[стройно,
Младъ мѣшничаръ срѣди коло
Онъ надулъ своя мѣшница,
Следватъ за моминско гърло,
Свирить нейна пѣсенчица.
Наша на танецъ танчарка
Въ дѣсна ржка съ кърпа бѣла,
Съ лѣва държитъ си другарка
И радостна и весела
Креватъ ржка, креватъ кърпа
То на горе, то надолу,
То за половинка тънка,
То я виткатъ наоколу.
Виткатъ я около глава,
Тя сосъ ружи нажитена.
Право държитъ своя става,
Съ ситни плетенки плетена.
Старци, момци наоколо
Во народно наше коло,
„Блазе майци що родила
Щерка — велятъ — жива била“.
Прекуморецъ, другоземецъ
Френецъ ли си или нѣмецъ,
Ти не гибай нрави наши
Съ клети, луди моди ваши.
Остави наша селянка
Нека паситъ овци, крави,
Не гибай наша гражданка
Съ старобългарски си нрави.

Европеизъмъ въ Шуменъ

Ето вечъ помина
И трета година,
Какъ съ млада дружина
Я сумъ на чуждина.
Жеденъ сумъ и гладенъ
За нѣкакво ново

Да чуюмъ сумъ страденъ
Отъ бащина слово.
Но въ друга година
Дойде момче младо,
Влѣзе при дружина
Во нашего стадо. . .

Въ мила България
 Още ли гърцизъмъ,
 Гръчка поразия? —
 Не! европеизъмъ —
 Велитъ, въ България
 Има вечъ учение,
 Има свобода,
 Има просвъщение,
 Все що етъ потребно,
 Всѣкакъва уредба,
 Все що етъ полезно. . .
 Мълчи! не разбирашъ,
 Нищо не познавашъ
 На Михала имашъ
 Нѣщичко да давашъ.
 Велитъ: Биди уменъ!
 Пойди въ България.
 Въ градъ прочутъ Шуменъ.
 Каква свобода!

ъ високо капело
 Младитѣ момчета,
 Съ широко мантило
 По улици шетатъ.
 Нози имъ не боси,
 Но во щифалети,
 Сосъ помада коси
 На очи лорнети.
 Младъ ли билъ, иль маторъ
 Съ бѣли накарвици,
 Носатъ свилень шаторъ,
 И златни петлици.
 И за сюртукъ модень,
 Панталони модни
 Хвърли онъ народень
 И дрехи народни,
 И сосъ френска риза
 Исто като френець,
 Българинъ излиза
 Чисти Европеецъ.
 Бързатъ, бѣгатъ, търчитъ;
 Въ едекоя кжца,

Да стигнитъ се стегатъ,
 Не далечна среща.
 Влегуватъ во стая,
 Та пълна сосъ гости
 Отъ края до края. . .
 По френски се кланятъ
 „Бонжуръ чичо Стойчо“ —
 По френски му велятъ
 „Бонжуръ мусе Волчо“.
 Съ мисли европейски
 Пълна имъ главата
 И за думи френски
 Жедна имъ душата.
 Шуменски девойки
 Френски дрехи взели,
 Вечъ сетъ европейки,
 Сетъ мадмоазели.
 Хвърчитъ кринолино,
 Стегнати съ корсети,
 Носятъ капелино,
 Голи имъ сж лакти.
 Съ масла и помади,
 Съ о де-колонъ миятъ
 Бѣло лице, гърди
 Сосъ мрежа си криятъ.
 Велитъ: Сега скоро
 Стая отдѣлили,
 За нѣмечко хоро,
 За французски бали.
 Въ та широка стая,
 Млади кавалери,
 Отъ края до края
 Все мадмоазели.
 „Сторете ми мѣсто“
 Велитъ българката,
 „Мадмоазель Цвѣто
 Дай си менъ ржката“.
 Мадмоазель Цвѣта
 Даватъ си ржката.
 Свираатъ кеманета,

Мръднаха краката.	И такъ въ България
Танци се почнаха,	Има просвъщение,
Кадрилъ та мазурка.	Има свободия
Кавалеръ самъ сваха,	Има и учение.
Велитъ — „биди булка, —	[Бр. Трудъ.]

После смъртта на Н. Огняновъ.

О Българии света, пресвета,
 Бащинио мила, бащинио драга!
 Ще ли се свърши сждба ти клета?
 Сили ти нѣмашъ, богъ не помага!

Дал' сили нѣмашъ, време л' помина?
 Синове твои, млади момчета,
 Страдни по тебе въ тежка чуждина
 Коситъ при цвѣтъ имъ, сждбина клета

Души прехарни безъ време гинатъ,
 Въ млади, зелени, ранни години.
 Искать ти добро, що да ти чинатъ?
 Смъртъ биетъ, грабитъ души невинни.

Предъ часъ си смъртенъ, издихъ последенъ,
 Вечъ кога сърдце бѣше изгнило,
 Каза Огняновъ страденъ и жеденъ,
 „О Българии! име ти мило!“

Вѣчна ти память клетий Огняновъ,
 Та тежкоъ бѣше и твойотъ кърстъ!
 Съ теб' се споменва братъ ти Катрановъ,
 Вѣчна ви память, лека ви пърстъ!

[Новобълг. сборка.]

Вдовица.

Въ градъ Струга, дек' буйно Дринъ течитъ
 И въ езеро златъ пѣсокъ влѣчитъ,
 Затажила какъ кукавица
 При рожби си клета вдовица.

Та майка-вдовица пѣйки,
 Съ разпущени коси по плеки,
 Прокълнуватъ своя сѣдбина,
 Прокълнуватъ часъ и година.

Въ прегърдки си рожби държейки
 И ядни си слъзи лиейки,
 Расплакала гори, планини
 И стружки дълбоки долини,

Градини и ниви и дървя,
 Расплакала китки и лозя.
 И славей престана да пѣитъ,
 И сълнце предъ нея не грѣитъ.

Отъ жалостъ зорница се скрила
 И всички небесни свѣтила,
 И върба си гранки наведена,
 И риба изъ вода побѣгна.

При рожби вдовица ми страдна
 Наредватъ си тажна и ядна. —
 За кого та косми си корнитъ?
 За кого та сълзи си ронитъ?

За мажа, за деверъ та вика,
 А рожби за татка, за стрика;
 Изеде ги градска темница
 Въ приморска, коварна столица.

Градъ Струга, градъ Охридъ преславни!
 Два брата рогени, два главни
 Работници, съ вѣра не мъртва,
 На злоба тѣ станаха жъртва.

Какъ вѣрно, какъ сложно, сговорно,
 По бугарско поле отборно,
 По поле, по то македонско,
 Широко и чисто славянско,

Запалени свѣки държейки,
 На бугаре пать тѣ свѣтейки,

Безъ хитрость, безъ гордость, безъ злоба
И себе си вѣрни до гроба,

Сосъ сърдце смиренно, горещо
Тѣ бранѣха съ слово си вещо
Народность, свобода народна
И вѣра духовно-свободна.

И бѣше имъ слово такъ mildly,
Такъ живо, такъ врѣло, такъ силно,
Та все, що до тогай бѣ нѣмо,
Продума все мало, голѣмо.

О братя, дружино ми вѣрна!
Владика сосъ вѣра безвѣрна
Наклевети братя ни славни,
Какъ стрѣвници страшни и главни.

Въ голѣмъ градъ презморский, приморский
Оставиха снаги и коски.
А гробъ имъ не знаятъ! — то мѣсто
Премило, предраго, пресвето!

Въ градъ Струга, декъ Дринъ буйно течить
И въ езеро златъ пѣсокъ влѣчить,
Затажила, какъ кукавица,
При рожби си клета вдовица.

[Новобълг. сборка.]

Разговоръ съ слънцето.

(С. Д.)

Слънце сайно ти свѣтило	„Има лудо, има младо,
Отъ своя ти вишина!	Има люди съ добрина,
Слънце, сърдце согрѣй мило,	Че човѣчество е стадо
Освети му тъмнина!	Съ харнина и сосъ злина.“

Слънце, питамъ, дали има	„Млада майка, какъ две чеда
Въ той за мене тѣсенъ свѣтъ	Нѣжно любить, погледни,
Неоскърбна душа, милна,	Какъ ги пазить, какъ ги
Че за мене зло е вредъ.	[гледатъ,
	Какъ сетъ свѣтли, мирни дни!“

Погледни на две момчета
Съ погледъ кротокъ, и на нихъ
Видитъ ли душа ти клета
Нихенъ образъ милъ и тихъ.

Чиста имъ душа невинна
Обколена съ тишина,
Не л' усѣщашъ, че премина
Свѣтла въ нихъ хубавина!

И какъ сяитъ и какъ грѣитъ
Въ нихъ небесна свѣтлина,
Нихъ да разберитъ умѣитъ
Сърдце кротко безъ злина.

Гледашъ, гледашъ какъ
[заспали,
Око майчино какъ бди,
Надъ тѣхъ мили, на тѣхъ мали,
Сладокъ сонъ ги обколи.

Какъ той шипецъ бѣло, ройно,
Миличкото имъ лице,
Млада майка какъ спокойно,
Нѣжно държитъ во ржце.

И съ надежди, пълна съ
[радостъ,

Е съ душевна доброта
Лична майка. що на младостъ
Богъ и прати благодать!

Сълнце златно, лека, лека,
Съ зраци си не ги буди,
Подъ домашна спатъ тѣ сѣнка,
Око майчино нек' бди.

По-голѣмкото я зимахъ
Во прегръдкитъ свои,
Я се крадахъ и отивахъ
Во поляна на тревѣ.

И подъ липитъ сѣнливи
На душа ми лютина,
Мисли мрачни, мисли диви,
Тжга, мжка и злина.

Се забравяхъ я сосъ него,
И предъ него сълзи лихъ,
Па погледнувахъ на небо,
Кюдътъ ставаше ми тихъ.

Ето прегледъ, ето ука,
Ето книга за душа,
Ето истинска наука
За да бидамъ безъ грѣхъ я!

Такъ си велѣхъ я самъ себе;
Се усмихваше оно,
Я държейки го при себе,
Го цѣлувахъ во чело.

Богъ на помощъ, майко млада,
Богъ да те благослови!
Тебе той пазачъ, ограда,
Съ радость, младостъ да върви.

Сълнце саяно обърни се
На далеко къмъ другъ край,
Кде природата кичи се
Съ дървя, цвѣтя като рай!

Исто такъ ли по две чеда
Млада майка — погледни —
Любитъ, пазитъ, такъ ли гледа,
Ил' у нея чърни дни?

О мой милий! тамъ е мрачно,
Тежокъ кръстъ си носятъ тамъ,
Тамъ е скърбно, тежко, тажно,
Я си мълчамъ—знаешъ самъ.

А защо сълнце?
.
.
.

Безсоница.

Лѣто... Полнощъ... Всегде тихо, глухо всегде,
 Люди спокойно си спятъ.
 У единъ несрекенъ само, далечъ негде
 Сиви му очи ток' бдятъ.
 Во висока кѣща, во широка стая,
 Дълга, предълга, е самъ,
 Обколенъ съ книги отъ края до края,
 Шетатъ и мислитъ онъ тамъ.
 Сонъ не го хващатъ и въ безсоница тежка
 Стая си мѣритъ сосъ крака,
 Съ сърдце оскърбно, съ душа налютена, жежка...
 Мазнитъ си чело сосъ ржка.
 На полици книги во превързка златна
 Редомъ наредени стоятъ,
 Книги съ хилядници на душа му матна
 Жълчка му креваятъ и ядъ.
 Ядъ го е, ядъ го е, пълнъ сосъ мисли диви,
 Тѣсенъ за него овой свѣтъ;
 Сички книги, науки нему сетъ криви;
 Свой вѣкъ онъ наричатъ проклетъ.
 Онъ си прокълнуватъ оная година,
 Въ коя онъ се е родилъ,
 Що всичко пропада, що всичко загина,
 Това, кое онъ е любилъ.
 И дека пропаднаха мисти му мили?
 Или се измжчилъ безъ сонъ
 Та му кървь зоврѣла въ млади му жили? ...
 Луда си дума казалъ онъ:
 Що ви направихте книги многобройни?
 Ви каковъ донесохте плодъ?
 Усмалихте ли вие мжки безбройни
 На горкийтъ той ми народъ?
 Слушайте книги, — конъ васъ се обърщамъ,
 Чуйте мойтъ тжженъ разказъ,
 Що мене натера, та какъ я се мърщамъ
 И ненавиждамъ я такъ васъ.
 Овдешенъ не сумъ; я се родихъ далеко,
 Во южна и топла страна,

Мене отхрани после майчино млѣко,
 Вардарска бистра вода.
 Растѣхъ я, растѣхъ како китка въ поляна,
 Злоба никаква нѣмахъ я,
 Майка ме галѣше радостна, засмѣна,
 За нищо не се грижехъ я.
 О! защо не забравамъ млади години,
 Детинство, най-харний даръ,
 Кичести полета, зелени градини,
 Младий сосъ овци овчаръ!
 Сѣнки дебели, ви сѣнки, липови сѣнки,
 Вардарский брѣгъ съ трева покритъ,
 Вити върби, тополи високи, тенки,
 На долини чудесенъ видъ!
 Сосъ васъ я поминахъ най-харна си доба,
 Ви влѣхте въ мене тишина,
 Исто какъ ви, я бѣхъ невиненъ, безъ злоба,
 Той свѣтъ бѣ ми хубавина.
 На утро ли, кога славей малка птица
 Въ типецъ, въ глѣбока зора
 Пѣить и свѣтитъ на небото зорница
 И трева обливатъ роса;
 И тихийтъ вѣтеръ младитѣ листьа нишатъ
 Слабо, а Вардаръ си шуми,
 Ягнета руди се разбудватъ и дишатъ
 Съ прохлада, а млади моми,
 Сонъ ги оставилъ, ржкави засучили,
 И сосъ две стомни во ржце
 Бързатъ конъ студенъ изворъ, безгрѣшни, мили,
 Си омиватъ бѣло лице.

Помнамъ, какъ моята безгрѣшна сестрица,
 Вита, висока мома,
 Сивоока, русокоса хубавица
 Отъ вода се върщатъ дома;
 Па во градина право, взиматъ си лейка,
 Китки поливатъ само,
 Чиститъ ги, плеватъ ги, босилкова вейка
 Накитуватъ млада глава.
 Съ прѣсна вода она изреди ги всички.

Пойде по-далеко тамъ,
 Гдѣ подъ зеленъ разцвѣлий шипецъ, две птички
 Прусаха си тука, тамъ,
 Отъ гранка на гранка подлетваха пѣйки.
 Коренъ она наведе
 И съ усмихнато лице скина две вейки
 Шипови, па търгна, се скри.
 Па радостно припкатъ конъ мене, се смѣитъ.
 Чудна у нея хубавина!
 Батенце! бате — казватъ — гледашъ какъ грѣитъ
 Сълнце съ небесна свѣтлина?
 Бате, днеска праздникъ света недѣля,
 Радостенъ, златенъ день за насъ!
 Я за тебе празднична сготвихъ премѣна,
 Хоро ни чекатъ обата насъ.
 Ево две китки, китки младо-зелени,
 Босильокъ, шипецъ наедно,
 Тебе за нѣ-поясъ една, друга мене
 За нѣ-глава, и заедно
 После ручекъ на наше гумно широко,
 На соборъ ке пойдиме ми.
 Тамъ я ке видамъ либе си чърнооко.
 Мила ти, вита Цвѣта ти,
 Златна сестрицо, казвамъ, китка ти взирамъ,
 Въ кжщи отивай сега,
 Ручокъ ти сготви, а я въ църква отивамъ.
 Отъ радость лице ѝ пламти.
 Търгна она, а я сосъ очи сълзливи
 Конъ нея погледнахъ тамъ,
 Братски пожелахъ ѝ дни свѣтли, не диви
 И ойдохъ въ божий храмъ..

— — —
 Първитъ сълнцєви зраци позлатиха
 Гжсти, високи планини,
 Дървята разцѣфнати земя покриха
 Съ пжпки развиени свои.
 Въ гранки имъ гжстолисти птици седѣха
 Издавайки радостенъ гласъ;
 Бога ли славѣха, ил' тѣ веселѣха
 Свѣтъ божий въ той ранний часъ?

Не знамъ . . . но я съ душа детинска минувахъ

Презъ нашия църковенъ прагъ

И сосъ пълна вѣра светци я целувахъ,

Нѣмаше за мене мракъ.

Ставаше весело на душа ми и бѣше

Лесно и мило въ божий храмъ,

Мой духъ бѣ смиренъ и тихъ, не се злѣше;

Защо, не знамъ и я самъ.

А сега, о книги, не често отивамъ

Въ църква; не твърдъ е мой духъ,

Мжтна е моя молитва и често я бивамъ

До светостъта нѣмъ и глухъ.

Нѣкакво съмнение надъ мене владѣтъ,

Нѣкаква страшна пустота,

Мисли нападватъ диви, душа ми нѣмѣтъ

И не вѣрвамъ въ доброта.

Духъ ли лошъ по мене следватъ, ил' изпитватъ

Разумтъ, що всичко е зло?

Или мойтъ животъ е безплодна битва,

Пуста, безъ никакво добро? . . .

— —

Па кога тамъ на вечеръ сълнце се скриватъ

Задъ та гжста планина,

А изъ задъ гора месечина изпливатъ

По ведро ми небо она

Съ ясенъ свѣтъ осребруватъ класи на жито,

Свѣтитъ на жетварки въ пжтъ.

Редъ отъ жетварки, пѣйки гласовито,

По зелено поле идатъ.

Смирно, нога до нога, рамо до рамо

Сърпъ у нихъ за поясъ свѣти,

Млади . . . кой ги е видѣлъ, той знайтъ само,

Нему душа ке запламти.

Клета ви сждбина, българки млади,

Хубостъ каква е у васъ!

Всѣка ви стѣпка, погледъ, пълни ви грѣди

Медний и силенъ вашъ гласъ!

Вредни сетъ за безплатна свобода пълна,

Безъ да се леиетъ капка кървь! . . .

Вили, дайте ми сили я да прокълнамъ

Той европейский чървъ! . . .
 Българска пѣсня ти многогласовита,
 Сърдце ми какъ раздирашъ ти!
 Жална, ухилна и тѣжно речовита,
 Ти даръ самовилский си! . . .
 Какъ да забравамъ то, за кое болѣямъ,
 Кое подържватъ мой животъ?
 За кое я страдамъ, предъ кое я нѣмѣямъ
 — Горкийтъ мой народъ? . . .
 По-скоро клета моя душо залудѣй,
 Или изъ снага ми вѣнъ летни
 И тамъ вѣнъ ти окамени се ил' онѣмѣй,
 Ти да не гледашъ чѣрни дни!
 Чѣрни дни! Но за нихъ въ друго я време
 Ке разкажамъ всичко по редъ,
 А сега нека заспятъ подъ общо бремѣ
 И перо и умъ ми клетъ! . . .
 Москва, 1862 биб. Черт.
 (Новобѣлг. Сбирка.)

Стихотворение.

Питала е България	Во вериги, въ тежки мѣжи,
Синьо небо, синьо море,	Че властъ сега е отъ бога,
Питала е буйни вѣтри,	Света книга така велить.
Планини ѝ и долини:	Викнаха тукъ буйни вѣтри,
„Я кажете, синьо небо,	Планини, па и долини:
Синьо небо, синьо море,	„Тебе кладоха во вериги
Кой ме кладе во вериги,	Гърчка завистъ, гърчка злоба
Во вериги, въ тежки мѣжи?“	И домашна ти неслога“
Гласъ си даватъ синьо небо	Свѣтска книга така велить,
И сосъ него синьо море:	Свѣтска книга старославна
„Богъ те клади во вериги,	1862 Сѣчко.

[Бѣлг. пчела.]

год. I, бр. 24.

На Великденъ.

Се сготватъ често да плачитъ душа ми,
 Ухилна и нѣма, да страдатъ она.
 Кажете мене, другари ви сами,
 Защо нѣма радостъ, душевна тишина?

Великденъ пакъ срѣщамъ, едничѣкъ, самичѣкъ,
 Безъ майка, безъ татка, безъ мила сестра,
 Далекъ я скитникъ безъ рода, клетничѣкъ,
 Се маямъ во чужда за мене страна.

И шестий Великденъ вече помина,
 За друго го день онъ нескърбенъ, великъ.
 Онъ само мене и во тая година
 Не даде ми радость ни на единъ мигъ.
 Напразно се силамъ я да прибирамъ
 Изъ прошлото свѣтли минути и дни;
 Тѣ ми се казватъ и я ги намирамъ
 Чърни, какъ нощи сосъ глупави снѣ.
 И тукъ я усѣщамъ, какъ тежко ми става,
 Какъ сърдце раздиратъ тежокъ и глухъ стонъ,
 Какъ кървь се прелива изъ жили во глава
 И види ми се, какъ прѣшленъ небосклонъ.
 Тогава я викамъ люта водица,
 На помощъ да дойдитъ баремъ на часъ,
 Да успиетъ страсти, желаня безплодни
 И все що е въ менъ ядовито изло:
 Душевные мжки, голѣми и дребни
 Мое жълтеникаво и мрачно чело,
 Къмъ всичко за кое душа ми е страдна,
 Къмъ всичко да бжда я нѣмъ и глухъ,
 Да нѣмамъ я мисли ни предня, ни задня,
 И мъртъвъ да стане мой немиренъ духъ...

1865 М.

[Врѣмя.]

Самъ себе си.

Затова я самъ себе ненавиждамъ, не любамъ,
 Че години си млади бесполезно я губамъ,
 Че я майка си любѣхъ, а я нея оставихъ,
 Че я любѣхъ сестра си, я и нея забравихъ,
 Че я често си казвахъ: я сумъ слабъ и безсиленъ,
 Та я младость изхабихъ все намръщенъ, ухилень.
 Ненавиждамъ я себе, че изгубихъ юнашство,
 Че презъ толку години не спечелихъ богатство,
 Литеци за да идватъ, мене тѣ да обичать,
 Добъръ, милъ, образованъ мене тѣ да наричатъ,
 За това я самъ себе ненавиждамъ и мразамъ,

Че си казвахъ, що земля безполезно я газамъ.
 Че я цѣлий свѣтъ любамъ, а сумъ станалъ и бродамъ
 Я едничкъ, самичкъ, като скитникъ безъ рода,
 Где да любамъ, а искамъ чисто, честно до гроба,
 Че и я сумъ сосъ страсти, сосъ желаня, сосъ злоба,
 Че когато ме сърдятъ та ми жълчка изливатъ,
 Страсть иль злоба въ сърдце тѣ ми силно развиватъ
 Да погинатъ я искамъ, да ми станатъ тѣ жертва,
 Но щомъ ржка я кренамъ, въ той часъ става тя
 [мъртва

1865 М.

[Врѣмя.]

До българската майка.

I.

Майко злочеста, ти майко страдалница,
 Мжтни сж сълзи ти, какъ у Брѣгалница,
 Мжтни сж студни вълни.

Ронишъ ти сълзи, а сърдце разпаряшъ ми;
 Питамъ напраздно я—не отговаряшъ ми—
 Сладки л' сж майче они?

Що си застанала, майко, надъ сина си?
 Що си наведнала очи и клепки си?
 Гледашъ и мрачно ти такъ?

Погледъ на него си хвърлила жалостенъ,
 День ли за тебе той скърбенъ, нерадостенъ,
 Пъленъ сосъ тѣга и съ мракъ?

Щешъ ли да бждешъ ти намъ утешение?
 Пѣй му ти пѣсня за вѣчно тѣрпение,
 Пѣй му ти, майко, му пѣй!

Пѣй и за негово вѣчно страдание,
 Пѣй му да нѣма въ душа си роптание,
 Пѣй ти и сълзи не лѣй!

Още за кротко му пѣй послушание,
 Станалъ като ягне и той на заклание
 Кротокъ и миренъ, готовъ.

И за душевно му пѣй онѣмение,
И за тѣлесно му пѣй ослѣпление,
Само не пѣй за любовь!

М. — 1866, Май.

[В. Дунавска Зора. Въ В. Македония. — До майка ми, съ малко
изменения. — 1868.]

Пѣсня.

II.

Спавашъ, спавашъ, кралю Марко,
Мъртъвъ ли си въ земя долня,
Та не гледашъ стари татко,
Що се прави въ земя горна?

Чуешъ старий мой юначе,
Ядни мжки, викотии?
Какъ народъ си стенка, плаче
Сосъ безсилни малки рожби?

Вѣкове четири цѣли
И отъ петий половина . . .
Какъ му сили онѣмѣли
Отъ година до година.

Все му тжжно, все му тежко,
Тъмно става, мрачно става,
Огънь пали силно, жежко,
Снага болна не оздрава.

Не останала кръвъ въ жили,
Отъ день на день все ток' гинатъ
На душа и снага сили;
Редомъ чърни дни си минатъ.

Небосклонътъ се чърнѣе,
Силенъ градъ народъ си бие,
Го нѣмѣе, го мъртъвѣе,
Нѣма кой да го прикрие.

Такъ ли бѣше, кралю Марко,
Въ стара доба, въ твое време?

Я се отзви, старий татко!
 Ти си видѣлъ такво време?

Чуй ти, кралю, чуй юначе,
 На майка ти ядни стражби,
 Како она пищи, плаче,
 Корни косми съ клети рожби!...

М. — 1863, Студенъ.
 (В. Дунавска Зора)

Отзивъ къмъ пѣвецътъ.

Прочетохъ я пѣсня ти, младий пѣвецъ,
 И чухъ я нерадостний, тжженъ ти гласъ,
 Узнахъ те по слогътъ, по бистро перо,
 Яви се предъ мене твое мрачно чело.

О, вѣрвамъ, че твоя гореща душа
 Безъ сълзи тамъ плаче, ридае, тжжи
 И викатъ булатътъ да стане, да мъсти
 За нашитѣ болки, за чърнитѣ дни.

Булатътъ отдавна си викамъ и азъ
 И пакъ се придружвамъ при силенъ ти гласъ:
 Стани же ти, острий булате, не спи,
 Въ ржката на рабътъ грозно заблъсни

На дѣсно, на лѣво, какъ мълня блъсни,
 Ударай въ сърдцата, рѣжи и коли,
 Некъ вражската сила отъ насъ с'удали,
 Че много она кръвъ невинна изпи.

Стани же, булате, не спи тамъ, но мсти,
 Кървницитѣ клети потеряй, гони
 По поле л' широко, по гжсти ли гори,
 Ти всѣгде преспедвай и нихъ сотри!

Мсти ти булате, пусни са на летъ
 За нашитѣ робски вѣкове петъ,
 За дѣдовска слава, за вѣра, за честьъ,
 За всичко излѣй се народна ти мечь.

И ти разбуди се, златогривий левъ,
 Строши ти вериги, издай силенъ ревъ,

О, всѣгде раздай се народенъ ти гнѣвъ,
Кървници потеряй, какъ стадо во хлѣвъ!

А ти, о пѣвецъ горещий, сълзи не лѣй,
Но често и често ти намъ пѣсни пѣй,
Че пѣсня ти е остра, какъ острий булатъ,
Че пѣсня ти е грозна, какъ грознийтъ млатъ!

1869 юни 17 м.

[Д. Зора,
бр. 34, год. II.

Стихотворение.

(После смъртта на С. Филаретовъ).

О братя, дружино ти вѣрна, сговорна,
Злочеста за насъ е и тая година,
И друга ни сила на младостъ откорна
Наржчица клета, невѣрна сждбина.

Душа вечъ и друга, прехарна и млада,
Презъ Бѣлото Море, въ чуждо тамо мѣсто,
Престана да теглитъ, да трѣпитъ, да страда,
Да мислитъ за родъ си горещо и често.

Прокълнати ли сме, ил' грѣхъ е народенъ,
Ил' дѣдовски клетви ни още владѣятъ,
Та наший животъ е безсиленъ, безплоденъ
И души прехарни безъ време нѣмѣятъ.

Не оловно зърно, не люта темница,
А тжга душевна и охтика тежка
Е скинала тамо на животъ му жица. . .
Сждба ни направила силна погрѣшка.

Отдавна л' и много ли време се мина
Откакъ се е сбрала та мъртва дружина?
Читателъ, ти знаешъ каква и колцина
И родъ имъ ти знаешъ и име, презиме.

О лудо момче ти, ти младо-зелено,
Виднѣе се тамо далеко гробъ прѣсенъ!
Не гледай на него съ лице ти насмѣно,
Че и неговъ кръстъ билъ е мжченъ, не лесенъ! . .

Москва, 1863 г.

[Дуравска зора.]
год. III, бр. 4.

До майка ми.

Майко злощастна, ти, майко страдалница,
 Мжтни сж сълзи ти, какъ у Брѣгалница,
 Мжтни сж студни вълни!
 Тжга душевна е тжга ти внжтрена,
 Капатъ ти сълзитѣ, какъ роса утрена,
 Сладки л' сж майко они?
 Що си застанала, майко, надъ сина си,
 Що си наведнала очи и клепки си,
 Гледашъ го мрачно ти такъ?
 Погледъ на него си хвърлила жалостний,
 День ли за тебе той скърбний, нерадостний,
 Пъленъ со тжга и мракъ?
 Щешъ ли да бидишъ ти нам' утешение?
 Пѣй му ти пѣсна за вѣчно тѣрпение,
 Пѣй му ти, майко, му пѣй:
 Пѣй му за негово вѣчно страдание,
 Пѣй му да нѣма въ душа си роптание,
 Пѣй му и сълзи не лѣй.
 Пѣй му ти още и за послушание.
 Нек' е какъ ягненце той на заклание,
 Кротокъ и миренъ, готовъ,
 И за тѣлесно му пѣй ослѣпление
 И за душевно му пѣй онѣмение,
 Само не пѣй за любовь.

[в. Македония.]

год. II, бр. 33. Цариградъ

Градъ.

Градъ коваренъ, градъ безвѣренъ,
 Градъ безъ божя благодать,
 Безнадеженъ, золъ и черенъ,
 Градъ бичъ кървавъ, тежокъ млать!
 Надъ тебе, градъ, пъленъ съ превара
 Ще ли паднить божий гнѣвъ?
 Ще ли, ще ли божя кара
 Да измиетъ твойтъ грѣхъ?

Ще ли паднишъ, какъ що падна
Твойтъ по-старъ, силенъ братъ ?
О, ти падна, тебе грабна
Чуждъ, въ яремъ кладе мекъ ти вратъ.

Симна кръстътъ полумесець,
Надби църква Мохаметъ.
Другоземець, друговѣрецъ
Вѣкове владѣе петь.

Никога ти, новий граде,
Не живѣ съ миренъ животъ,
Никога ти, гърцкий граде,
Не любилъ си трудъ и потъ.

Всѣкога ти сосъ коварство,
Съ измама ти бѣше пълнъ
И любовъ и слога, братство,
Бѣха ти, какъ въ очи трънъ.

Женска нѣга, сребро, злато,
Хубость на млади жени,
Тебе хвърлиха въ то блато
Отъ пороци и злини.

Грижеха ли се за тебе
Чърноризцитѣ сосъ кръсть ?
Не ли гледаха за себе
Вратъ да гоятъ себе тлъсть ?

На молитва утромъ, въ църква,
Вечеръ хубость и вино,
Тамъ моминско сърдце жъртва
Ставаше си на вино.

Съ голи грѣди, съ голи плещи,
Съ смѣхъ и съ пѣсни и съ хоро
И съ църковни бѣли свѣщи,
Не съ едно съ вино ведро,

Не две нощи, не три нощи
Наситували си страсть.

Утромъ пакъ съ свети мощи,
Съсъ църковна своя власть,

Сосъ молитва лицемѣрна
Влѣгваха си въ божий храмъ,
И сосъ вѣра тамъ безвѣрна
Да покриятъ свойтъ страмъ.

И нечиста совесть чѣрна
Искаха тѣ. Но имотъ
И на вѣра гнила зѣрна
Даваха и гнилий плодъ.

А народъ въ градъ Костадина
Часъ по часъ, и день по день,
Отъ година до година
Даваше се въ нѣга, въ лень.

А въ та кървава ми битва,
Въ той ми страшенъ день и часъ
Не помогна му молитва,
Ни до бога сълзний гласъ.

Прежна сила, прежна слава
Цариградска се свърши,
А край нея и държава
Българска се довърши! . . .

м. 1863 г.

[Изъ в. Народность, бр. 20, 1868.]

Нова година.

Биятъ часигѣ, полнощъ показватъ.....
„Съ богомъ оставай, я си отивамъ,“ —
Стара година мене ми казватъ —
„Време дошло е, я вече се скривамъ.“

„Я си отивамъ, я вече се скривамъ,
Я се превръщамъ въ минало време,
Злоба последня на васъ изливамъ,
Некъ поотежнитъ вашето бreme“,

„Многу я майки, сестри разплакахъ,
Като имъ взедохъ рожби прехарни,
И родолюбци много ви грабнахъ,
Глави горещи и небездарни.

„За да попълнамъ ваша сждбина,
Грабнахъ ви двама... Ей ти клетничъкъ
Съ богомъ оставай! стара година
Не ти ги казватъ; знаешъ самичъкъ.“

Злобна си била стара години,
Много при тебе сълзи пролихме!
Тежка си била стара сждбино,
Много другари въ земля ми скрихме!

Многу сж тжжби овде въ чуждина,
Многу сж стражби въ бащина света,
Ой си со здравие! харно че мина,
Стара години, години клета.

Али ви братя, дружино вѣрна,
Не е по-лесна отъ та що мина,
Катъ тя ще да е злобна невѣрна,
Нова година, нова сждбина.

Ето я чукна въ вратата наша,
Ето я наченва съ насъ да владѣе.
Държитъ за насъ тя горчлива чаша!
Сърдце се биетъ, сърдце нѣмѣе..

Айде по-врага, мисли ви диви,
Мисли ви чѣрни, мисли плашливи,
Мисли лукави, грѣшни и криви!.....

Братя пълнете лѣйте ви чаши
Не ядовито вино червено!
О! дано не сж чѣрни дни наши!
Некъ е лице ни въ той часъ засмѣно!

М. 1864 год.

(В. Народность, бр. 21)

Пѣвецъ предъ смъртъта си.

О боже нашъ, о нашъ творецъ !
 Ти погледни на той пѣвецъ :
 Убиенъ онъ, душевно нѣмъ,
 Какъ да е сторилъ грѣхъ голѣмъ.

Жена сосъ сърдце като мразъ,
 Каквито нѣма тамъ у насъ,
 Какъ лошавъ него окриви,
 И свѣтли дни му омрачи.

Онъ е чървецъ, онъ калъ, онъ прахъ ...
 Потъпка него та жена
 И въ сърдце му та кладе страхъ,
 Дал' отъ добро, ил' отъ злина ?

Но онъ безгрѣшенъ, чистъ и правъ,
 Че онъ е слушалъ умъ си здравъ,
 Че е говорилъ правина,
 Да вѣрватъ искалъ въ добрина.

И не съ золь бичъ, не съ тежокъ млатъ
 Е раненъ той, пѣвецъ ми младъ,
 И не съ желѣзенъ остъръ мечъ,
 Но съ остра, злобна женска речъ.

Безъ сълзи, боже, плачитъ онъ,
 Проваждатъ нощи самъ безъ сонъ
 И стенкатъ онъ, но стонъ му глухъ
 Какъ сухо дърво станалъ сухъ.

Съ любовь си свѣтла какъ зора
 Онъ твърдо стоялъ какъ гора
 За женска хубость и за честь,
 Отъ всичко сърдце и безъ лестъ.

У него свята бѣ любовь,
 И за животъ се готвѣлъ новъ,
 Огрѣянъ онъ отъ нейзинъ зракъ.
 Разпрѣсналъ бѣ душевенъ мракъ.

Да, та любовь го укроти,
 Но и животъ му та скрати,
 И днеска съ охъ, а сутра съ ахъ
 Пѣвецъ се борить сиромахъ!

Все тежки дни, все чѣрни дни,
 Зла него охтика мори;
 Не умрѣлъ онъ, онъ полуживъ,
 Но полулудъ, но полудивъ.

И онъ не помнитъ та злина,
 Но търпить, търпить съ тишина,
 Доръ него студень, тъмень гробъ
 Въ прегърдки взе ще като робъ.

О боже нашъ, о нашъ творецъ!
 Ти погледни на той пѣвецъ:
 Убиенъ онъ, душевно нѣмъ,
 Какъ да е сторилъ грѣхъ голѣмъ!...

М. . . 1863.

[в. Народность, бр. 28].

Недопѣяна пѣсня.

.
 Доста ми сълзи лихме, пролихме
 Тебе кланайки с' тебе молейки,
 Или предъ тебе ми согрѣшихме
 Като евреи, жълти еврейки?

О, не дай боже, като евреи
 Да се разпръснемъ по земля чѣрна;
 Некъ насъ убиегъ, некъ онѣмѣить
 Гроза небесна, острата мълня.

Намъ не помагатъ съ сълзи, молитви,
 Жъртви олтарни, поклони низки. . .
 Намъ сж потребни кървави битви,
 Часъ на сждба ни мож' да е близки!...

Коложегъ, 1864.

[в. Народность, бр. 35].

Послание

Славному П. И. Шафарику.

(По Шевченко).

У съсѣдътъ запалиха
 Нова, по-добра колиба,
 Зли съседи се погрѣха
 Па сж легнали да спаватъ,
 Топълъ пепелъ забравиха
 Да развѣятъ въ поле. . .
 Пепелъ лежить на разпжтье,
 А тамъ въ пепелъ тлѣить
 Искра отъ огнь великий —
 Тлѣить, не погасватъ,
 Чекатъ кой да го подпалить,
 Какъ що чекатъ мстителъ
 Лоша доба. Тлѣла искра,
 Тихо дотлѣвала,
 На разпжтьето широко
 Хванала да гаснить.
 Така нѣмци запалиха
 Та голѣма колиба,
 Родъ славянски раздѣлиха,
 Въ него пуснаха тихо
 Крамоли, раздори
 Като люта змия.
 Се пролиха кръвни рѣки
 Пожаръ погасиха,
 А па нѣмци подѣлиха
 Сираци славяне.
 Расли сж тѣ во окови
 Синове славянски,
 Забравиха тѣзи роби
 Чии сж они деца.
 А на пожарището прежно
 Искра братска тлѣла,
 Дотлѣвала, чекала е
 Ржце твърди, смѣли. . .
 И дочека. Ти разгледа
 Въ пепелтъ глжбоко,

Огнь добрий, съ яко сърдце,
 Съ бистъръ орловъ погледъ !
 И запали, любомждре,
 Свѣщъ на правда, воля. . .
 И разгледа ти славяне,
 Родъ великъ славянский
 Во тма и неволя.
 Разпозналъ си ти славяне
 Всички до последенъ,
 Разпозна ти трупове имъ
 И на не-славяне
 И застана срѣдъ широко
 Всесвѣтно разпжтье —
 Иезекииле !
 И, о чудо ! трупове имъ
 Воскрѣснаха изъ земята,
 Очи отвориха !
 Братъ прегърна тогазъ брата
 И заговориха
 Слово на любовъ тиха
 На вѣки и вѣки !
 Слава тебе, любомждре,
 Чеху-славянине,
 Че не даде да с' удави
 Во нѣмецка буря
 Наша правда. Твое море
 Ново и славянско,
 За това ще да помнитъ
 И ще плива корабъ
 Съсъ широки бѣли платна
 И съ добро кърмило.
 Плива ще по свободно море,
 Бранове*) широки !
 Слава тебе, Шафарику,

*) Бранъ—вълна, таласъ.

Въ вѣки и вѣки,
Че си слилъ ти въ едно море
Славянскитѣ рѣки!

Такъ приими въ своя слава
И моята скждна
Лепта — дума немудра —
За чеха святаго,
Великаго мученика,
За славнаго Гуса!
Прииди отче! а я низко

Богу ще се моля
Да би всички славяне
Били братя добри,
Били синове прехарни,
Па и еретици,
Ето такви, какъ костанский
Еретикъ великий!
Миръ на мирътъ ще подарятъ
И слава во вѣки!

Москва 1868.

[Сп. Общъ Трудъ, год. I. кн. III. Болградъ.]

Кървава кошуля.

I

Въ българска ми клета земля
Има малко градче,
То е легнало въ поляна:
Име нему Прилепъ.
Прилепъ — то е име славно.
Тамо е живѣялъ
Нѣкога си краль ни Марко,
Въ него е царувалъ,
Е царувалъ, е воювалъ
Съ власи, каравласи,
Българска е бранилъ земля,
Роду си помагалъ.

Доръ ни билъ живъ краль ни

[Марко,

Земля била мирна.
Не глобѣха нея турци,
Не газѣха нея,

Не рачилъ е мръсний турчинъ,
Къщи ни да газитъ.

Онъ не можеше да любитъ
Български девойки,
Не е могълъ да ги турчитъ,

Въ свой х а р е м ъ да държитъ,
Да не могатъ да излѣзатъ
Изъ подъ тежокъ затворъ,
Да не видятъ свѣтъ ми божий,
Ни па слънце ясно. . .

И одавна то е било
У насъ, въ България,
Въ одавнашно, старо време,
Старо, ама славно.
Но защо я ви наумвамъ,
Клетички девойки,
Наше славно време старо?
Наша прежна доба?¹

Що помина, не се връщатъ
Назадъ, о девойки,
Нѣма краля, нѣма бана,
[Гиздави, го нѣма!]²

¹ Време.

² Повторенитѣ и излишнитѣ стихове сж заградени съ [], а прибавкитѣ — съ (). Приема се, че тия поправки сж нанесени отъ самия Жинзифовъ. Тѣмъѣлъ е второ преработено изданиена поемата.

Али врагъ да земитъ, моми,
 Умъ, перо ми клето,
 Че то искатъ да приказватъ
 Съ васъ за тѣги, мѣжи.
 И е било време, моми,
 И е била доба,
 Билъ е той вѣкъ златенъ, аренъ,
 Да би не е било!
 Що е било? пита щете,
 Гиздави девойки,
 [Мене млада сиромаша,
 Скитника безъ рода;]
 Що е било? пита щете,
 Българки ви клети! —
 Нел' е било, како въ наше
 Време, наша доба?
 Не така ли, како при насъ
 Плакали сж майки?
 Не така ли, како при насъ
 Турчинъ влѣгвалъ¹ въ кѣщи?
 Па ударалъ ножъ си острий
 Въ земля ил' на дѣски,
 Па извивалъ съ гласъ си стра-
 „Бърго,² ти гяурко,³ [шенъ
 Наточи ми вино руйно,
 И лютица върла,
 [Напълни ми ти, гяурко,
 Чаши стодрамници,]
 Я да пиямъ, да с' опиямъ,
 Съ тебе я да легнамъ,
 Да прегърнамъ рамна става,
 Очи да целувамъ
 [Не две нощи, не три нощи,
 Твои чѣрни вежди . . .“]
 [Клета ви сѣдбина, моми,
 Клета ви година,
 Що васъ майка е родила
 Въ такво лошо време!

¹ Влизалъ.² Бърже. ³ Невѣрнице.

О, да би е наредила
 На мѣсто васъ каменъ,
 Не ще ронѣхъ азка сълзи,
 Како сега врѣли!
 Не ще пишеше перо ми
 Съ кърваво мастило,
 Нѣмаше да ви опишамъ
 наше тежко време!
 Що е било? питате пакъ
 Българки, другарки,]
 Какъ е било въ прежна доба,
 [Въ това ми златно време?
 Що е било, какъ е било.]
 Некъ(а) [сега] заб(о)равимъ, —
 [Али я вамъ се обреквамъ,
 Милички ми сестри,
 Въ другий пѣтъ вамъ зарадъ
 Я да ви разкажа. [него
 Али сега, мили моми,
 Нека ви прикажа
 Приказка отъ наше време. . .
 Слушайте, девойки!
 Не е било то одавна,
 У насъ, въ България,
 Било е въ година, моми,
 Петдесетъ и седма,
 [Кат' притуримъ ош'] хиляда
 [И] осемъ стотини.
 Бѣше вечеръ, ясенъ вечеръ
 У Прилепа града,
 По безоблачно ми небо
 Месечина плава,
 Окол' нея тамъ безбройни,
 Ситни звезди сятъ,
 А и вѣтъръ, тихий, хладний
 Листъ на дърва нишатъ.¹
 [Во църковната градина
 Весели сж китки;

¹ Люлѣ.

Презъ църковний дворъ ши-
 [рокий,
 Гиздави девойки
 Вървятъ съ стомни, съ вода
 [пълни —
 Исто тресопатки, —
 А момчета, българчета,
 Въ дворътъ седятъ на купъ,
 Съ жедно сърдце, съ жедни очи
 Мигаятъ, погледватъ.
 Нихна младостъ, пуста мла-
 [достъ

Па дочаквахъ свое либе
 Тамо во градина,
 Кога оно утромъ рано,
 Во зора глжбока
 Взело лѣйка въ бѣла ржка,
 Цвѣтя си поливатъ,
 А я одвай,¹ одвай дишамъ,
 Да не ме догледатъ...
 Али защо си наумвамъ
 Предни си години?
 Нека, моми, ви докажа
 Свойтъ тжженъ приказъ.]

Своего си искатъ.

Какъ що мрѣна риба барать¹

Мѣсто по-дълбоко,

Какъ що славей, малка птица,

Седало³ си виетъ

Срѣдъ разцвѣтени ми ружи

Въ поле иль въ градина;

Какъ що майка силно любитъ

Първата си рожба,

Такъ и младо любитъ млада,

Искатъ мома юнакъ,

Младо момче хубавелче,

Гиздаво си либе.

И я нѣкога си, моми,

Жеденъ бѣхъ и страденъ

По моминско лице, хубостъ,

И по чѣрни очи;

Съмъ се крадѣлъ изъ дома си

И съмъ бѣгалъ нощемъ,

Като еленъ младъ, запаленъ,

Плетъ я съмъ прескоквалъ

И се криехъ во градина,

Задъ макови китки,

Ил' подъ ружи гжстолисти

Тулѣхъ³ се като заецъ,

II.

Во църковната градина,

Во дворътъ широкий

Седнала е стара баба

Предъ църковни врати.

Никой [нея] не я питатъ (баба),

Тамо защо седитъ,

Кого барать, кого чекагъ,

Откъде дошла е,

И що она въ църква искатъ:

Дал' дете ще кръститъ,

Или сина си ще вѣнчатъ

Съ млада хубавица?

Ил' е дошла за молитва

За болнава щерка?

Ил' задушбина ще правитъ

По грѣхове тежки?

Никой не си питатъ баба,

[Гиздави дѣвойки,

Що лице ѝ сино-жълто?]

Що се е сгърбила?

Що останали сж въ снага

Само кожа съ кости?

Защо нейни стари очи

Врѣли сълзи лиятъ?

¹ Търси.

² Гнѣздо.

³ Криехъ се.

¹ Едвамъ.

Защо охкагъ, защо стенкагъ,
 Пръститъ си кършитъ?...
 [Никой не я питатъ, моми,
 Не ще и да знайтъ,]
 Никой не си питатъ баба,
 Мислятъ, че е луда.
 Нарамена¹ стара баба,
 Съ отъ козина торба,
 А що она въ нея носитъ,
 Що има въ нея?
 Чекайте ви, моми, сестри,
 Потърпете малко,
 Все ще видимъ, ще узнаемъ,
 Баба ще ни научитъ.

Седнахъ, моми, окол' баба,
 Предъ църковни врати,
 Па се пулямъ² и се чудамъ,
 Защ' е жаловита,
 И що баратъ въ таква доба
 Тъмна и вечерня,
 Кога люди се собиратъ
 Дома си сосъ челядь;
 Кога люди си оставатъ
 Дневни си печалби,
 И собиратъ окол' себе
 Дребни, мили рожби,
 Па съ нихъ они се печалятъ³
 Да се развеселятъ,
 Да забравятъ дни си чърни,
 Мжки, тжги глоби...
 Щ' она баратъ въ таква доба,
 Кога 'сѣгде тихо,
 Глухо всѣгде, тъмно всѣгде,
 Бсичко нощъ покрила,
 И планини и долини,
 Шуми и поляни,
 И широкитъ градини,

¹ На рамо поставила.

² Гледамъ.

³ Стараятъ.

Всичкий бѣлъ свѣтъ божий,
 Кога всичко се почиватъ
 Отъ печалби дневни,
 Какъ звѣрове, такъ и птици
 Питоми и диви.
 Що накарало е баба,
 Домъ да си оставитъ?
 Да се скитатъ като луда,
 Исто кукавица?
 Нек' я питамъ, нек' узнаямъ,
 Зло какво я нашло?
 Чума ли село избила,
 Гладъ ли е морило?
 Кжща л' вода е отнесла,
 Та имотъ потопи?
 Или клетий, гладенъ турчинъ
 Сърдце и изгори?
 Бабо! — слушашъ? — опули се,
 Некъ си поприкажемъ
 За твой, бабо, животъ, поминъ,
 За младо ти време.
 Откжде си, кажи, бабо,
 И отъ кое село?
 Зло какво е тебе нашло,
 Зла каква година?
 [Що накарало е тебе
 Въ градътъ ни да дойдешъ?
 Що си дошла ти самичка
 Безъ сина, безъ щерка,
 Или нѣмашъ ти роднина,
 Исто кукавица?
 Само стапъ¹ си взела, торба,
 И повече нищо.
 И що носишъ въ тая торба,
 Що има во нея?
 Дали суха отъ хлѣбъ корка
 И лѣйка за вода?...
 Каква тжга, каква мжка
 Тебъ е сгърбила?]

¹ Сопа.

Защо охкашъ, защо стенкашъ, Бришитъ ги со лѣвий,
 Сълзи защо ронишъ? Натопила ржавъ дѣсний,
 Тежокъ ли грѣхъ си сторила, Бришитъ ги съ поли,
 Та си дошла овде, А на нейзинъ поясъ виситъ
 Да отмолишъ грѣхъ си въ цър- Селска дълга кърпа:
 [ква, Тя напоена ѣ бѣше,
 Бога ти да смилишъ? И тя бѣше мокра —
 Или болна имашъ дома, Гиздави девойки градски,
 Дошла си по вода, Вечъ васъ стигна, чукна
 Вода светена, църковна, Европейска поразия,
 Боленъ да напоишъ?... Френски луди моди.
 Не бой ми се, мила бабо, И ви гиздави момчета,
 Не съмъ зълъ човѣкъ я, Българчета градски,
 Разкажи ми твойтъ поминъ, Гълтате ви думи,
 Ядове и глоби, Исто па пагали,
 Милвамъ я да слушамъ, бабо, А не гледате, какъ баба
 Приказки отъ баби... Врѣли сълзи лиетъ.
 [Крена¹ глава, стара баба, Денемъ, нощемъ, плачитъ, стен-
 Крена, се опули, катъ,
 А изъ очи сълзи капатъ Никако не спиетъ.
 Ронятъ се какъ бисеръ: Ако вамъ ви паднитъ тежко
 Ето една врѣла сълза Отъ тѣ мои думи,
 Падна долу въ земля, Не сж братя тѣ отъ злоба,
 Чърна земля нечиста А отъ братско сърдце.
 И дочека втора. Не сърдете се на мене,
 Гълтатъ баба врѣли сълзи, Мене сиромаша,
 И земля нихъ гълтатъ; Не сърдете се на мене,
 Ено² редъ отъ жежки сълзи, Скитника безъ рода.
 Накиталъ е клепки, Не съмъ кривъ азъ, ако слу-
 Колку клепки—толку сълзи, шамъ
 Редомъ, редомъ стоятъ; Овде на чужбина,
 Гинитъ³ редъ единъ отъ сълзи, Че ви тамо въ България,
 Вторий се показватъ, Въ бащина ми мила,
 Гинитъ втори, а редъ другий Полудѣли сте по френски
 Хвана себе мѣсто. . . Думи и по мода.
 Лиетъ баба жежки сълзи, Наша клета баба-майка
 Какъ дъждъ да върнитъ, Не ще френски думи,
 Натопила шаренъ ржавъ, Ще тя, братя, лѣкъ и билка,
 Да изцѣри рани.
 Но некъ ви досвършвамъ, братя

¹ Дигна.² Ето. ³ Изчезва.

Приказъ си за баба. —]

Крена глава стара баба,
Крена, се опули,
А изъ очи сълзи капатъ,
Ронятъ се какъ бисеръ.
Иска(тъ) баба да говоритъ,
Ядната неможитъ,
Бъркатъ нейзѣ честа(и)
хълцка(и)

Сълзи ѝ горещи. —
Ядна бабо, писана ти бабо,
Гледамъ твоя тжга,
Гледамъ бабо, тежко ти е
На душа и сърдце,
Доста, бабо, плака, стенка,
Избриши си сълзи,
Разкажи ми твойтъ поминъ,
Ядове и глоби.
Негли я ще да помогнамъ
На твоига мжка,
Негли ще ти кажамъ, како
Тжга да отбиешъ.
Разкажи ми се що знаешъ,
Се що мина презъ глава ти
Во животъ ти цѣлий,
Турчинъ изгорилъ ти сърдце,
Или чорбаджия?
Или чума изморила
Синове ти, щерки?
Или оганъ изгорилъ е
Кжца ти и стока?
Лошо какво стигнало те
Или клетва тежка?
Не бой ми се, мила бабо,
Не съмъ зълъ човѣкъ я.
И кажи ми, що ти носишъ
Въ отъ козина торба?
Дали суха отъ хлѣбъ корка
И лѣйка за вода? —

Стара баба съ дрѣхла ржка
Крена бѣла кърпа
И избриша свой си образъ,
Очи, клепки, сълзи.
И издигна глухо, тежко,
Скръсти обе¹⁾ ржце,
Па съ гласъ слабый, жаловитий
Начна да приказва:
[Чуйте сега, о девойки,
Българчета млади,
Бабинъ приказъ, нейни думи
И душевни тжги.]

III

„Слушай синко, слушай милий,
Бабини ти речи,
Запомни ти харно, твърдо,
Разкажи ги тейку.²
Мож' богатъ да е твой тейко,
Иль е чорбаджия,
Та ще можитъ да помогнатъ
На стара ви баба.
Ако ли не, кат' пораснешъ,
Ког' юнакъ ти станешъ,
Сърдце ти кога затупа,
Въ жили кръвъ заврие,
Негли, синко, ще отплатишъ,
На мой клетий кръвникъ. . .
Много време и години
Тежки, черни, клетки,
Пълни съ мжки, пълни съ глоби
Минаха презъ глава.
До-катъ я таква си станахъ,
Како що ме гледашъ.
Много видохъ, много знаямъ
И теглихъ я много,
Отъ какъ себе помнамъ, синко,
И до день денеска,

¹ Две.

² Татко, Баща.

Не съмъ видѣла день ясенъ,
Весела година. . .

Али все да ти разкаже,
Баба не умѣтъ,
Та и сълзи, синко, сълзи,
Сърцето ми кинатъ,¹⁾
Тѣ мене не даватъ, синко,
Всичко да припомнамъ,
Тѣ языка ми [мен'] завързватъ,
Та и време нѣма. . .

Стара баба тукъ разгърна
Отъ козина торба,
Та измъкна стара баба. . .
[Слушайте девойки!
Та измъкна изъ торба си —
Страхъ ме е да кажамъ —
Нек' ви кажамъ — тя измъкна]
Кървава кошуля,
Синовна кошуля!
Бѣ изшарена кошуля
Отъ гърло до поли,
Бѣ изшарена кошуля
Сосъ кървави капки!
Капки кървави, о моми,
Гжсти та голѣми,
Сърдце ми отъ нихъ застана,
Очи, уста, нѣми!
Ядна, клета бабо-майко,
Тежка ти сѣдбина!
Тежка ти година, бабо,
Нѣмашъ вече сина!
Кървава кошуля, [моми]
[Гиздави, се кълнамъ,
Тамъ я видохъ съ [свой] очи,
Я самъ я опипахъ!
Гледамъ я кошуля, гледамъ,
А баба ни плачетъ,

Сълзи лиетъ, сълзи ронитъ,
Охкатъ, стенкатъ, редитъ:

„Сине, ти единъ у мама,
Сине, чедо Божинъ!
Мило, писано ти чедо,
Нѣма тебе, нѣма!
[Олово, желѣзо, сине,
Теб' животъ ти скина,
Турчинъ махна, турчинъ удри,
Тебе разполови.

Падна, сине, ти на трава,
Въ то широко поле,
[Душа даде, душа нѣма,
Безъ да кажешъ, (сине), слово
Ни за майка, ни за либе;
Кръвътъ ти изтече, (сине),
Какъ на рудо [сине] ягне
Младо и безгрѣшно!
Бѣше ошелъ ти на пазаръ
Во Прилепа града,
Да продадешъ осмакъ¹ жито,
Жито и пшеница. . .
Чекахъ день я, чекахъ два дни,
Три дни и три нощи,
Ти не идешъ, все те нѣма
[И совсемъ не дойде. . .]
За това ль' я ти се радвахъ,
Тебе я отгледахъ?
Те отгледахъ и те вардѣхъ,
Како първа рожба?
За това ли я тебе готвѣхъ
Хубаво девойче?
Ти го видѣ, го замилва.
[Шеташе ти съ него. . . .]
Боже вишний, боже милий,
Зло какво ме найде?
Грѣхъ каковъ я сторихъ, боже,
Ил' бѣ тежка клетва?

¹ Кжсатъ.

¹⁾ Мѣрка за жито отъ 8 оки.

Що я клетва не дочекахъ,
 Вѣнци да цѣлувамъ,
 Себ' отиѣна да донесамъ,
 Сину първа любя. . .
 А сега я си останахъ
 Пуста кукавица,
 Денемъ, нощемъ я кукувамъ,
 Като луда ходамъ.
 Ето така, момче младо, —
 Богъ да ми те чуватъ! —
 Имахъ сина, имахъ чедо,
 А сега го нѣмамъ.
 Я го гледахъ, я го вардѣхъ,
 Како свои очи,
 И сосъ него я забравихъ
 Тежки си години.
 Ош' отъ малечки години
 Учехъ сина, карахъ,
 Онъ отъ турчина да бѣгатъ,
 Да не му отвръщатъ,
 Люто слово да не казватъ,
 Да не го разлютитъ;
 Дека турчинъ ке стретитъ,
 Нему пжтъ да правитъ,
 И да мълчитъ, кога турчинъ,
 Него псуватъ, хулитъ.
 Всѣкога да казватъ нему:
 Ага, бей, ефенди,
 Много ти дни и години!
 И ак' нему турчинъ кажитъ:
 Гяуръ, кьоръ оласънъ,¹⁾
 Него онъ да не докачватъ
 Съ ядовита дума.
 Ако л' въ кжщи дойдитъ тур-
 чинъ,
 Него да дочакватъ
 Съ медъ и съ млѣко, съ слад-
 [ки думи,
 И него да служатъ,

Со що искатъ, съ какво искатъ,
 И съ вино чървено,
 Пържено ли пиле, яйца,
 Младо л' тлъсто ягне,
 Млѣко л' кисело ил' прѣсно,
 Баница ил' мазникъ,
 Или прѣсенъ хлѣбъ домашенъ
 Въ подница изпеченъ,
 Прѣсно л' сирене ил' масло
 Кравско или овчско,
 Все що сакатъ ага-турчинъ,
 Всичко да му даватъ. —
 Ето така карахъ, учехъ
 Божина си сина,
 Отъ години още малки,
 Още отъ пелени.

Али зла и тежка била
 Та година, младо! . .
 Бѣха дошли турци клети,
 Върли арнаути,
 Не двамина, не тримина,
 Цѣли десемтина.
 Наредиха ми се въ кжщи,
 Седнаха си редомъ.
 Ядатъ, пиятъ, пѣсни пѣятъ
 Турски, арнаутски,
 Наша вѣра хулятъ, псуватъ,
 Кършатъ столъ и чаши.
 Ножове удриха въ земя,
 Пушки на колѣна;
 Гърло кинатъ, гласи креватъ:
 „Бърго, ти гяуринъ,
 Сестри л' имашъ или тетки,
 Донеси ги овде,
 Тѣ насъ редомъ да ни служатъ,
 Да стоятъ на нозе;
 Чаши редомъ да подаватъ,
 Чаши съ вино пълни.“
 Чухъ я, младо, тѣзи думи,

¹ Слѣпъ да си.

Сину си я рекохъ :
 Бѣгай сине, зло те найде!
 Бѣгай, крий се въ слама,
 Сине, търпи тамъ подъ копа,
 Доръ ги уталожамъ. . .
 Ойде синъ ми, онъ побѣгна,
 А па я нимъ казвамъ :
 Аги мили, аги златни,
 Жи' ви¹⁾ турска вѣра,
 Жи' ви вѣра, жи' ви бога,
 Жи' ви Мохамеда,
 Жи' ви турска книга, аги,
 Сина не губете!
 Нѣма сестри, нѣма тетки,
 Никого онъ нѣма :
 Е едничѣкъ, е самичѣкъ,
 Сираче безъ татка . . .
 Още речѣта не дорекохъ,
 Викнаха тукъ турци :
 „Не, гяурко, псешка² щерко!
 Сина ще заколимъ!“
 Тръгнаха тукъ зли ножове,
 Блѣсна имъ желѣзо,
 А я отъ страхъ паднахъ нич-
 И се обесвѣстихъ . . . [комъ,
 Много л' лежахъ, малко л'
 [лежахъ . . .
 Безъ свестъ и безъ паметъ...
 Али кога дойдохъ въ себе
 И погледнахъ въ кѣщи,
 Видохъ, синко, що сумъ сама,
 Нѣма турци клетки.
 Одвай станахъ, ойдохъ³ въ
 [плѣвня,
 Божина си найдохъ . . .
 Мина се день, вторий, третий,
 Мина се недѣля;

Нищо нѣма, все е мирно
 Въ село п' околия —
 Минало е злото, казвахъ,
 Помолихъ се богу.
 [Боже, милий, казвахъ, боже,
 Пречиста ти майко!
 Не дай боже, не дай майко,
 Синъ ми да погинитъ.
 Кой ще, боже, мене стара
 Въ хладенъ гробъ отпусне?
 Кой ще, боже, при смъртъта ми
 Очи да заклопитъ?
 Ти пречиста, божа майко,
 Смили се надъ мене,
 Не дай злото да ме наидитъ,
 Сина доварди ми.]
 Мина злото, я си казахъ,
 Синъ ми живъ остана,
 Го прегърнахъ, го целувахъ
 Во чело, во очи.
 Па го карахъ и го учихъ,
 Себе си да чуватъ,
 Да не казватъ люти думи
 Турчину си нигде . . .
 Вървѣха си дни, недѣли,
 Нигде нѣма нищо,
 Всѣгде тихо, всѣгде мирно,
 Радость и веселба!
 Радваше се клето сърдце,
 Кога гледахъ сина,
 Че излѣголъ, че отиде
 Да пречекатъ Грозда
 У широкитѣ поляни,
 Предъ слънчевенъ изгрѣвъ.
 Грозда, хубава девойка,
 Грозда чърнокоса,
 Грозда тънка и висока,
 Грозда чърноока,
 Бѣлолика, хубавица,
 Румѣна калинка,

¹ Да ви е жива.

² Кучешка.

³ Отидохъ.

Идигъ Грозда, прусатъ Грозда Бѣше дошло клето време,
 Низъ гжститѣ трави, Данокъ де се даватъ.
 Носитъ Грозда на глава си Натовари кола съ жито,
 Баница ил' мазникъ, Спрегна си волови
 На овчари, кои пасатъ Паситръгна въ градъ на пазаръ
 Калешо ѝ стадо. Жито да продава.
 Не далеко, тамъ въ поляна, Ако да бѣхъ знала, чедо,
 Срѣщаше я Божинъ; Че зло ще го наидитъ,
 Пулѣха се оба въ очи, Него нѣмаше да пушамъ
 Оба червенѣха. Въ той день клетий, черний.
 „Помози богъ! лѣпа Гроздо, Да бѣхъ знала... да бѣхъ знала,
 Добро утро, Гроздо“, Можехъ ли да знаямъ? . .
 А та нему — „живъ да ми си! Още пжтъ си не извърви
 Далъ ти господъ добро“. — Онъ до половина,
 „Дека ходишь, лѣпа Гроздо“? Бѣха му пресѣкли пжтъ
 „Гледашь, ручокъ носамъ — Турци-арнаути,
 Кога ще наша свадба?“ — Обиколиха него, чедо,
 „Скоро, Гроздо, скоро лѣпа, Турци кървопийци,
 Скоро край Митровдень“. — А онъ падна на колѣна,
 А та нему: „слушай, Божинъ, Милно имъ се молитъ,
 Ако не ме вемешъ, Да не вематъ млада глава,
 Сама ще ти дойдамы, Божинъ, Че единъ у майка.
 Бѣгалка ще станамъ, Ал' не слушаятъ му молби
 Татка, майка ще оставамъ, Турци кървопийци,
 Люба да ти бидамъ“. Пушка пламна, пушка пукна,
 Пулѣха се оба въ очи, Въ турски ржце клетки,
 Оба червенѣха, Зърно оловно продупна
 Па тръгнуваха си оба Бѣлитѣ му гржди.
 Божинъ прѣко поле, Другъ измъкна ятагантъ,
 Грозда прѣко гжсти ниви, Глава разполови,
 Всѣкой въ своя кжща. Тиль и теме, и чело му
 А майчино клето сърдце На две половини.
 Радва ли се, радва, Па му пливна кръвъ чървена
 Че голѣмъ е юнакъ станалъ Низъ зелена трава,
 Синъ ѝ за женене . . . Спрострѣ се на чърна земя
 Не на много време радость Снага му бездушна.
 Е била за мене, Летна му душа изъ снага,
 Стигна веч година чърна, Низъ уста му нѣми
 Злото вечъ ме найде. Летна, безъ да кажитъ слово,

(Нѣмаше и кому)
 Ни за себе, ни за майка,
 Ни за първо либе . . .
 Мина се день и нощъ мина,
 Нищо я не знаяхъ,
 На други день утромъ рано
 Сина донесоха,
 Донесоха мъртва снага,
 А душа му нѣма!
 Окръжавени му дрехи,
 И кошуля чърна . . .
 Водихъ снага, видохъ глава
 На две половини,
 И продупнати му видохъ
 Мъртви, мади гржди.
 Видохъ, паднахъ я на него,
 Замрѣхъ я надъ него,
 Го прегърнахъ и примрѣла
 Лежахъ я на него,
 Полужива, полумъртва
 Цѣлъ день и нощъ цѣла.
 Клетви, сълзи, врѣли сълзи
 Не воскреснаха го.
 Станахъ, младо, като луда,
 Измихъ мъртва снага,
 Измихъ снага, измихъ рани,
 Сина си промѣнихъ,
 И завързахъ на глава му
 Дветѣ половини
 [Нихъ обвихъ я съ бѣла кърпа,
 Бѣла, копринена,
 Облѣкохъ го въ бѣла риза,
 Нови, чисти дрехи.
 Па го спрострѣхъ посрѣдъ
 [кжщи,
 Седнахъ да го тжжамъ:
 Тжжамъ плачамъ, коси
 [корнамъ¹⁾

Прѣститѣ си кършамъ;
 Биямъ се и по глава
 И по слаби гржди.
 Държахъ него у дома си
 Три дни и три нощи,
 Дор' у него мъртва снага
 Хвана да смърдѣитѣ.
 Много време стенкахъ,
 [плакахъ,
 Прелихъ жежки сълзи.
 Не щѣхъ сина я да пушамъ
 Въ гробътъ тъменъ, студень,
 Али нему я не можехъ
 Душа да му дадамъ.
 Станахъ, канихъ два-три попа,
 Сбраха се роднини,
 Надойдоха познайници,
 Връстници момчета,
 Кренаха го на носила,
 Носатъ го на рамо;
 И на гробищата тамо
 Попъ молитва пѣя,
 Па го взеха отъ носила,
 Пушиха го въ гробътъ...
 Ето така, момче младо —
 Богъ да ми те чуватъ —
 Имахъ чедо, имахъ сина,
 А сега го нѣмамъ.
 Само ми остана, младо,
 Кървава кошуля,
 Надъ коя я тжжамъ, плачамъ,
 Врѣли сълзи лиямъ.
 Вардамъ синова кошуля,
 Кървава кошуля,
 И сосъ нея я ще легнамъ
 Въ гробъ студень и тъменъ,...

¹⁾ Снубя кжсамъ.

IV

Ядна, клета бабо-майко,
Тежка ти сждбина!
Тежка ти година, бабо,
Нѣмашъ вече сина!

Твои думи, ядна бабо,
Твърдо я запомнихъ,
Помнамъ тия жежки сълзи,
Ядри като бисеръ.

1865 юн. 26 село Рогожка.

ПРЕВОДНИ ══
СТИХОТВОРЕНИЯ

Слово

За пълкътъ Игоревъ, Игоря сина Святославля,
внука Ольгова.

(Преведе отъ старо-рускій языкъ Р. Жинзифовъ).

Дали не лепо ке бѣше за насъ, братя,
Съ стари, на прикази мачни слова мие
Да начнемъ пѣсня за пълкътъ Игоревъ,
Игоря того сина Святослава!
И да се начнитъ тая пѣсня
По работи на сегашно време,
А не какъ що Боянъ задумвалъ?
Ак' нѣкому Боянъ вѣщии
Сакалъ да направитъ пѣсня,
Разтеквалъ се съ мисль по дърво,
Какъ вълкъ сѣрйи по земя,
Какъ сивъ орелъ подъ облакъ.
И кога речи на размирици
Отъ старо онъ време си наумвалъ,
Тога пушаше соколи десетъ
Онъ на стадо отъ лебеди,
И чий соколъ първъ достигвалъ
Това отъ лебеди стадо,
Той преди пѣше пѣсня,
То за стара Ярослава,¹
То за храбра Мѣстислава,²
Кой Редедя закла предъ Касожска войска,
И за златна Святославича Романа.³
Али, братя, Боянъ не соколи десетъ

¹ Ярославъ Святославичъ, братъ Олега Тмутараканскаго и Романа Святославича Краснаго.

² Мстиславъ Владимировичъ Тмутараканскій, дѣдо Олега. Онъ въ 1022 г. въ борение отепа Касожкаго князя Редедя и плени жената му и децата му.

³ Романъ Святославичъ, рогенъ на братъ Олега Тмутараканскаго, Игорева дѣда. Погина въ 1079 г.

На стадо отъ лебеди пушаше, но свои
 Вещи пърсти клаваше на жици живи,
 А они сами на кнезове пѣха слава.
 И нека начнемъ, братя, той нашъ приказъ
 Отъ старйи Владимиръ, до сегашенъ Игорьъ,¹
 Кой умъ си застегна сосъ своя якость
 И постри съ на сърдце си юнаство,
 Като съ духъ боенъ се напълни, поведе
 Свои юначки дружини вързъ земя
 Полевецка, за мила руска земя.

II

Тога Игорьъ погледна на свѣтло сълнце
 И видѣ отъ него съ мракъ всичка му войска
 Покриена и рече Игорьъ на своя дружина:

„Братя и дружино!
 Боле е ми да погинемъ въ поле
 Отощо ми пленени да бидимъ;
 Нека седнимъ, братя,
 На бързи си конъи,
 Да повидимъ Донъ синий.“

Силно се поиска кнезу
 Донъ великий да обидитъ,
 Жалость му застѣпи знамение.
 „Сакамъ, рече, копие да изкършамъ
 Я край това Половецко поле,
 Съ васъ, моя върна дружино — руси,
 Сакамъ глава своя да приложамъ,
 Милно ми е съ шлемъ Донъ да изпиямъ!“

О Бояне, славей отъ старо ни време!
 Да бѣше запѣялъ за ови дружини,
 Скакайки какъ славей по масленно дърво,
 Летайки ти подъ облаци съ умъ свой,
 Да бѣше свиль слава на наше време,
 Тръчейки по Троянови трази
 Презъ поля широки на гори,

¹ Игорьъ Святославичъ, князь Новгородъ-Северскйи, синъ Святослава Ольговича Черниговскаго, — главно лице въ пѣсната.

Трѣбаше пѣсня да пѣишъ
 Игорю того Олга внуку.
 Не вихоръ занесе
 Соколи птици
 Презъ поля широки;
 А стадо отъ чавки
 Бѣгатъ конъ Донъ великий.
 По-харно ке бѣше
 Такъ ти да пѣишъ
 Вещи Бояне,
 Внуце Велесовъ:¹

Кони си цвилатъ задъ Сула,
 Звонитъ си слава во Киевъ,
 Сvirки си свиратъ во Новградъ,²
 Хруглици стоятъ въ Путивль.
 Игоръ чекатъ мила брата,
 Мила брата, Всеволода,³
 Буй-Туръ Всеволодъ му рече:
 „Еденъ си братъ ти мене,
 Еденъ си свѣтъ ти мене
 Игоръ свѣтлий! я съ тебе,
 Святославичи сме оба!
 Седлай, брате, седлай
 Свои бързи конъи,
 Въ Курскъ оседлай напредъ.
 А мои ти куряни
 Конници добри, юнаци,
 Подъ бойни пеленани свирки
 И во шлемове лелѣяни
 И откърмени съ край отъ копие,
 Все нимъ пжтове сетъ знайни,
 Познати долове всички,
 Напнати сетъ у нихъ лжци
 И отворени колчани
 И наострени сетъ саби.
 Сами скачатъ въ поле,

¹ Велесъ — богъ на скотовѣдството.

² Новгородъ-Северскій — столица Игоря.

³ Всеволодъ Святославичъ Курскій и Трубчевскій, по-малкий братъ Игоря.

Какo сиви вълци
 Чeсть барайки ceбe,
 А кнeзу си cлaвa."

Cтaпнa тoгa кнeзь Игoръ,
 Cтaпнa въ злaтeнъ cтърмeнъ,
 Търгнa пo чистo пoлe,
 А cълнцe cocъ мpaкъ нeмy
 Пжтoвe мy зaпирaтъ;
 А нoкъ cтeнkaйки, плaшeйки
 Нeгo, птици рaзбуди,
 Звѣринъ рeвъ п'oкoлии;
 Бухaлъ викатъ нaдъ дървo,
 Вeлитъ дa чyятъ нeзнaйни
 Зeми: Вoлгa, Пoмoриe,
 Кoрсунъ,¹ Сулa, Сурoжa,²
 И ти идoлe Тмyтaрaкaнcкий!³
 Пpeзъ нecтaпнaти пжтoвe пoлoвци
 Бѣгaхa тaмo кoнъ Дoнъ вeликый;
 Cкърцaятъ тeлeнги cpeди пoлнoкъ,
 Кaкъ рaзпyщeнo oтъ лeбeди cтaдo.
 Игoръ кaй рѣкa Дoнъ вoйcкa вoдитъ,
 Птици вeчъ cъ жeгa чeкaятъ cмъртъ мy.
 Cтpaшнo рикaятъ пo дoлoвe вълци,
 Oрли cъ викoтъ звѣрoвe кaнaтъ нa кocки,
 Лaятъ нa цървeни щитoвe лисици.
 Милa, рyскa зeмъ зaдъ плaнинa cи!
 Дългo нoкъ cи мъркнитъ,
 Зoрa cвѣтъ yгacнa,
 Мъглa пoля пoкрилa,
 Пѣceнъ нa cлaвeй мълкнa,
 Чaвки caмo гpaчaтъ.
 А рyси дълзи-шиpoки пoля
 Пpeгpaдихa cъ щитoвe цървeни
 Бaрайки чeсть ceбe
 А кнeзу си cлaвa.

¹ Дрeвний Хepcoнecъ Тaвpичecкий.

² Aзoвcкo мoрe или Cyдaкъ въ Кpимъ.

³ Тмyтaрaкaнъ ce нaхoждaшe oкoлo Aзoвcкoтo мoрe.

III.

Рано въ петокъ руски дружини
 Удриха се въ бой съ половци,
 Пълци потъпкаха половецки,
 И катъ се разтуриха какъ стрели
 По поле, плениха харни девойки
 Половецки, а съ нихъ сребро, злато,
 Скжпи платове, самозлатни.
 Съ дрехи озгорни, съкми, съ кожуси,
 Съ всѣкакви премѣни половецки.
 Начнаха мостове да си мостатъ
 По тѣ блата, по тѣ мѣста кални.
 Знаме чървено, хоржгва бѣла,
 „Чолка“ чървена, сребрена ржчка
 Дадоха Святославичу храбру.
 Дремитъ въ поле Олегово седало
 Храбро... далеко залетѣло бѣше...
 Не бѣше родено да глобитъ
 Ни соколъ, ни ястребъ, ни тебе
 Чърна врано, половчине поганъ.
 Гзакъ¹ бързатъ какъ вълкъ сѣрий въ поле
 Следъ него Кончакъ² конъ Донъ великийи.
 А на другий день многу рано
 Кървави зори свѣтъ показватъ,
 Облаци чърни отъ море идатъ,
 Искатъ да прикрятъ четири сълнца.
 А въ нихъ треперятъ сини мълнии,
 Ке бидитъ гърмъ силенъ,
 Ке върнитъ сосъ стрѣли
 Отъ Донътъ великийи:
 Тукъ copia ке се кършатъ,
 Тукъ саби ке се хабатъ
 Отъ шлемове половецки
 У рѣка Каяла,
 У Донътъ великийи,
 О, руска земльо!
 Ти до планина си.

¹ Гзакъ — ханъ половецки.

² Кончакъ — ханъ половецки.

Ево вѣтри, Стрибогови² внуци,
Вѣятъ откаде море сосъ стрели
На храбри Игоревѣ дружини!

Земя тотонитъ,
Рѣки мжтно течатъ,
Прахъ поле покри,
Знамена говорятъ:

Половци идатъ отъ Донъ и отъ море
И отъ вси страни. А руски дружини
Отстѣпнаха. А вражескитѣ деца
Преградиха съ викотъ поля, руси
Юнаци сосъ щитове чървени.

Всеволоде лютий,
Напредъ стоишъ, бранишъ,
Пърската врази съ стрели,
Съ мечове ти гърмишъ,
Ударайки по шлеми.
Тамъ дек' Туръ поскочи
Свѣтейки съ шлемъ златенъ,
Погани тамъ лежатъ,
Глави половецки,
Шлемове оварски
Съ саби разсѣчени,
Съ саби калени
Отъ тебъ Всеволоде!
Каква рана, братя,
Е страшна за него,
Катъ животъ забрави,
Честъ и градъ Черниговъ,
Татковъ престолъ златенъ,
Законъ и обичай,
Мила своя жена,
Глѣбовна³ си лична!

² Стрибогъ — истий е и Позвиздъ — Славянски Эолъ, богъ на вѣтрове и пр.

³ Ольга Глебовна — жена Всеволода.
IV. Олегъ Святославичъ — дѣдо Игоря.

IV.

Бѣха вѣкове Трояна,
 Ярослава минаха години,
 Бѣха Ольгови дружини,
 Ольга¹ сина Светослава.
 Той Олегъ сосъ мечъ ковѣше свади
 И по земя сѣеше онъ стрели,
 Стапнувалъ въ златъ стѣрменъ.
 Въ Тмутороканъ градъ.
 И великий Всеволодъ, кнезь
 Всеволодъ, синъ Ярославовъ,
 Звонъ слушалъ онъ и отъ кого,
 Во Черниговъ градъ Владимиръ,²
 Всѣко утро затнувалъ си уши;
 А Вячеславица Бориса³
 Слава не сждъ (божій) доведе
 И зеленый нему килимъ
 Во Канина нему постла
 За безчестене Олега,
 Храбра и млада кнеза.
 Отъ Канина тая
 Святополкъ⁴ заповѣда
 Татка си да кренатъ,
 На угорски скороходци
 Въ света София во Киевъ.
 Тога при Олега сина Горислава
 Сѣеха се и растѣха размирици,
 Гинѣше животъ Даждъ-богова внука,
 Кратѣше се вѣкъ чловѣческый
 Въ кнежески крамоли и свари.
 Тога по руска земя
 Пѣха орачи рѣдко,
 Врани гракаха често,
 Мърши си дѣлейки;

¹ Владимиръ Мономахъ.

² Борисъ Вячеславичъ, синъ Вячеслава Ярославича Смоленскаго.
 Убиенъ бѣ въ 1078 въ бойотъ при селото Нѣжатино.

⁴ Святополкъ Изяславичъ, синъ великаго князя Изеслава, кой
 бѣ убиенъ на нѣжатинова нива.

Чавки съ речъ своя говорятъ
 На добивачка да летнатъ.
 Бѣше това въ тѣ бойове и въ тѣ битви
 А за таква битва не бѣше се чуло.

V

Отъ зарана до вечера,
 Отъ вечера до зарана
 Летаятъ калени стрели,
 Па и остри саби гърматъ,
 Ударайки си по шлеми.
 Трескаятъ сосъ нихъ и копя
 Въ чуждо ми незнайно поле,
 Срѣде земя половецка.
 Черна земя погазена
 Била отъ копита конски,
 И посѣяна бѣ съ кости
 И полѣяна бѣ съ кърви.

Па изникна тѣга
 По та руска земя.
 Що ми шумитъ,
 Що ми звонитъ

Рано, далеко предъ зори?
 Игоръ завърнуватъ пълци.

Жалъ му е за мила
 Всеволода брата.
 Биха се день първѣи,
 Биха се день вторѣи,
 На третѣи день окол' пладне
 Игорево знаме падна.
 Се раздѣлиха тукъ братя
 Кай брѣгъ отъ бистра Каяла.¹

Тамъ не стигна кърваво вино!
 Тамо храбри руси
 Свършиха си гозба.
 Сватове напиха
 Легнаха си сами,

¹ Сегашний Кагальникъ, кой течитъ въ Донъ.

Та за руска земя!
 Венитъ отъ жалостъ трава
 А отъ тжга дърво
 Се наведна въ земя.

VI

Веке, братя, стигна
 Невесела година,
 Веке пусти поля
 Сила ни покриха.
 Въ сили Дажъ-богова внука
 Настана „обида“
 И на Троянова земя
 Стапна какъ девойка;
 Плесна съ криля како лебедъ
 На синьо ми море
 И плескайки у Донъ тихий
 Будитъ тежко време.
 Вечъ пристанаха си кнези
 Поганци да биятъ,
 Защо братъ на брата рече:
 „Ово ми е мое,
 А това е мое.“ Ево
 Хванаха си кнези
 За малко нѣщо да се каратъ
 Како за голѣмо,
 И да коватъ сами себе
 Крамоли и свади,
 А поганци отъ си страни
 Поплѣнваха руска земя.
 О! далеко зайде соколъ,
 Птици терайки въ море,
 Игорева храбра дружина
 Нѣма веке да възкреснитъ.
 По нихъ Жля и Карна¹ съ викотъ
 Скокнаха по руска земя,
 Огинь, пламенъ въ нея влѣчатъ.

¹ Жля и Карна — ханови половецки.

Сплакаха се руски жени,
 Редѣха си жално:
 „Мие веке не ке видимъ
 Мили ни стопани,
 Нѣма за нихъ да научимъ
 Съ очи да ги видимъ,
 Дума да имъ проговоримъ;
 Злато, сребро веке
 Нѣма на насъ да траскатъ.“
 И застенка, братя, Києвъ,
 Стенкатъ ми отъ тѣга,
 И Черниговъ градъ отъ мѣжа
 По та руска земя.
 Ми се разли, братя, жалба,
 А и силни сълзи
 Течатъ срѣди руска земя.
 Караха се, тепаха се
 Кнези мегю себе,
 А поганци глобѣха ни
 Наша руска земя,
 И отъ всѣка куля данокъ
 Взимаха по кожа.
 Че два Святославичи храбри,
 Всеволодъ и Игоръ
 Преня разбудиха злоба,
 Коя бѣше успалъ
 Татко имъ киевскій страшенъ
 Святославъ Великий.
 Онъ съ дружини свои силни,
 Съ мечове си остри
 Стори да треператъ врази;
 Кат' онъ стагна въ земя половецка,
 Онъ погази бърда и могили,
 Разборави езера и рѣки
 И изсуши блата и потоци.
 И какъ вихоръ кат' нападна на Кобяка¹

¹ Ханъ половецки, когото плени Свѣтославъ една година предъ Игоревото ходене на бой.

Го измъкна изъ Лукомски¹ силни,
 Какъ желѣзо половецки пълци
 И се найде Кобякъ въ градъ Киевъ,
 Въ Святославови двори високи.

Тамо нѣмци, венецици,
 Тамо гърци и моравци
 Пѣятъ слава Святославу,
 Игора кнеза хулятъ,
 Кой потоци руско злато
 И имотъ въ дно на Каяла,
 Вражка рѣка половецка,
 Тамо Игоръ князь си слѣзе
 Отъ позлатено си седло
 Въ седло Кошчьево седна.
 Зидове градски яки
 Станаха си оскърбни,
 Се омрачи веселие.

VII

Святославъ сонъ мжтень видѣ:
 „Въ Киевъ на гори, снощи вечеръ
 Облѣкувахте ме, рече,
 Съ чѣрний покровъ въ постеля,
 Чѣрпѣхте ми синьо вино,
 Смѣшано то съ отрова,
 И сосъ празни ви колчани
 На поганци половци
 Ядъръ бисеръ сипѣхте ми
 И нѣгувахте ме вие.
 Щици лежеха безъ греди
 Въ мои дворе златовръхи.
 Всичка нокъ, отъ вечеръ врани
 Гракаха на Бусовица²
 И у Плѣнскъ³ на поляни
 Бѣха дебри Кисаня;

¹ Такъ се казватъ морскійтъ брѣгъ, кой има видъ на лжкъ или джга.

² Бусова гора или Бусовица, коя се нахождатъ подъ Киевъ надъ Либедъ.

³ Сегашний Плѣсковъ (въ Галиция).

Я не можехъ него
Въ море да го сгонамъ.“

Кнезу рекоха боляри:
„Тжга умъ ти плени, кнеже,
Сокола отлетнаха два
Отъ престолъ имъ татковъ златенъ.
Градъ Тматороканъ да взематъ
Съ шлемъ отъ Донъ да се напиятъ.
Криля соколови веке
Врази подсѣкоха съ саби
И нихъ хвърлиха ги оба
Во темница, во вериги,
Вързаха ги во желѣза.
Темно бѣше на день третй:
Два помъркнаха ни сълнца,
До два стълпове чървени
Месечини, две съ нихъ млади
Си угаснаха, такъ исто
Святословъ и Олегъ кнези
Се завлѣкоха въ мъгла,
(На Каяла мракъ свѣгъ покри:
Се разпърснаха половци
Въ руска земя како вълци.)
Се удавиха во море,
Буйность даха хану голѣма.
И бѣ глоба, бѣха мжки,
Падна слава и свобода.
„Дивъ“ се пуца пакъ на земя,
Ено готски моми лични
Пѣятъ край брѣгъ на синьо море,
Звонатъ моми съ руско злато,
Пѣятъ Бусова година,
Местъ лелѣятъ Шарокана.¹
А па мие, о дружино,
Сме си жедни за веселба“.
Святославъ великий тогай
Златно си изрони слово,

¹ Шароканъ или Шаракунъ — вождъ половскйи.

Съ сълзи смѣшано и рече :
 „Ой ве вие мои внуци,
 Игоре и Всеволоде !
 Рано захванахте вие
 Въ вражска земя половецка
 Съ остри да цвилите саби,
 Да добивате себе слава,
 Ал' надвихте ви нечестно,
 Вражска пролихте кървь нечестно.
 Ваши сърдца, храбри сърдца,
 Ковани сетъ въ желѣзо,
 А закалени сосъ буйность.
 Това ли сторихте вие
 На моя остарѣла глава
 Съ сребрени та бѣли косми ?
 Веке я не гледамъ земя
 Силна и богата
 Ярослава брата.

Кам' черниговска дружина ?
 Кам' Могути и Татрани ?
 Кам' Шельбири и Топчаки,
 И Ревуги сосъ Ольбери ?
 Тѣ безъ щитове, а само
 Съ ножове и сосъ викоть
 Наваксуваха си войска,
 Съ дѣдовска гърмейки слава.
 Али рекохте си вие :
 Сами нека се осърчимъ,
 Нова слава да добиемъ
 И дѣдовска ке е наша.
 Нели чудно ке е братя
 Да се подмладитъ такъ старецъ ?
 Ког' на соколъ перя капатъ
 Птици онъ високо тератъ,
 Бранитъ седало онъ свое.
 Али ево, що е лошо :
 Кнези мене да помагатъ
 И сетъ никакви години !
 Ево у Римъ¹ викатъ, плачатъ

¹ Ромни.

Подъ тѣ саби половецки,
А Владимиръ¹ раненъ седить,
Тжга, мжка сину Глѣба.

VIII.

Всеволоде, ти великий кнеже!
Защо не прелетвашъ отъ далеко,
Татковъ престолъ златенъ да си бранишъ?
Можешъ съ весла Волга да разпръскашъ,
А Донъ сосъ шлемове да излѣишъ.
Да си билъ ти овде, то ке бѣше
Всѣкоя робиня по „ногата“²
А и всѣкой робъ по „резана“.³
Че ти можешъ по сухо да биешъ
Врази, като имашъ живи стрели,
До два Глѣбови⁴ сина силни.
Буйний Рюриче⁵ Давиде!
Не съ позлатени ли шлеми
Вие плавахте по кърви?
Не ваши ли храбри дружини
Рикаха какъ ранени бици
Отъ саби въ незнайно поле?
Братя, стѣпнете въ златъ стремянъ,
А за руска наша земя
И за Игореву рани,
Буйна сина Святослава!
Осмомисле Ярославе
Галичкий ти кнеже!
Седишъ ти високо
На свой тамо престолъ,
Що отъ злато кованъ.

¹ Владимиръ Глѣбовичъ Переяславский, синъ Глѣба Юрвича и братъ на жената Всеволода — Ольга Глѣбовна 1.VIII-Всеволодъ Юрвичъ, великий князь Владимирский.

^{2,3} Ногата . . . резана — тогашни дробни пенези: една „гривна“ имаше 50 резани, а една „ногата“ $2\frac{1}{2}$ резани: една ногата равна съ сег. $\frac{1}{2}$ рубля, а резана — съ сег. 20 коп.

⁴ Князови Рязански — Романъ Игоръ, Владимиръ, Всеволодъ и Святославъ Глѣбовичи.

⁵ Рюрикъ и Давидъ Ростиславичи — внуци Мстислава Великаго.

Ти си подпрѣлъ гори,
 Гори ти Карпатски,
 Съ свои какъ желѣзо
 Яки ти дружини.
 И на краль маджарский
 Пжть си му затворилъ
 И во Дунавъ рѣка
 Си затворилъ врати,
 Метнувашъ тежини
 Преку синий облакъ.
 По вси земи, кнеже,
 Страхове ти течать,
 И во Киевъ, кнеже,
 Врати ти отварашь,
 И отъ татковъ златенъ
 Ти престолъ си стрелашъ
 Цареви султани
 Во далечни земи.
 Стрелай, господине, стрелай
 Того поганца Кончака
 За наша руска земя,
 За Игореви рани,
 Буйна Святослава сина!
 Буйний Мстиславе¹ и Романе²
 Умъ юначний васъ на бой носить,
 Та въ бой плавате високо,
 Какъ кога соколъ
 Ширить се на вѣтеръ
 Да побиегъ птица.
 Имате какъ криля
 Панцири желѣзни,
 Подъ латински шлеми
 Трескатъ отъ нихъ земя,
 Многу страни хански.
 А ятвязи и литовци,
 Деремели и половци
 Хвърлиха сулицы,

¹ и ² Романъ Мстиславичъ — князь Владимирский на Волинъ —
 Мстиславъ Ярославичъ, синъ на Ярослава Луцкаго и братучедъ на Романа.

Наведоха глави
 Подъ желѣзни саби.
 Но вечъ, кнеже Игорю,
 Сълнце си помъркна,
 А дърво за лошо
 Листя си порони:
 Та по рѣка Роса
 И по рѣка Сула
 Градове дѣляха.
 А дружина силна
 Игоря ми храбра
 Нѣма да воскреснитъ.
 Донъ те, кнеже, викатъ,
 Викатъ на бой кнези,
 Ольгови синове.
 Тѣ юнаци кнези
 Дошли да се биятъ.
 Ингваре и Всеволоде¹
 До три сина Мстислава!
 Ви сте пилци шестокрилци,
 Седало ви не е слабо.
 Не сосъ бойна жребка
 Грабнахте ви земи.
 Защо ви сетъ шлеми
 Златни и сулицы,
 Щитове ви лехски?
 Заградете въ поле,
 Заградете врати
 Съ свои остри стрели,
 За наша руска земя,
 За Игоревы рани,
 Буйна сина Святослава!

IX.

Конъ градъ Переяславль рѣка Сула
 Съ сребрени води веке не течить,
 И Двина течить мѣтна какъ блато,
 Каде тия на страшни полочани,
 Подъ той на поганци силенъ викотъ?

¹ Князови Черниговски. — Ольгово седало.

Изяславъ синъ Василковъ¹ само
 Позвони сосъ свои остри саби,
 Ударайки по шлеми литовски,
 Смали слава дѣду си Всеславу,
 А самъ си подъ щитове чървени
 Падна на кървава тамо трава,
 Отъ литовски мечове изтрепанъ.
 И кога онъ легна во постеля,
 Рече: „Твоя дружина, кнеже,
 Птици покриха сосъ криля,
 А кървь полизаха звѣри“.
 Нѣмаше тамъ брата Брячеслава,
 Ни пакъ Всеволода другйи;
 Самъ си душа бисерна изрони
 Низъ огърле златно низъ храбра снага.
 Мълкнаха гласѣе, онѣмѣ веселба.
 Свиратъ само свирки Городенски².
 Ярославъ, вси внуци Всеслава,
 Хруглици си веке наведете,
 Оставете изхабени саби;
 Осрамите дѣдова ви слава
 И съ крамоли свои вие
 Първи доведохте врази
 Въ мила ни руска земя,
 Вързъ Всеславово племе
 Ми да търпимъ такава мжка,
 Какъ отъ земя половецка!
 А на седмйи вѣкъ Трояна
 Той Всеславъ³ жребка си хвърли
 За девойка⁴ нему мила.
 Онъ на конь възседна хитро
 И похита конъ градъ Киевъ,
 Столъ Киевскйи златенъ доби.
 Скокна отъ тамъ какъ звѣрь лютйи,

¹ Единъ изъ полоцкитѣ князови, може би синъ Василка Роговолодовича, за кого лѣтописцитѣ напoмнyвaятъ подъ 1132 г.

² Градче Городно, дека княжувалъ Изяславъ Василковичъ, и днеска се намиратъ въ Минскйи окр. между р. Стиръ и Горинь,

³ Всеславъ Брячеславичъ, правнукъ Рогнеди.

⁴ Стихотворно Киевъ.

Въ полнокъ онъ изъ Бѣла града
 Се обеси въ синя мъгла,
 Въ Новградъ онъ достигна утромъ,
 Съ сѣчива отвори врати,
 Разби слава Ярославъ,
 Отъ Дудutki¹ до Немига²
 Какъ вълкъ онъ си скокна
 На Немига, во широко поле.
 Глави постилаятъ како снопѣ,
 И ги въртатъ сосъ желѣзни „чепи“,
 Клаваятъ животъ на тощи
 И изъ снага душа вѣягъ.
 Брѣгъ ми кървавъ на Немига
 Не съ пченица билъ постѣянь,
 А сосъ коски на синове руски!
 Сждѣше Всеславъ люгѣ,
 Правѣше по градове уредба,
 Самъ какъ вълкъ прерипваше онъ нокѣ
 Изъ градъ Киевъ до Тмутороканъ градъ,
 Онъ достигвалъ оцъ предъ първи пѣтли,
 Пжтъ преминаваше на Хорсъ³ великий.
 Зазвониха за утрenna служба
 Въ Полоцкъ у София света, въ църква,
 А онъ служба слушалъ во градъ Киевъ.
 Ак' и била душа веща
 Въ друга снага, но и тая
 Често страдаше отъ муки.
 Та отдавна Боянь вѣщий,
 Кога свършвалъ пѣсня, казвалъ:
 „И да бидишъ хитъръ,
 И да бидишъ уменъ,
 Птица бърза биди,
 Нѣма да побѣгнишъ
 Ти отъ сждѣтъ божий.
 О! ке стенкатъ руска земя,
 Кога си науми старо

¹ Градче около Новгородъ Великий.

² Нѣмень.

³ Богъ на бързането.

Време и стари си кнези!
 И Владимиръ¹ старий
 Вѣчно кнезь да бидить
 Онъ не можель тамо,
 На тѣ киевски гори.
 Негови дружини сега
 Рюрикъ едни, Давидъ друзи
 Раздѣлиха и ги взѣха;
 И какъ спрегнати во яремъ
 Ораять си сосъ плугъ земя,
 Когъ на Дунавъ копя пѣять.

Х.

Ярославнинъ² гласъ се слушатъ,
 Като клета кукавица
 Въ ранни зори викатъ, плаचितъ:
 „На Дунавъ ке летнамъ, рече,
 Како клета кукавица;
 Свилень ржжавъ ке натопамъ
 Во Каяла бистра рѣка
 И сосъ него ке избришамъ
 Кнезу кървави му рани
 На негова силна снага.
 Ярославна рано плачитъ,
 Во градъ Путивль на зидъ градский,
 Плачитъ, стенкатъ и си редить:
 „Вѣтре, буйни вѣтре!
 Защо, господине,
 Вѣишъ ти насилно!
 Защо влѣчишъ, вѣтре,
 Хански люти стрелки
 На лесни ти криля
 Вързъ мой милий стопанъ?
 Мало ли ти бѣше,
 Вѣтре, ти да вѣишъ
 Въ гори по облаци?

¹ Владимиръ Мономахъ.

² Ефросиния Ярославна, щерка на княза Ярослава Владимировича, втора жена на Игоря.

Кораби да клатишъ
 По то синьо море?
 Защо, господине,
 Радостъ ми, веселба
 По поле развѣя?

Ярославна рано плачить
 Во градъ Путивль, на зидъ градский,
 Плачить, стенкатъ и си редить:

„Днепре, славенъ Днепре!
 Ти си пробилъ, Днепре,
 Каменнитѣ гори
 Низъ та чудна земя,
 Земя половица,
 И не еднажъ, Днепре,
 Носѣлъ си на себе
 неза Святослава
 До Кобякова войска.
 Донеси ми, Днепре,
 Мойтъ милий стопанинъ,
 Да не пракамъ рано
 Сълзи нем' по море.“

Ярославна рано плачить
 Во градъ Путивль, на зидъ градский,
 Плачить, стенкатъ и си редить:

„Сълнце, златно сълнце,
 Сълнце мое ясно!
 Всимъ си топло, харно,
 Защо, господине,
 Свои внуки зраци

Простре вързъ мой стопанинъ?
 Защо съ силенъ припекъ
 Тетиви изсуши,
 Стрелки имъ на плеки
 Съ тжга, сълнце, покри?“

XI

Въ полнокъ море пърсна,
 Небо съ мъгли с' покри.
 Игорю ми кнезу
 Богъ на пжть му показватъ,
 Низъ та земя половица

Въ своя земя руска,
 Въ татковъ престолъ златенъ.
 Зори погаснаха вечерни ;
 Игоръ спить,
 Игоръ бдигъ,
 Съ умъ си Игоръ поле мѣритъ
 Отъ велика Дона,
 Па до Донца мала.
 Конь му готовъ въ полнокъ чекатъ
 И задъ рѣка свирна Овлуръ¹
 Велитъ кнезу да разберитъ.
 Кнеза Игоря вечъ нѣма !
 Викна и земя се стресе,
 Трева зашуми зелена,
 Стресоха се и половци.
 И кнезъ Игоръ бърго скокна
 И прескокна, како птица
 Търски па си пливна въ вода,
 Пливна како бѣла шатка ;
 Па са хвърли на конь бързий,
 Па отъ конь како вълкъ босий
 Слѣзе и похита тамо
 Кай Донецката поляна
 И полетна како соколъ
 Птица, летна подъ облаци,
 Избивайки лебеди и гуски
 За вечеря, ручокъ и за ужинъ.
 Кога Игоръ како соколъ летна,
 Тога Овлуръ како вълкъ потече,
 Тресейки отъ себе роса студна —
 Свой бързи умориха коньи.

—
 Нему Донецъ рече :
 „Игорю ти кнеже !
 Честь не моля, слава
 За тебе ке бидитъ“.

¹ Овлуръ или Влуръ, какъ го наричатъ пѣвецътъ Игоровъ, и
 Лаверъ или Лавръ, какъ го наричатъ лѣтописецътъ — е име на полов-
 чанина, на кого майката бѣше руския и кой накара Игоря да побѣ-
 гнитъ изъ плѣнътъ.

А Конзаку ядъ, омраза,
А на руска земя радостъ!"

Игоръ отговори:

„Та и тебе, Донче!

Не по-малка слава

Тебе, кой лелѣя

На бранови кнеза,

Тебе, кой му даде

Та зелена трева

Кай сребренни брѣзи,

Тебе, кой облѣче

Съ топли, гжсти мъгли,

Подъ дебела сѣнка

На зелено дърво.

Вардѣше го како

Бѣла шатка въ вода,

Како рибарь-птица,

А на вѣтеръ како

Бързий соколъ-птица.

Не такова е, рече,

Студна рѣка плитка,

Коя сбиратъ въ себе

Туги малки рѣки.

„Стуги разби въ храсте

Кнеза, млада Ростислава¹

Въ темень брѣгъ на Днепъръ удави.

Та по млада Ростислава

Майка Ростислава плачитъ.

И отъ тжга дърво

Се наведена въ земя,

А отъ жалба цвѣке

Повена, изсѣхна.

И не срачка грачатъ

По широко поле;

Игореви трази

Баратъ Кзакъ и Кончакъ.

¹ Ростиславъ Всеволодовичъ, братъ на Владимира Мономаха, после несрекиотъ бой съ половцитъ бѣгайки се хвърли въ р. Стугна и се удави. Онъ имаше 22 г.

Въ това време врани
 Мълкнаха и чавки,
 Не гракаха срачи,
 Само лазѣха тѣ,
 Само птица кълвачъ
 Дърво дѣлбитъ съ клюнъ си.
 Пжтъ конъ рѣка показватъ,
 Та и славей птица
 Съ пѣсни си весели
 Зора си предказватъ.
 И па велитъ Кзакъ Кончаку
 Га конъ седало соколъ¹ летатъ:
 „Соколче ми некъ застрелимъ
 Съ стрелки позлатени наши.“
 Кончакъ нему отговори:
 „Ак' конъ седало соколъ летатъ,
 Соколче ми нека сопнимъ
 Сосъ девойка хубавица.“
 И пакъ Кзакъ рече Кончаку:
 „Ако него мие сопнимъ
 Сосъ девойка хубавица,
 Нѣма соколъ нашъ да бидитъ,
 Ни девойка хубавица
 И ке хванатъ насъ да биятъ,
 Птици въ поле половицко.“

XII

Вещий Боянъ, пѣснотворецъ,
 Въ старо време кога пѣялъ
 Светославови бойови,
 Ольгови и Ярославъ,
 На Когана бѣше реколъ:
 „Тежко на глава безъ плеки,
 Зло ти на снага безъ глава!“
 Тежко и тебе, руска земьо,
 Безъ кнеза Игоря славни!

¹ Овде хановетъ говорятъ за Игоря (сокола) и за сина му Владимиръ (соколче) кой бидейки въ плѣнъ се ожени за Кончаковата щерка, коя овде наричатъ — девойка хубавица.

Ено, сълнце на небо свѣтитъ,
 Игоръ кнезъ во руска земя.
 Па запѣяха девойки
 Тамо кай той тихий Дунавъ.
 Пѣсни гласовити виятъ
 Преку море до градъ Киевъ.
 Игоръ яхатъ по Боричевъ,¹
 Пжтъ си държитъ каде света
 Богородица Пирогоща.

Радостни сетъ страни,
 Градове весели
 Пѣсни си пѣйки
 За старитѣ кнези,
 После и за млади.
 Игорю пѣятъ слава
 Сину Святослава,
 Буй-Туру Всеволоду,
 Владимиру млади,
 Игореву сину.
 Здрави били кнези,
 Кнези и дружина,
 Що съ поганци се биятъ
 За народи християнски.
 Живи да сетъ кнези
 Кнези и дружина!

[Новобългарска сбирка. Москва. 1863.]

Краледворска ржкопись.

Сбирка отъ стари чешски юначки пѣсни. Преведе отъ чешский языкъ
 Р. Жинзифовъ 1863. Москва.

Олдрихъ и Болеславъ.

. ойде въ цѣрна шума
 Тамо, дека сбраха се владици;
 Седумъ бѣха съ юначка дружина
 Вигонъ Дубъ тамо си съ нихъ стигна
 Въ темна нокъ со всичка си дружина.

¹ Мѣсто въ Киевъ, близу до него днеска стоить Михайловский монастирь.

Бѣше му дружина отъ сто момци,
 Остъръ мечъ у всѣкого бѣ въ ножни,
 И за мечъ у всѣкого бѣ силна ржка,
 Конъ Вигоня твърда вѣра въ сърдця.
 Въ срѣде шуми достигнаха накупъ,
 Дѣдоха си редомъ дѣсни ржце,
 Па си съ тихи говѣриха слѣва.

Кога бѣше време преко полнокъ
 Утрина бѣ близку сивобѣла;
 Проговори Вигонъ на кнезь Олрихъ:
 „Ой ти многославенъ кнеже, слушай!
 Богъ ти даде храбрость въ всичка снага,
 Богъ ти даде паметъ въ буйна глава,
 Ти насъ води противъ зли поляци!
 Само проговори слово! Мие
 Ке да пойдѣмъ и въ дѣсно и въ лѣво,
 Било напредъ, било отзадъ, мие
 Ке да пойдѣмъ въ вси бойове люти,
 Разпали ти храбрость въ буйни сърца!“
 Тѣгай кнезь ми взеде въ силна ржка,
 Хруглица си взеде па си викна:
 „По мен', по мен' храбро вързъ поляци,
 Вързъ поляци, на земи ни врази!“
 Дигнаха се по него владици
 Осумъ сосъ владици стотини три
 И полъ бѣха войници юнаци,
 Пушиха се тамо, дека бѣха
 Легнали въ сонъ мнозина поляци.
 Па застанаха горе покрай шума.

Всичка Прага мълчитъ
 Въ утренно си спанье,
 Маглитъ се Вълтава
 Въ зорни, ранни пари;
 Върхови задъ Прага
 Мѣдрѣятъ си тамо
 Задъ планини, въ небо
 Милна зора пукатъ.
 „Айте долу, айте
 Лека и полѣка!“

Па въ тиха ми Прага
 Хитро се задскриха,
 Всичко си оружие,
 Подъ поли го скриха.
 Ево идитъ ѡвчаръ,
 Идитъ утромъ рано,
 Вйкатъ онъ отгоре
 Врати да отворатъ.
 Кѣга зачу вѣрдачъ
 Овчарската воля,

Врати му отвори
 Презъ Вългава рѣка.
 Стапна овчаръ на мостъ,
 Гласовито свирить.
 Скокна кнезъ ми на мостъ.
 Скокнаха по него
 Седумъ ми владици,
 Всѣкой изъ нихъ слегватъ
 Съ всички свои люгье.
 Тапани удриха
 Зорни гърмовити,
 Зурни засвириха,
 Зурни гласовити.
 Хру̀глица дружина
 На мостъ си развѣя,
 Всички мостъ се стресе
 Отъ даване нихно.
 Силенъ страхъ ги хвана
 Всичкитѣ поляци.
 А поляци грабать,
 Грабать си оружие,
 Али па си сѣчатъ,

[Новобѣлг. сборка.]

Страшни рани праватъ
 Осумъ ми владици.
 Па поляци скачатъ,
 Скачатъ вамо-тамо,
 Падни-стани търчатъ
 Врати да прерипнатъ,
 Врати и прекопи.
 Бѣгатъ далеко
 Отъ юначка сѣчба.
 Отъ бога бѣ дано
 Мие да надбиемъ.
 Огрѣя по небо
 Пакъ си едно сълнце,
 Пакъ Ярмиръ остана
 Зѣмя да повелятъ.
 Се разнесе радость
 По всички ми Прага,
 Се разнесе радость
 Въ Пражска околя,
 Се разлетѣ радость
 Па по всички зѣмя
 Отъ радостна Прага.

Бенешъ Германовъ.

Ой те тебе сълнце,
 Ой ти мило сълнце,
 Що си жаловито,
 Защо грѣишь на тѣхъ
 Сиромаси люгье?
 Камо кнезъ ни, камо
 Люгье ни юнаци?
 Ошли тѣ далеко,
 Ошли тѣ кай Ота.
 Кой ке те откинить
 отъ врагове наши,
 Сиромашка зѣмьо?
 Съ дългъ редъ нѣмци идатъ,
 Нѣмци многобройни.

Нѣмци сетъ саксонци,
 Отъ Згорѣлски стари
 Гори они идатъ
 Въ наша околия.
 Дайте ядни стока,
 Дайте сребро, злато,
 Пакъ намъ ке изгоратъ
 Дворове, колиби!
 Спалиха ни всичко,
 Злато, сребро сбрахъ,
 Стока закарахъ,
 Потамъ нѣмци бързатъ,
 Кай Троскитѣ одатъ.
 Не тажете, кмети,

Не тажете! пакъ намъ
 Трава ке изникнитъ,
 Трава погазена
 Со чуждо копито.
 Вийте вѣнци, вийте
 Отъ тѣхъ полски китки,
 На свой браначъ вийте!
 Сѣйтби се зеленѣятъ,
 Всичко се премѣни.
 Бърго се премѣни,
 Се премѣни всичко,
 Че Германовъ Бенешъ
 Тамо народъ викатъ,
 Сбиратъ вързъ саксонци.
 Тамъ се кметски люгѣ
 Сбиратъ въ гжста шума
 Подъ голѣма скала.
 Кой опашватъ сабя,
 Кой млатъ нараменватъ
 Противъ свои врази.
 Бенешъ, Бенешъ викатъ,
 Бенешъ яхатъ отпредъ,
 А по него всички
 Момци разпалени:
 „Да отплатимъ!“ — викатъ
 „Бенешъ — да отплатимъ
 Пленачамъ саксонцамъ!“
 Лютина ми страшна
 Хвана дветѣ страни,
 Сърце се сбуричка
 У лютитѣ мжжи.
 И се пулятъ обе
 Страни мегю себе.
 Страшно, съ кървни очи,
 Сабя биетъ сабя,
 А и копѣе — копѣе.
 Удриха се дветѣ
 Страни исто како
 [Новобълг. сбирка.]

Кѡга гѡра противъ
 Гѡра си стануватъ,
 Заблѣснаха саби
 Како мълня въ небо.
 Страшенъ викъ с' раздаде,
 Та поплаши всички
 Звѣрове ми горски
 И небесни пилци.
 Всички полетѣха
 Задъ три върси горски.
 Се отзиватъ тамо
 Отъ стрѣмнисти гори
 По долини то звукъ
 Сабинъ, то отъ мечи,
 Исто како кѡга
 Падатъ старо дърво.
 Така стояха си
 До две страни, една
 Спротивъ друга, твърдо
 Стойки на пети
 И на твърда нога.
 Се обърна Бенешъ,
 Бенешъ отозгѡра;
 Махна съ сабя въ дѣсно,
 Тамъ се сила собра.
 Махна онъ на лѣво,
 Ойде сила въ лѣво,
 А отъ задна страна,
 Отъ стрѣмнисто бърдо
 Хвърляятъ камене,
 Хвърлятъ вързъ нѣмци.
 Отъ хълмъ войска слѣзе,
 Слѣзе въ рамно поле.
 Викнаха си нѣмци:
 „Тѣжко намъ и горко!
 Нѣмци побѣгнаха,
 Бѣха побиѣни.“

Едниятъ конь другий,
 Сбраха преголѣма,
 Преголема войска.
 Бързаха по поле
 Крали противъ него
 Па намѣстиха се
 На то рамно поле,
 Чекаха тукъ ханѣтъ.
 Кублай казватъ на вси
 Свои чародеи,
 Гадачи, звездари
 И на вси вражари
 Да му кажатъ право,
 Каковъ край ке земитъ
 Овой бой, да кажатъ.
 Вражари се сбраха бърго,
 Гадачи и звездобройци,
 Коло на две страни
 Они направиха
 И въ дължина църна
 Търска положиha,
 На две половини
 Нея разцепиха.
 Първой половине
 Кублай име даха,
 Второй половине
 Крали име даха.
 Речи староставни

Силно се разпалиха татари,
 Удриха си на рисяни люто,
 Такъ налютено предъ себе гнаха,
 Щото какъ звѣрь разпърснаха уплахъ.
 Овде щитъ лежитъ, онд' оклопъ хвърленъ,
 Тукъ конь влечитъ въ стърменъ воевода,
 Тукъ попусто търчатъ вързъ татари,
 Онде другъ за бога милость проситъ.
 Такъ татари разшириха ми се,
 Вързъ християни наметнаха данокъ,
 До две кралства по себе си взѣха,
 Старий Киевъ и широкий Новградъ.

Надъ нихъ запѣяха.
 А отъ търски половини
 Бой хванаха да се биятъ,
 Търска Кублаева надби.
 Се зарадва силна
 Войска тамъ татарска,
 Всѣкой при конь бързатъ
 Въ редъ войници стаха.
 А рисяни, нищо незнаейки,
 Безъ умъ они лудо пушиха се
 Вързъ татарска войска, та
 поганска,
 Сосъ мотики отъ всичка си сила.
 И тука се първий бой заметна.
 Летаятъ стрели какъ прева-
 ленъ облакъ;
 Конье ми се кършитъ, како
 Кога гърмежъ гърмитъ,
 Блѣската мечи, како
 Кога свѣткавица блѣската.
 Обе страни буйни и силни
 Една отъ друга мѣсто бранитъ.
 Вече християнска сила
 Поганцитѣ погна,
 И ке бѣше нихъ надбила,
 Акъ не бѣха дошли
 Повтор' вражари, носейки
 Тука разцепени търски.

Бърго се разнесе тога въ земи,
 По си страни почнаха да сбиратъ
 Народъ, ставиха четири яки войски,
 Сосъ татаре обновиха злоба.

Сгнаха се татари въ дѣсна страна
 Какъ мракъ църний, кога сосъ градъ плашитъ
 Да побиетъ рожба въ тучни поля,
 Такъ се викъ слушаше отъ далеко.

Веднажъ угри въ сетнина се сбиха
 Съ нихъ оружени срѣтоха се.
 Попусто имъ бѣ храбрость и якость,
 Попусто бѣ и все юначко спирање.

Че люти навалиха татари
 Редове и разпърснаха бойни,
 Поплениха все що въ земя бѣше.
 Все хрисияни остави надежба
 И би лошо, отъ лошо по-лошо.
 Се помолиха жалостиво богу
 Да ги спаситъ отъ татари злобни.

„Господи стани въ лютина своя
 Отними насъ отъ врагове люти,
 Що насъ даватъ, искатъ да потлечатъ
 Наша душа, режатъ какъ вълкъ овци.

Първий намъ е бой изгубень
 А ни втори отъ насъ не добиенъ.
 Въ полско се размѣстиха татари,
 По-близкитъ поплениха земи,
 Па достигнаха люто кай Оломуцъ.
 Тежка мака стана п'околия,
 Нищо не би просто предъ поганци“.

День се биятъ, биятъ се день вторий,
 Навасване на ничия страна,
 Ал' се множитъ сила ми татарска
 Какъ се множитъ мракъ вечерень въ есенъ.
 Срѣде сѣчба на люти татари
 Клатѣше се християнска войска,
 Усилно се теглитъ кай могила,
 Дека божя майка чуда правитъ.
 „Горе братя! горе!“ велитъ Внеславъ,
 Удри съ свой мечъ по щитъ сребренъ,

И хруглица више надъ глава дигатъ.
 Се с'осърчи, се въ татари спуци,
 Съ еднаква се сбиха сила силна,
 Извираятъ как' огинъ изъ земля
 Измегю татари, тамо конъ могила.
 И се разшириха край могила долу
 Авъдолина скратиха се какъклинъ остъръ,
 Въ дѣсно, въ лѣво съ щитове покриха се,
 Па наремениха остро копье,
 Втори вързъ първи, а вързъ твори трети.
 Мракъ отъ стрели сгора вързъ татари.
 Па си нокъ темна покри всичка земя,
 Се развали по земя и по небо,
 Па запрети западени очи
 На християни и татари противъ себе.
 Въ той мракъ гжстий християни правятъ
 Насипи, закопани около вършина.
 Кога се на изтокъ захвакяше утро
 Се подигна всички вражеский таборъ.
 Таборъ той бѣ страшенъ околъ бърдо,
 На далеко доръ до каде око гледатъ.
 Тука мнозина на бързи кони
 Вяхаха, набодени на копя
 Глави християнски носейки,
 Носятъ ги високо конъ хановъ шаторъ.
 Тукъ се струпа войска въ една сила,
 Всички въ една замѣриха страна
 И на бърдо горе мъкнѣха се,
 Съ викотъ викнаха многу страшенъ,
 Що заехтиха планини, долини.
 Стояха християни всѣгде готови,
 Божя майка додаде имъ сила,
 Бърго лжкове напинаха страшни,
 Махаха си съ остри саби силно,
 И би назадъ да се търгнатъ татари.
 Разпали се народъ татарский, лютий,
 Ядоса имъ се ханъ съ лютина силна,
 На три реда се раздѣли таборъ,
 Люто съ три гнаха реда на бърдо.
 Сѣкоха християни дърва дваицетъ,

Всички двайсетъ, кои бѣха тамо,
 Кладѡха си греди покрай насипъ.
 Ено вечъ татари згнаха се въ насипъ,
 Съ викотъ рикайки доръ до облакъ страшно,
 Ено вечъ взѣха насипъ да разклататъ,
 А отъ насипъ тежки свалиха греди.
 Смачкаха се татари како църви,
 Па разметнаха ги по рамнина.
 Доста време обе страни биха се люто,
 Ал' нокъ темна бою даде край.
 О за бога! гледайте! славенъ Внеславъ,
 Славенъ Внеславъ отъ бедемъ падна,
 Падна Внеславъ, уби го стрѣлка!
 Люта кинѣше жалба тѣсно сърдце,
 Тежка жега люто утроба жежитьъ,
 Съ гърло лижеха изсушена трава росна.
 Вечеръ тихъ тукъ преjde на нокъ хладна,
 Нокъ премѣни се въ утро бѣло,
 И въ татарский таборъ смирно бѣше.
 Па ми въ пладнина день разгорѣ се,
 Падаха отъ тежка християни жега,
 Сухи си отъ изгоръ отваряха уста,
 Съ зарипнатъ молѣха гласъ божя майка;
 Мъртви обръщаха конъ нея очи,
 Кършеха си жаловито рѣци,
 Мачно отъ земя гледаха до облакъ.
 „Ми не можемъ да търпимъ веке жега,
 Ми не можемъ жедни да се биемъ,
 Ком' е здравѣе и ком' милъ е животъ
 У татари нека тражитъ милость!“
 Так' едни рекоха, така друзи:
 „По-мачна е смъртъ отъ жега, а не отъ мечъ,
 Въ робство намъ ке бидитъ вода доста.“
 „По менъ кой такъ мислитъ“ — рече Вестонъ
 „По менъ, по менъ кого жега мѣчитъ.“
 Вратиславъ тукъ какъ бикъ дивий рипна,
 Вѣстона за силни рѣци хвати
 Велейки му: „Издайникъ ти клетий!
 На християни срамъ ти вѣчний!
 Заръ ти сакашъ да погубишъ люгѣе!

Хвално е отъ бога да се чекатъ милость,
 А не въ робство отъ люти татари.
 Братя немойте ходи на загуба!
 Ми най-люто претърпѣхме ведро,
 Богъ насъ въ разпаленъ силилъ полдень,
 Богъ, въ кого вѣрваме, ке поможитъ.
 Срамете се, мжжи, отъ такви речи,
 Па юнаци да се звете щете.
 Ак' отъ жега ми погинимъ на то бърдо,
 Смъртъ отъ бога ке бидитъ замѣрена;
 Ак' ли се предадимъ на врагове наши,
 Сами себе би кеме убийци.
 Господу омързно е робство,
 Грѣхъ да бидимъ самоволно въ робство.
 Нек' по мене търгнитъ, кой так' мислитъ,
 По мен', предъ престолъ на божия майка."
 Ойдоха по него кай света църква:
 „Господи стани! ти въ лютина своя,
 Повиши насъ на земи надъ врази,
 Чуй ни гласови що конъ тебе викать!
 Сме обколени отъ врагове люти,
 Откини насъ отъ татари страшни,
 Дай ни, боже, снага въ наши сърдца.
 Ке приложимъ теб' прочута жертва,
 Затри въ земя тѣ врагове наши,
 Избриши ги отъ вѣка до вѣка!"
 Гледай! Ено облакъ по то врукъо небо!
 Вѣятъ вѣтри, загърмѣ гърмъ страшенъ,
 Ширеше се облакъ по все небо,
 Свѣткавици пращатъ! биятъ въ станъ татарский.
 Мина вихоръ. — Войска се нареди
 Отъ вси страни, земски околий,
 Конъ Оломуцъ хруглици се вѣятъ.
 Мина вихоръ. — Войска се нареди,
 Тежки мечи на кълко имъ висатъ,
 Ядовити на плеки имъ стрелки,
 Ясни шлеми на буйни имъ глави
 И подъ нихъ бързи кони скачатъ.

Забучиха гласи отъ рогове горски
 И отъ зурли и отъ таламбаси.
 Удариха се скоро обе страни.
 Се подигна отъ прахове магла
 И би бой отъ последна по-лютъ.
 Дигна се гърмъ, дрънкане отъ остри саби,
 Врѣскъ се дигна отъ калени стрели страшни,
 Кършатъ се копя, трескаятъ сулицы тежки
 И би кланье и биенье би.
 И би жалость, и би радость.
 Кървь се ваятъ катъ отъ дъждъ потоци,
 Лѣжеха си мъртви какъ во шума дървя.
 Овому е глава на две разцепена,
 Овому па отсѣчени обе ржце,
 Овой падатъ отъ конь преку другий,
 Оной стървенъ свои врази млатитъ,
 Какъ въ стръмнина лютий вихоръ — дървя;
 Овому мечъ до рачка въ сърце дупна,
 И татаринъ оному отсѣкна ухо.
 Ухъ би викотъ, стенканье сосъ жалба!
 Си християни почнаха да бѣгатъ,
 Нихъ татари съ лютость да ги гонатъ.
 Ево Ярославъ какъ орелъ летатъ!
 Який панцирь на силни му грѣди,
 А подъ панцирь храбрость и юнаство,
 Подъ оклопъ му много бързий разумъ,
 Изъ очи му лютина извиратъ.
 Разпаленъ е като левъ разлютенъ,
 Га му се попадатъ топла кървь да гледатъ,
 Га настреленъ по ловець онъ бѣгатъ.
 Такъ налютенъ върхъ татари бързатъ
 И по него чехи какъ градъ кога биетъ.
 Удри люто сина Кублая,
 И би бой всимъ лютий и прелютий.
 Удриха се оба съ боздогани,
 Скършиха се боздогана оба.
 Ярославъ ми, съ конь си окървавенъ,
 Съ мечъ захвати Кублаева сина,
 Рамена му на две онъ пресѣче.
 Ханъ ми падна мъртъвъ мегю мърши,

А сосъ него и негови стрелки,
 Уплаши се всички родъ татарский,
 Като хвърли сулици предълги,
 Кой какъ може всѣкой бѣгатъ
 Тамъ, откаде ясно сѣнце идитъ,
 Гана се изпразни отъ татари.
 (Новобългарска сбирка).

Честмиръ и Влаславъ.

Некланъ на войници казватъ,
 Казватъ съ кнежеска повелба,
 Викатъ да се дигнатъ на бой,
 Да се дигнатъ на Власлава.
 Дигнаха ми се войници
 По повелба кнежска на бой,
 Дигнаха се на Власлава.
 Кнезъ Влаславъ хвалѣше се
 Сосъ юнаство надъ Неклана,
 Надъ славнийтъ Некланъ кнезъ.
 Пущаше онъ мечъ и огинъ
 Въ Некланова околия,
 Гласѣше онъ на юначки
 Мечове отъ своя войска
 Да безчестатъ кнезъ Неклана.

„Я води ми Честмире
 Въ бой мои дружини!
 Гърдо насъ повикватъ
 Оной напетъ Влаславъ“.

И Честмиръ стана, се зарадва,
 Радостно си щитъ църнь симна,
 Сосъ два жбѣ съ щитъ си симна,
 Млатъ и шлемъ, кой не се
 дупитъ.

Па отъ всѣкое онъ дърво
 Жъртва си Честмиръ тамъ при-
 Па си буйно викна [несе.
 Честмиръ на войници,
 А войници скоро
 Върватъ всички редомъ.

Вървѣха предъ сѣнце
 Заранъ, вървѣха си
 Весъ день после сѣнце
 Конъ високо бърдо.
 Ено! Димъ се ваятъ,
 Ваятся по села!
 Стенкане по села
 Гласъ жалостиви!
 „Кой запали села?
 Кой разплака ваши
 Гласове, кой? Влаславъ?
 Била му последна
 Работа му вражска!
 Затренъе, отплата
 Войска ми му носитъ.“
 Честмиру войводи
 Велятъ, отговарятъ:
 „Крувой, лошавъ Крувой
 Стада ни потеря
 И по села овде
 Палитъ съ мечъ и огинъ.
 Все, що харно бѣше,
 Затре люта злоба,
 Взеде ни войвода.“
 Се разлюти Честмиръ,
 Люти се на Крувой,
 Изъ широки гърди
 Злоба нему зоврѣ
 По всичка му снага.
 Рече онъ: „Войници!
 Сутра рано нека

Лютость ми разпалимъ.
 Сега одморете
 Уморена снага.“
 Гори стоятъ въ дѣсно,
 Гори стоятъ въ лѣво,
 А на върхове имъ,
 Върхове високи
 Зоритъ ясно сълнце.
 Отовде низъ гори,
 Отаде низъ гори,
 Хитаятъ войници,
 Бой сосъ себе носатъ.
 „Айде конъ градъ тамо,
 Конъ градъ, край стръмница,
 Тамо, дека Крувой
 Върза Воимира
 И лична му керка,
 Коя Крувой грабна,
 Грабна въ гжста шума,
 Тамо подъ стръмнина,
 Дек' Неклана псувалъ.
 Крувой той Неклану
 Даде вѣра — клетва,
 Даде вѣрна ржка.
 А на той гласъ истний,
 Тая иста ржка
 Свѣту учинила
 Мжка преголѣма.
 Айде горе конъ градъ,
 Айде конъ високъ градъ,
 Войници, вървете!“
 Се разлюти войска
 И на градъ нападна
 По юначки думи
 Честмира юнака,
 Како сосъ градъ облакъ.
 Редъ ми предний съ щитове се

[покри И намѣстиха си копѣ

А редъ задний опра се на копя По нихни рамена,
 И на дърва оплетени съ дърва. Вързаха съ вжжета.

И надъ шумова вършина
 Въ градъ удариха имъ мечи.
 Па зарика Крувой,
 Въ градъ какъ бикъ зарика,
 Храбритъ своя войска,
 А мечъ неговъ падатъ
 Вързъ пражани, како
 Кога дърво падатъ
 Отъ стръмнина и се
 Валятъ по тѣ гори,
 А по себе влѣчитъ
 Многу силни джба;
 Такъ у градъ се сбиратъ
 Некланова войска.
 Вѣлитъ Честмиръ да удратъ
 На той градъ отзади,
 А отспреди, велитъ,
 Да прескочатъ града,
 Дървя, що високо
 Бѣха пораснали
 Начесто подъ скала,
 Наведоха дървя
 На твърдиня яка.
 Да би по тѣ дървя
 Вѣлкале се греди
 Надъ войнички глави.
 А подъ нихъ отспреди
 Се поставиха силни:
 Мажъ до мажа, еденъ
 До другого, се опиратъ
 Сосъ широки плеки.
 Дърва туриха презъ рамо
 Па нихъ отоздола
 Вързаха съ вжжета
 И на мѣсто себе,
 Кладоха тѣ дърва.
 Скокнаха на дърва мажи

Скокна третий редъ на второй Ке съ победа викнѣтъ
 А четвъртий редъ на третий, Пойди! Ево тебе,
 Градский върхъ редъ петѣ. Врагово оръжѣ!“
 Овде саби сѣятъ, [стигна: Па се Воимиръ зарадва
 Онде стрели бучатъ, Многу, викна отъ стрѣмнина
 Валяйки се греди Въ гора далеч' се отзива,
 А пражани презъ зидъ тѣрчатъ, Силно викатъ, гърло кинѣтъ,
 Взеха съ сила градъ митвърдий. Стресоха се горски дървѣ:
 „Излѣзъ, Воимире, излѣзъ, „Немойте се люти, бози,
 Излѣзъ съ своя мирна керка, На вашъ ратай,
 Излѣзъ отъ вериги. Що онъ вамъ не палитъ
 Тамо на стрѣмнина [жъртва
 Ево ти ке видишъ Въ днешно сѣлнце!“
 Кървника Крувоя, „Ми щемъ после жъртва
 Подъ сѣкира люта!“ Богу да запалимъ,
 Воимиръ излѣзе Рече нему Честмиръ,
 Въ благодѣно утро, А сега намъ трѣба
 Съ своя онъ излѣзе Да достигнимъ врази.
 Керка хубавица, Вяхни бърза коня,
 Кървника си видѣ Па прелетай гора,
 Врага си Крувоя. Скокни ти какъ еленъ.
 Свѣту Честмиръ върна плячка, Тамо во джбравѣ
 Съ плячка ойде мома лепа. Ти ке стретишъ скала, —
 Жертва да принеситъ Богу та е мила.
 Воимиръ поиска Па тамъ на върхъ нейзинъ
 На то исто мѣсто, Богу давай жертва
 Въ та сѣлнцева доба. За твое спасенѣ,
 Нему рече Честмиръ: За победа наша,
 „Воимире, стани, Що преди е била
 Че намъ още трѣба За побѣда наша,
 Врази да побиемъ. Що ке бидитъ после.
 После ке запалимъ Ти ке стигнишъ на то мѣсто,
 Мие богу жертва. Предъ да си огрѣитъ сѣлнце;
 А сѣйте вързъ Власлава, И предъ да направитъ
 То е божия воля! Сѣлнце две три крачки
 Дори до кога сѣлнце Надъ вършина горска,
 Пладнина си стигнитъ, Войска тамъ ке стигнитъ,
 Трѣба ми да дойдимъ Дек' се твоя жертва виетъ
 На то мѣсто, дека Въ облаци тамъ димни;
 Войска ни юначка Тамъ вървейки войска

Не преклонитъ глава.“
 Воимиръ си вяхна,
 Вяхна бърза коня,
 Па прелета гора,
 Скокна онъ какъ елень
 Тамо во джбрава
 У та темна гора.
 Тамо на върхъ нейзинъ
 Жертва онъ принесе
 За свое спасенье,
 За победа нихна,
 Що преди е била,
 За победа нихна,
 Що ке бидитъ после.
 Онъ тамо си закла
 Юничка си буйна,
 Чървено ѝ влакно
 Лъскаше по нея.
 Та яловица онъ
 У говедаръ купи.
 Тамо во долина,
 Во висока трава,
 Даде онъ за нея
 коньтъ си зауздень.
 Кога света се запали жертва,
 Войска наблизваше долина,
 Изъ долина, горе во джбрава,
 Шумно вървѣха си тамъ вой-
 ници
 Все по еденъ оружйе носейки.
 И вървейки покрай жертва
 Всѣкой славѣше си бози.
 Кога довървѣха
 Най-сетни войници,
 Воимиръ си вяхна
 Своя бързе коня,
 Тучни кълка, плеки
 Наговари на шесть
 Конници за войска.
 Вървѣше си войска

Съ сълнцеви си крачки,
 Дор' до кога сълнце
 Пладнина достигна.
 Тамо на рамнина
 Чекаше ги Влаславъ.
 Отъ гора до гора
 Стоеше му сила,
 Петъ пжти повеке
 Отъ пражската сила.
 Исто какъ отъ облакъ
 Влаславова сила
 Издаваше гърмежъ,
 Лаеха пси силно.
 „Мачно намъ ке бидитъ
 Да се боримъ съ врази;
 Боздоганъ разбиватъ
 Малечка тояга.“
 Воимиръ такъ каза,
 Честмиръ му отговори:
 „Паметно е това
 Скришемъ да се казватъ,
 А и паметно е
 На все да се готвимъ.
 Заръ се кърши гора!
 Кърши ли се съ чело?
 А лисица мамитъ
 Бика якоглава.
 Овде насъ ке видитъ
 Влаславъ тамъ отъ гора,
 Бърго, долу, бърго
 Окол' това бърдо,
 Кой сетъ предни, нека
 Бидатъ они задни,
 И такъ отъ долина
 Да обиколимъ гора.
 Воимиръ такъ стори,
 Такъ и Честмиръ направи.
 Търгна войска окол' гора,
 Търгна войска деветъ пати.
 Па предъ врагове такъ войска

Се показа многобройна, Изъ кои би сяело оръжие
Врагове страхъ голѣмъ хвана; Нихно предъ очи на врази
Па застана въ низки храсти И залъска цѣла гора.

Веднажъ Честмиръ съ войска се показа.

Бѣ му войска отъ четири реда.

Съ нег' излѣзе Трасъ из гжста шума.

Уплаши Трасъ врагове отзади,

Па се смѣшаха врагове вражски

И се разпърснаха тука — тамо.

Воимиръ па съ своя ржка силна

Онъ имъ изходъ за въ поле загради

И застана отспротивъ Влаславу.

Бучитъ шума отъ викъ изъ долина,

Како да се биятъ гора съ гора

И си всички дърва въ себе кършатъ.

И изкогна Влаславъ противъ Честмира

И противъ Власлава Честмиръ излѣзе.

Люто сѣчатъ, рани вързъ рани праватъ,

Честмиръ удри, надби онъ Власлава.

Влаславъ страшно по земя се валкатъ

Ничкомъ и на плеки,

Па го Морена успа съ сонъ вѣченъ.

Вриеше кървъ изъ силна Власлава,

По зелена трава въ църна земя течитъ.

Па излѣзе душа изъ уста му въ руки,

Леташе му душа тамъ по дърва,

Тамо, вамо, отъ дърво на дърво,

Дор' не снага изгорѣха мъртва.

Се уплаши Влаславова войска,

Горе, долу бѣгатъ по вси страни,

Криейки се отъ Честмирово око.

После бойтъ раздаде се радостъ,

Стигна радостъ до ухо Неклѣна,

Око му съ радостъ гледатъ плячки.

[Новобългарска сбирка.]

„Кой отъ васъ сакатъ втори Го удари и го рани;
 Да излезитъ на боренье, Рубошъ назадъ отъ конь падна,
 Нек' кнегиня го отреди. Па изнесоха го слуги.
 А кнегиня си показа, Загърмѣха свирки, котли.
 Си показа на Сърпоша. Люборъ на болери викатъ:
 Викна Сърпошъ Спитибора. „Койꙗсъ мен' сакатъ да се биетъ,
 Оба вяхнаха си конѣи, Той кай мене нека дойдитъ.“
 Взеха оба по сулица, Ничкомъ гледаятъ болери,
 Взеха по сулица остра. Мегю себе сборъ си чинатъ;
 Удри Сърпошъ Спитибора, Люборъ чекаше въ ограда.
 Сметна го отъ седло твърдо, Дълга Здеславъ взе сулица —
 Самъ се отъ конь бързо хвърли. Бикова на ржчка глава;
 Оба добиха тукъ саби, Скокна на конь лютий, буйний,
 Удриха по църни щити, Сосъ гърдиви слова каза:
 Изъ нихъ изпърснаха искри. „Предѣдо ми дивъ бикъ кутна,
 Спитиборъ Сърпоша рани, Татко мой разтера
 Сърпошъ въ студна земя падна, Нѣмечки дружини,
 Па уморени и двама А па Люборъ некъ обидитъ
 Изъ бележка сж излѣгли. Моя юнащина.“
 Загърмѣха свирки, котли. Па се стаха противъ себе,
 Каза кнезъ на вси болери: Удриха се съ глави въ себе,
 „Кой отъ васъ сакатъ третий Паднаха отъ кони оба.
 На боренье да излезитъ, Грабнаха тукъ саби оба,
 Некъ Людиша го отреди. Пѣши оба тамъ се сбиха,
 Любору Людиша каза, Яко махаха сосъ саби,
 Люборъ Болемира викна. Летаха изъ нихъ искри.
 Оба вяхнаха на конѣи, Люборъ измахна се силно,
 Взеха оба по сулица, Силно съ сабя по шлемъ удри,
 Бърго пойдоха въ ограда, Шлемъ му на две онъ разсѣче,
 Противъ себе примѣриха После съ сабя удри сабя,
 И се удриха сосъ копье. Та отлетна задъ ограда.
 Болемиръ отъ конь се свали, Здеславъ на земя се свали.
 Щитъ отлетна му далеко, Загърмѣха свирки, котли.
 Па изведоха го слуги. Обколиха Любора болери,
 Загърмѣха свирки, котли. Па отведоха предъ кнеза него,
 Люборъ на Рубоша викна. Предъ кнегина, предъ Людиша.
 Скоро на конь Рубошъ скокна, Стави му вѣнецъ Людиша,
 Люто с' пущи на Любора, Вѣнецъ отъ дабово листье.
 Люборъ копье на мечъ чекатъ, Па гърмѣха свирки, котли.
 Силно по шлемъ го удари,

[Новобълг. сборка.]

Забой, Славой и Людекъ.

Въ църна шума вишитъ се стръмнина,
 Силенъ на нея зястаналъ Забой,
 По вси страни се обзира,
 Се обзира п' околии,
 Смати му се земя погледвайки
 И застенка исто како гължбъ.
 Доста седѣ, доста сърдце мжти,
 Скокна си отъ гора како еленъ
 Низъ долини, шума дълга-пуста,
 Бърго хитатъ отъ мажа до мажа,
 Отъ юнака до юнака всѣгде.
 Кратки слова скришемъ всимъ онъ рече,
 Се поклони богомъ, а отовде
 Силенъ Забой кай другето хитатъ.

Мина се день първий,
 Мина се день вторий,
 Кога по день третий
 Месечина бѣше,
 Сбраха ми се мжжи
 Вамо, въ църна шума;
 При нихъ дойде Забой,
 Отведе ги въ долний
 Долъ на глѣбока шума;
 Ойде Забой долу,
 Взеде гласовита,
 Гласовита гусла.
 „Мжжи съ братски сърдца
 И сосъ огненъ погледъ!
 Вамъ я отоздолу,
 Вамъ я пѣямъ пѣсня.
 Иде ми отъ сърдце
 Отъ най-долно сърдце,
 Потопена въ тѣга.“
 „Татко на свѣтъ оной
 При дѣдове ойде,
 Синове онъ свои,
 Мила си стопанка
 Въ бащина остави.
 Никому не каза:

„Братко, ти тѣши ги,
 Биди имъ какъ татко.“
 Тугинецъ си дойде
 Въ бащина усилно,
 Съ туги слова велитъ,
 Велитъ, заповѣдватъ:
 „Какъ се чинитъ тамо,
 Тамо, въ тугя земя?
 Отъ заранъ до вечеръ,
 Такъ да праватъ трѣба
 Деца ни и жени;
 И по една само
 Да имаме жена,
 Всѣгде ми отъ Весна
 Право до Морана.
 Изтера отъ шума
 Ястреби ни птици
 И какви сетъ светици,
 Светици въ тугя земя,
 Да се кланяме нимъ,
 Жертва нимъ да палимъ.
 А предъ наши светци
 Да не смѣитъ никой,
 Никой да се молитъ;
 Ни кога мъркнитъ

Да имъ даватъ ястѣе,
 Како що имъ давалъ
 Дѣдо нашъ кърмилъ;
 Тамо, дек' отивалъ
 Богове да славить,
 Сѣкоха си дърва,
 Богове ни нѣма.“
 „Ой, ти Забой, пѣишъ
 Ти отъ сърдце въ сърдце
 Пѣсня много гжжна,
 Пѣишъ како Люмиръ,
 Кой съ пѣванье, съ слова
 Бѣше си подигналъ
 Вишеградъ, вси страни;
 Така си ти мене
 И вси овде братя.
 Та добрийтъ пѣвецъ
 Богове го милватъ.
 Пѣй защото това
 Богомъ тебе дано.“
 Гледатъ, Забой гледатъ,
 Въ Забоеви очи,
 Очи запалени.
 И натамъ пѣйки
 Сърдце му задира.
 „До два сина, гласъ на кой
 Въ мжжкий гласъ премина,
 Ходѣха во шума
 Сосъ млать и съ мечъ тамо
 И сосъ копье они
 Учеха си ржци.
 Тамо крилѣха ги,
 Вракяха се съ родость,
 Кога имъ дорасли,
 Имъ дорасли ржце
 И умъ противъ врази.
 И дорасли друзи
 Братя, имъ по-мали.
 Удриха си всички
 Какъ отъ небо мълня,

Вратиха се братя
 Дома съ прежна благость. —
 Скокнаха си тамо,
 Долу кай Забоя,
 Гърлѣха вси него
 Сосъ пресилни ржци
 И отъ гржди въ гржди
 Клаваха си ржци,
 Паметно на думи
 Даваха си думи.
 Мина нокъ предъ утро,
 Разотидоха се
 Дѣлно отъ долъ всѣкой.
 Всѣгде покрай дърва
 Вървѣха низъ шума.
 Мина се день първий,
 Мина се день вторий.
 После день ми третий,
 Кога нокъ се стемни,
 Вървѣлъ Забой въ шума,
 По него дружини.
 Всѣкой вѣренъ войводу,
 За краль всѣкой има
 При юначко сърдце
 И оружие остро.
 „Айде, Славой брате,
 Тамо кай върхъ модрий!
 Тамо, дека ранно
 Сълнце си изгрѣватъ,
 Има темна шума,
 Тамъ ке си подадимъ
 Мегю себе ржци.
 Сега върви тамо
 Съ скокове лисички,
 И я така тамо
 Ке по тебе дойдамы.“
 „Забой, брате Забой!
 Та защо оружие
 Наше допърва отъ върхъ
 Да изпущатъ лютость?

Нека отовде удримъ
 Противъ врагътъ, кралътъ.“
 „Славой, брате Славой!
 Кога сакашъ, брате,
 Змия да си затришъ,
 Стапни ѝ на глава,
 Тамъ е нейна глава.“
 Дѣлиха се мжжи на две,
 Дѣлиха се въ дѣсно, въ лѣво,
 Тамо по слова Забоя,
 Онамъ по слова Славоя,
 Низъ глъбоки шуми
 Вървитъ кай върхъ модрий.
 Кога бѣше пето сълнце
 Дадоха си мегю себе
 Силни, вѣрни ржци.
 Па опулиха се
 Съ очи какъ лисица
 На кралева войска.
 Насъ да удригъ Людекъ,
 Людекъ дърпитъ войска
 Всичка за единъ пжтъ.
 „Ти си робъ Людече,
 Робъ надъ роби кралски.
 Речи на твой кървникъ,
 Що намъ како димъ е
 Негова повелба“.
 Се разлюти Людекъ,
 Съ силенъ гласъ повикна,
 Викна своя войска.
 Съ сяене бѣ пълно
 Небо, сълнце съ пълно
 Сяене си блъскагъ
 Изъ кралеви войски.
 Всѣкой изъ нихъ готвитъ,
 Готвитъ нога въ чекоръ
 И за сабя ржка
 По слова Людека.
 „Славой, брате Славой
 Тамо ти похитай,

Скокай какъ лисица,
 А я тамъ ке пойдамъ,
 Да ги сретамъ въ чело.“
 Търгна напредъ Забой
 Како градъ да биетъ;
 А отъ страна Славой
 Търгна какъ съ градъ облакъ.
 „Брате, гледай! ови
 Скъртиха тамъ бози,
 Съкоха намъ дърва,
 Плашиха изъ шума
 Ястреби ни птици.
 Бози намъ помагатъ!“
 Съ лютина излѣзе
 Людекъ изъ небройни
 Врази противъ Забой.
 Па излѣзе Забой
 Съ очи како пламенъ,
 Забой противъ Людекъ.
 Мѣритъ злобно Забой,
 Како да се борятъ
 До два джба въ гора.
 Па се пуци Забой,
 Забой вързъ Людека,
 Надъ всички му войска.
 Па си удри Людекъ,
 Удри съ мечъ си силенъ
 И въ щигъ до три кожи
 Людекъ си продупна.
 Па съ млатъ удри Забой,
 Людекъ си отскочи,
 Млатъ си падна въ дърво,
 Дърво се повалка
 Въ Людекова войска
 И тридесетъ души
 Остави на мѣсто.
 Людекъ се разлюти;
 „Ой ти дивий звѣру,
 Лютица ти змио!
 Съ мечъ ти се обиди,

Се обиди съ мене.
 И съ мечъ махна Забой,
 Комадъ Забой отби,
 Комадъ отъ щитъ вражский.
 Па съ мечъ Людекъ махна,
 А мечъ му се спълзна
 По Забоевъ щитъ коженъ.
 Па разпалиха се оба,
 Всичка си израниха снага,
 Все що около нихъ бѣше
 Все сосъ кървъ се покри,
 Съ кървъ оросени момци
 Всѣгде около нихъ
 Сѣчеха се люто. —
 Пладнина си преjde,
 Сълнце, я по пладне
 Бѣше време ужинъ,
 Биеха се още
 Обетъ тамъ страни,
 И ничия страна
 Не даваше плеки.
 Овде биетъ Забой,
 Онде биетъ Славой.
 „Ой ти Людекъ врагу,
 Врагъ да ми те вземитъ!
 Защо кървъ ни пиешъ?“
 Забой хвати млатъ си,
 Людекъ му отскокна.
 Млатъ извиши Забой
 Горе, на високо,
 Хвърли го вързъ врази,
 Летатъ млатъ по врази
 И щитъ се разлета.
 Съ щитъ разлетаха се
 Людекови грѣди.
 Се уплаши душа
 Забоевъ млатъ тежокъ.
 Млатъ изтиска душа
 отнесе нея
 Петъ потока мѣсто,

Тамъ, далеко въ войска.
 Страхъ изтисна викотъ
 Отъ гърла на врази
 И зазвони радостъ
 Во уста на войска,
 Войска Забоева.
 И заискриха се
 Очи имъ отъ радостъ:
 „Богове намъ, братя,
 Даха надвигане!
 Нека се отдѣли
 Еденъ редъ на дѣсно,
 Другий редъ на лѣво.
 Отъ долини овде
 Доведете конѣи,
 Некъ зацвѣлятъ въ шума!“
 „Забой, брате, Забой,
 Ти юначки леву!
 Не престанвай, брате
 Да боравишъ врази!“
 Щитъ отвърза Забой
 И съ млатъ въ една ржка
 И съ мечъ въ друга ржка,
 Така пжтъ пресѣче
 Себе преко врази.
 Врази извикнаха,
 Пушиха се на бѣгъ.
 Тераше Трасъ врази,
 Тразъ изъ бойно поле,
 Страхъ изъ нихни гърла
 Имъ изтисна викотъ.
 Конѣи цвѣлятъ въ гора.
 „Горе ви на конѣи,
 Па отъ край въ край врази
 Вие изгонете.
 Бързи конѣи носте
 По петици нихни,
 Нос' те наша лютость!“
 Скокнаха дружини
 Вързъ бързи си конѣи.

Па чекоръ по чекоръ
 Тераха си врази,
 Ранвѣха ги често
 Все сосъ люта лютостъ.
 Прейдоха рамнини,
 Планини и гори
 И отдѣсно и отлѣво
 Все назадъ побѣгна.
 Бучитъ димна гора,
 Бранъ по бранъ се валятъ.
 Па скокъ по скокъ войска
 Цѣла си навали,
 Тераше се прѣко
 Тая матна рѣка,
 Па мнозина врази
 Вода ги удави
 И пренесе свои
 Всички на брѣгъ другий.
 Всѣгде п' околии,
 Дълго и широко,
 По четири страни
 Лютий ястребъ ширитъ
 Свой дълзи криля
 И бързо си летатъ,
 Пилци онъ терайки.
 Войска Забоева
 Исто такъ с' разтури.
 Дълго и широко,
 Всѣгде, по' вси страни
 Люто тератъ врази.
 Всѣгде биеха ги,
 Газѣха ги кони,
 Гонѣха ги люто
 Въ месечина нощемъ,
 Гонѣха ги люто
 И подъ сълнце денемъ.
 И пакъ въ нощъ ми темна
 И пакъ утромъ рано
 Бучитъ димна рѣка,
 Бранъ по бранъ се валятъ.

Па скокъ по скокъ, всички
 Войска си навали,
 Тераше се прѣку
 Тая мжтна рѣка.
 Па мнозина врази
 Вода ги удави,
 А свои пренесе
 Всички на брѣгъ другий.
 „Тамо, въ сини гори,
 Тамъ отплата наша
 Нека се добори.“
 „Айде, брате Забой,
 Веч' намъ недалечъ е,
 Недалеч' е гора.“
 Още гърстъ отъ врази
 Жалостно се молитъ:
 „Айде да се върнимъ
 Назадъ, п' окраини,
 Ти тука, я тамо
 Кралево все да затримъ!“
 Вѣтеръ бучитъ презъ земи,
 Войска бучитъ презъ земи,
 Презъ земи на дѣсно,
 Презъ земи на лѣво.
 Всѣгде ширатъ сила войски
 Въ радостни дружини.
 „Ено, брате, ено,
 Ено тамъ върхъ синьий!
 Богове намъ тамо
 Даха надвиване.
 Тамо многу души,
 Тамо-вамо летатъ,
 Летатъ по дървета.
 Птици нихъ се боятъ,
 Звѣрове се плашатъ,
 Само птици утки,
 Утки не се плашатъ.
 Тамо на върхъ грѣба
 Да заровимъ мърши.
 Тамъ на богове ми

Да дадемъ кърмилото,
Тамо да приложимъ
Нимъ ми многу жертви,
Да запѣимъ пѣсни

Мили и оружье
Вражско тамо предъ нихъ
Мие да поставимъ!

[Новобългарска сбирка.]

Сбигонь.

Леталъ гължбъ, леталъ
Отъ дърво на дърво,
Ядове си гукатъ
По всичка та шума:
„Ахъ, зелена шумо,
Шумо ти широка,
Низъ тебе я летахъ
Съ гължбица драга,
Съ мила премиличка.
Ахъ, а злобенъ Збигонь
Гължбица хвана,
Въ кула я отнесе,
Тамо въ кула твърда!“
Обикалятъ Збигонь
Окол' яка кула,
Жалобно издихватъ
По то драго либе.
Отъ кула на скала,
На скала си седитъ,
Жалостно си седитъ,
Съ нѣма шума мълчитъ.
И долета гължбъ,
Жалостно си гукатъ.
Дигна момче глава
И па нему каза:
„Гължбче ти тжжно,
И ти имашъ тжга?
Ястребъ ли и тебе
Хвана ти другарка?
Збигоне, ти тамо,
Въ тая твърда кула,
Ти ми хвана моя

Драга, премиличка,
Въ кула я отнесе,
Въ кула яка, твърда?
Гължбче, би се било
Ти сосъ ястребъ птица,
Ако бѣше ималъ
Ти юначко сърдце?
Ти кеше да отмишъ
Драга си отъ ястребъ,
Ако бѣше ималъ
Остри, яки ногти?
Кеше да убиешъ
Ти той злобенъ ястребъ,
Ако бѣше ималъ
Месоядецъ клюнецъ?
Ай ти момче тжжно,
Удри на Збигона!
Имашъ противъ врагъ си
Преюначко сърдце.
Имашъ противъ него
Силна, остра сабя,
И за глава имашъ
Млатъ желѣзенъ, тежъкъ!“
Търчитъ момъкъ низъ долъ,
Низъ темни — не шуми,
Взеде съ себе сабя
И свой млатъ на рамо.
Бързатъ онъ низъ шума
Темна конъ градъ твърдий.
Бѣше у градъ твърдий
Нощемъ — всѣгде темно —
Клукатъ съ силна ржка.

„Кой той?“ — изъ градъ	Въ момчиното сърдце,
[викатъ. —	Хубавица мома
„Я сумъ, ловецъ, скитникъ.“ —	Милватъ во прегършки.
Отвори се врата.	„Чия тая птица,
Клукатъ съ силна ржка,	Птица гължбица?“ —
Отвори се втора.	„Збигонъ нея хвана,
„Кам' владика Збигонъ?“ —	Какъ мен' върза овде,
„Задъ голѣма стая.“	Такъ и нея въ твърдъ
Тамо Збигонъ спаватъ,	[градъ. —
Тамъ девойка плачитъ.	„Хайде, птицо, въ шума,
„Отвори ми, ловче!“	Въ шума изъ градъ твърдий!“
Не отвори Збигонъ.	Леташе си въ шума,
И съ свой млатъ си скърши	Леташе си вамо,
Врати силни момъкъ,	Леташе си тамо,
И съ свой млатъ разцепи	Отъ дърво на дърво
Збигону онъ глава.	Съ гължбче си мило ;
Всѣгде низъ градъ бѣгатъ	Съ гължбче си спѣше
И се въ градъ онъ побѣ.	На една си вейка.
И край хубавица,	Се зарадва мома
Край девойка лежить	Съ нейно мило момче,
Дори да осъмни.	Ходитъ вамо, тамо,
Дойде ранно сѣлнце,	Дек' и бѣше драго ;
Свѣтитъ низъ тѣ дърва,	Съ милийтъ си спаватъ
Грѣвитъ и вързъ градътъ.	На една постелка.
Дойде нова радостъ	[Новобѣлг. сбирка.]

Соборъ.

.....

Всѣкой татко е глава въ своя челядь.
 Мжжи оратъ, жени рубли правятъ.
 Ак' ли умритъ глава челяднинска,
 Тогай деца наедно стока владатъ,
 Избирайки изъ родътъ владици,
 Кои за печалба въ соборъ ходятъ,
 Ходятъ съ кмети, съ леси и съ владици.
 Встаха кмети, леси и владици
 И по законъ правда похваляха.

[Новобѣлг. сбирка.]

Любушинъ сждъ.

Ой, Вълтаво, рѣко,
 Защо мжтишъ вода,
 Защо, рѣко, мжтишъ,
 Вода сребропѣнна?
 Дали ми те лютий
 Разборави вихоръ,
 Кат' порони облакъ
 Отъ широко небо,
 Кат' навади глави
 На зелени гори.
 Кат' изплакна гнила,
 Гнила златопѣсна?
 Како можахъ язъ-ка
 Вода да не мжтамъ,
 Кога скарани сетъ
 Два рогени брата,
 Два рогени брата
 За татковска стока.
 Скарали се братя
 Люто мегю себе:
 Оной лютий Хрудошъ
 У Отава крива,
 Крива златоносна,
 Оной юнакъ Стаглавъ
 У Разбуза студна.
 И двамата братя
 Оба Кленовичи,

отъ стара рода

Па повелватъ кнежна
 Пратници да прататъ
 По Святославъ отъ Любица бѣла,
 Тамо, дека гори сетъ зелени;
 По Лютоборъ з' бърдо Доброславско,
 Дека Лаба Орлица си пиетъ;
 По Ратиборъ отъ гори Кървоношски,
 Тамо, дека Трутъ погуби змей лютий;
 По Радованъ отъ Камена моста,
 По Ярожиръ отъ бродове чисторѣчни,

Попелова Тетви,
 Кой си бѣше дошелъ
 Сосъ дружини чешски
 Въ ови плодни земи,
 Земи презъ три рѣки.
 Птица си долета,
 Лестовица мирна
 Отъ Отава крива.
 Лестовица седна
 На широкъ прозорецъ,
 Во Любушинъ татковъ,
 Татковъ престолъ златенъ,
 Въ Вишеградъ, градъ светий.
 Ядове си казватъ,
 Тжжно си наредватъ.
 Кога зачу нея
 Сестра ѝ рогена,
 Сестра ѝ рогена
 Въ двори на Любуша,
 Тогай викна кнежна
 Во Вишеградъ внжтре,
 За да си поставатъ
 На препирня правда
 И да се докаратъ
 И двамина братя
 Нихъ тамо да сждатъ
 Како законъ даватъ.

По Стрезиборъ отъ Сазава хладна,
 По Самородъ отъ Мжа среброносна.
 По вси кмети, леси и владнци
 И по Хрудошъ и по Стаглавъ братя
 Размирени за татковска стока.
 Кога се сбраха леси и владици
 Во Вишеградъ (во престолъ Любушинъ)
 Всѣкой влѣзе какъ му бѣше редѣтъ.
 Влѣзе кнежна съ бѣло премѣната,
 Премѣната съ дрехи бѣли, чисти,
 Стапна на столъ татковъ въ славенъ соборъ.

Дигнаха се до две	За татковска стока.
Паметни девойки,	Какъ щѣ даватъ законъ
Кои знаха сждни	На тѣ вѣчни бози,
Думи витезови.	Наедно нек', оба
У една сетъ щизи,	Земи си повелятъ,
Кои правда даватъ,	Ил' да си раздѣлятъ
А у втора мечъ е,	Земи съ'рамна мѣра.
Кой си гонитъ кривда.	Ой ви вие кмети,
Спротива имъ пламень,	Леси и владици,
Кой показватъ правда,	Я ми отсждете
И е предъ нихъ долу	Вие мои думи.
Светочудна вода.	Ако бидатъ думи
Проговори кнежна	Мои по вашъ разумъ,
Отъ столъ златенъ, татковъ:	Ако ли ми думи
„Ой ве вие кмети,	Не сетъ по вашъ разумъ,
Леси и владици!	Учинете вие
Ево отсждете	За нихъ нова сждба,
На два брата правда,	Коя да помирить
Кои скараха се	Размирени братя.
Люто мегю себе	

Кланяха се леси и владици
 И начнаха тихо да говорятъ
 И да хвалятъ нейзини думи.

Доброславски бърдець	Твои, кнежно, мждри
Лютоборъ се дигна	Думи сме разбрали,
И онъ почна такво	Гласове сбири ти
Слово да говоритъ:	По народъ ти всички“.
„Наша кнежно славна,	Гласове си сбраха
На столъ татковъ, златенъ!	Сждници девойки,

Клагоха ги после
Въ садове свещени;

Дадоха на леси
Нихъ да ги обадатъ.

Вста Радованъ отъ камена моста
Брой на гласе да преглежда начна,
Да преброитъ, въ народъ да обадитъ,
Колку гласа изъ нихъ сетъ отвише,
Щото народъ въ соборъ да разберитъ.
„Кленовичи, братя два рогени
Стара рода Тетви Попелова,
Кой бѣше дошелъ
Сосъ дружини чешски
Въ ови плодни земи,
Земи презъ три рѣки,
Се смирете и татковска стока
Наедно си оба владѣйте“.
Стана Хрудошъ отъ Огава крива,
Жълчка му се разли по утроба,
Тресеше се отъ лютина снага.
Махна съ ржка, рикна какъ бикъ лютий:
„Горко на тѣ пилци
Що ги змия квачитъ,
Горко на тѣ мжжи
Що ги жена владатъ!
Мжжъ да си повелятъ
Мжжа е прилично,
На първенецъ стока
Да се дадитъ правда“.
Па Любоша стана
Отъ столъ татковъ, златенъ,
Рече: „Кмети, леси и владици,
Чухте овде поганенъе мое;
Сждте сами право спроти законъ.
Веке нейкую свади да ви сждамъ,
Барайте мжжъ равенъ помегю си,
Кой би васъ повелялъ сосъ желѣзо.
Слаба е да владатъ девоячка ржка“.
Ратиборъ отъ гори Кърконошски
Начна така слово да говоритъ:
„Срамъ е за насъ въ нѣмци
Ми да търсимъ правда.

Има у насъ правда
 Спроти законъ светий,
 Коя сетъ донесли
 Дѣдови ни въ ови
 Плодни земи презъ три рѣки". . .

[Новобълг. сбирка.]

Китка.

Вѣтрець вѣитъ
 Изъ кнежска шума,
 Миличка мома
 Конъ потокъ бързатъ,
 Вода наливатъ
 Въ ковани ведре.
 К' моме по вода
 Китка си плаватъ,
 Китчица вонна,
 Зимбилъ и ружа.
 Наведе се мома
 Китка да ловитъ.
 Падна, ахъ, падна
 Въ студена вода.
 „Я да бѣхъ знала,
 Хубава китко,

Кой тебе садилъ
 Въ гноена земя,
 Тому би дала
 Пърстенче златно;
 Я да бѣхъ знала
 Хубава китко,
 Кой тебе съ лико
 Мегко завърза,
 Тому бихъ дала
 Игла изъ косми;
 Я да бихъ знала,
 Хубава китко,
 Кой тебе пуши
 По студна вода,
 Тому бихъ дала
 Вѣнецъ отъ глава“.

[Новобълг. сбирка.]

Елень.

Елень бѣгаше по гори,
 Скакаше онъ по поляни,
 По долини и по гори,
 Рогове лепи носейки.
 Съ рогове си лепи елень
 Гжста шума си прорѣзвалъ.
 Елень скакаше по шуми
 Съ свои елень бързи нози.
 Едно младо ходѣше по гори,

По долини ходѣше на бой
 [лютий,
 И си страшно носѣше оружъе,
 Вражка сила пробиваше съ
 [него.
 Нѣма веке момче въ гори.
 Съ хитрость нападна на него
 Лютий врагъ овде. Кат' замижи
 Съ очи напълнени съ злоба,

Удри него тежко съ млатъ	И надъ него раститъ
[въ гржди. —	Джбъ високъ, раститъ,
Мжтно зашумѣха жалоснитъ	Излистиль широко.
[шуми. —	Тукъ дохождатъ елень
На момче извади младата му	Съ рогове си лепи,
И му душа летна [душа.	Скакатъ съ бързи нози
Низъ бѣло му гърло,	Отгоре на гранки,
А изъ изъ гърло летна	Паситъ съ младо гърло.
Презъ чървени уста.	Летаятъ и птици,
Овде око лежить,	Ястреби ми бързи,
Топла кървь му течить.	На той джбъ се бератъ
Отъ како отлетна	Отъ цѣла ми гора
Душата му млада,	И на той джбъ пилци
Врѣла кървь му пиетъ	Гракаятъ си силно:
Чърна, суха земя	„Падна, момче, падна
И у сѣка мома	Отъ врагова злоба,
Сърцето ѝ стенкатъ.	Плакаха по него
Все си лежить момче,	Всички моми млади.
Лежить въ земя студна	Новобълг. сборка.

Ружа.

Ружо, румена ти ружо!	Всичка изгорѣхъ борина.
Защо рано цутила си?	Я си заспахъ и сонувахъ,
Кат' рлзцути ти помъркна?	Що отъ мене сиромашка,
Кат' помързна ти повена?	Що отъ моя дѣсна ржка
Кат' повена ти попадна?	Смъкнало се пръстенче златно,
Снощи сѣдѣхъ, многу сѣдѣхъ,	Смъкнало се безценно камче.
До кат' пѣгли запѣяха;	А я камче не си найдохъ —
Нищо я не си дочекахъ,	Не дочекахъ мое либе.

Новобълг. сборка.

Кукавица.

Сойтъ джбъ въ широко поле	Какъ ябълко ке зрѣше,
А на той джбъ кукавица;	Ако бѣше само лѣто?
Закукала, заплакала,	Какъ кеше класъ да мързнитъ,
Що не всѣкога е пролѣтъ.	Ако бѣше само есень?
Какъ ке зрѣше жито въ поле,	Девойце ке бѣше тежко,
Ако бѣше само пролѣтъ?	Ако всѣгде бѣше сама!

Новобълг. сборка.

Сирачка.

Ахъ ви гори, темни гори,
Гори Милетински!
Защо вие сте зелени
Зиме, лѣте едно?
И я сакамъ да не плачамъ,
Сърдце да не кинамъ:
А кажете добри люди,

[Новобълг. сборникъ.]

Кой би тукъ не плакалъ?
Кам' ми татко? Татко милий
Е закопанъ въ земя.
Кам' ми майка, добра майка? —
Трава надъ нея раститъ.
Нѣмамъ брата, нѣмамъ сестра,
Либето ми взѣха.

Сколовранецъ.

Плевитъ мома конопъ
Во градина малка.
Питатъ нея пиле,
Пиле сколовранче,
Питатъ нея пиле
Защ' е жаловита?
— Какъ да сумъ весела
Малко сколовранче?
Либе отведоха
Въ каменна темница.
Да си имахъ перце,

Ке му пишехъ книга.
Малкий сколовранецъ
Ти би съ нея леталъ.
Нѣмамъ си я перце
И листъ я си нѣмамъ,
Да му пишамъ книга;
Поздрави ти съ пѣсня
Мое драго либе,
Че я овде гинамъ,
Тежка тѣга тегламъ.

[Новобълг. сбирка.]

Пѣсень подъ Вишеградъ.

Ой ти наше сѣлнце,
Вишеграде твърдий!
Сърчно ти и гордо
На стрѣмнини стоишъ,
На стрѣмнини стоишъ
Всички чужди плашишъ.
Валкатъ се по тебе
Рѣка бърза, бистра,
Ток' се валкатъ рѣка,
Буйната Вълтава.
Кай та рѣка чиста,
Кай Вълтава бистра
Има гжста шума

Сосъ прохлада мила.
Тука малкий славей
Весело си пѣвить,
Пѣтитъ онъ и жално,
Какъ що сърдце радостъ
А и жалостъ чуетъ.
Да си бѣхъ я славей
Въ зелена поляна,
Тамъ где драга ходитъ
Доцна вечерь сама,
Где се милостъ будитъ,
Всичко що е живо
Сосъ голѣма сила

Всичко нея искать.
И я сиракъ тжжамъ

[Новобългарска сбирка.]

По теб' хубавице!
Смили се девойко!

Гусляръ Тараса Шевченка.

Преведе отъ малоруски Р. Жинзифовъ. 1863. Москва.

Топола.

По джбрана вѣтеръ вѣйтъ,	Що либе ѿ ке загинитъ —
По поле си шетагъ,	Не кеше го пуши;
Край пжтъ виткатъ онъ топола,	Ако бѣше знала,
Долу я наведватъ.	Нѣмаше да ходитъ
Растъ високий, листъ широкий	Доцна ми по вода,
Защо зеленѣйтъ?	Не ке стоеше до полнокъ
Поле наокол' синѣйтъ,	Съ либе ми подъ върба,
Какъ широко море.	Да бѣ знала. . .
„Чумакъ“ вървитъ погледну-	И то лошо —
ватъ,	По-напредъ да знаишъ,
Ухилуватъ глава.	Що въ свѣтъ сосъ насъ ке
Овчаръ въ зори, съ шаренъ	се сгодитъ. . .
[кавалъ	Не знайте девойки!
Седнуватъ на гробътъ,	Ви не питайте свой ризикъ...
Погледнуватъ, сърдце плачитъ.	Сърдце само знайтъ,
Все окол' е пусто!	Ког' да любитъ... Нека венитъ
Какъ сирачка на чуждина	Дор' да го зароватъ!
Гонитъ си самичка!	Не сетъ вѣчни чърни вежди,
Кои отгледалъ тънка, вита	Маслинкови очи;
Тамо да загинитъ?	Бѣло лице чървенѣйтъ
Стойте, все ке ви прикажамъ,	Не до вѣка, моми!
Слушайте, девойки!	До полудень — па ке свенитъ,
Залюбила чърновежда	Вежди ке попаднатъ. . .
Козака девойка,	Милвайте се, любете се,
Залюбила — пушила го —	Какъ ви сърдце знайтъ.
Ойде онъ — загина.	Си запѣватъ славеи въ поле,
Мома ако бѣше знала,	Въ поле, на калинка, —
Що онъ нея ке оставитъ —	Си запѣватъ козакъ младий,
Не кеше го люби;	По долина ходитъ,
Ако бѣше знала она,	Пѣйтъ, дори да излезитъ

Либе му отъ кѣщи.
 Па онъ него питагъ:
 „Нѣма да те биетъ мама?“
 Па се оба милватъ, гърлатъ.
 Славей пиле пѣитъ,
 Слушаягъ го, се отдѣлватъ
 Обата весели.
 Никой тамо не я гледатъ,
 Никой не я питатъ:
 „Где си била, що правила?“
 Сама себе знаитъ.
 Милвала се, любила се,
 А сърдце ѝ тлѣло;
 Оно чуело несрека,
 Да кажитъ не знало,
 Не казано си остана.
 День и нокъ си гукатъ,
 Какъ безъ гължбъ, гължбица,
 А никой не слушатъ.
 Не запѣватъ славей пиле
 Въ поле, тамъ надъ вода,
 Не запѣватъ чѣрновежда,
 Стойки подъ върба.
 Не запѣватъ, — какъ сирачка
 Бѣлъ свѣтъ и омързна,
 Безъ либе и татко, майка —
 Како чужди люди;
 Безъ либе и сѣнце свѣтитъ,
 Како врагъ се смѣитъ,
 Безъ либе и свѣтъ—како гробъ...
 А сърдце и тупатъ!
 Мина лѣто, мина друго,
 Козакъ и не идитъ;
 Сѣхнитъ она, како цвѣке,
 Никой не я питатъ.
 „Защо венишь, моя керко?“
 Майка не я питатъ,
 Само нея каратъ старий
 Мжжъ богатъ да вземитъ.
 „Се омжи“ казватъ майка,

„Доста девойкува.
 Онъ богатъ е, онъ самичкъ —
 По-харно за тебе.“
 „Нейкю мамо я богатство,
 Нейкю него мамо!
 Съ мои ризи, що сумъ ткала,
 Пуши въ гробътъ мене.
 Нека попове запѣятъ,
 Некъ другарки плачатъ.
 По-лесноевъ гробъдалежамъ.“
 Не слушала стара майка,
 Правила що знала.
 Все гледала чѣрновежда,
 Сѣхла и мѣлчала.
 Ойде нокемъ до вражалка,
 За да си повражитъ,
 Дали още на свѣтъ овой
 Безъ либе ке бидитъ?
 „Бабичко, ти моя мила,
 Писана ти майко!
 Я кажи ми правина ти,
 Где е мое либе?
 Здраво ли е, дали любитъ
 Или ме забрави?
 Я кажи ми, где ми либе?
 На край свѣтъ ке пойдамы!
 Бабичко, ти моя мила,
 Кажи, ако знаишь,
 Защо майка мене мжжитъ
 За старо и харо.
 Да го любитъ, мила бабо,
 Сърдце не се учитъ.
 Язъ-ка бихъ се удавила —
 Али грѣхъ на душа.
 Ако не е живо либе,
 Направи ми бабо,
 Дома я да не се вратамы...
 Тежко ми е, тежко!
 Съ сватове тамъ старий чекатъ..
 Я кажи ми ризикъ.“

„Харно, керко, седни трошка	Погледай си личба.
Та изслушай мене.	Взеде билка, се поклони :
И я сама бѣхъ девойка	„Богъ да проститъ бабо !“
Това лошо знаямъ.	Си излѣзе, па си мислитъ,
То помина — се научихъ,	Сама себе велитъ :
Другимъ я помагамъ.	„Дали да пойдамы или не ?..
Твоя тжга, моя керко,	Нѣма да се върнамъ !“
Ощ' отъ лани знаехъ	Пойде, с' изми, па се напи,
И отъ лани трава билка	Отеднажъ се измѣни.
За теб' сумъ сготвила.“	Въ второй пжтъ се напи
Стара баба малка чаша	[мома,
Симна отъ полица.	Въ третий пжтъ се напи.
„Ево, вземи тая билка !	Тук' изведнажъ како сонна
Пойди ти до изворъ,	Въ поле си запѣя :
Дори пѣтли не сетъ пѣли,	„Пливай, пливай, бѣли
Измий се сосъ вода,	[лебедъ
Изпий трошка отъ та билка,	По то синьо море,
Зло ти ке загинитъ.	Расти, расти, ой тополо,
Изпий — бѣгай колку можешъ	Все горе и горе !
И що и да слушашъ	Расти тънка та висока
Не с' отзивай, доръ да стигнишъ	До самиотъ облакъ,
Тамъ, дек' либе те остави.	Питай бога, дал' ке видамъ
Отмори се ; кога месецъ	Либе си, или не ?
Сред' небо засяитъ,	Расти, расти, та разгледай
Па се напи ; ак' не	Задъ то синьо море,
[дойдитъ —	Тамъ задъ море — моя
Третий пжтъ ти трѣба	[радость,
Ти да се напиешъ.	А предъ море — тжга.
Въ първа гълтка ти ке	Тамъ, где либе
[бидишъ	[чърновеждо
Каква бѣше лани ;	По поле си шетатъ ;
А во втора — срѣде поле	А я плачамъ, себе тепамъ,
Конь ке топнитъ съ нога.	Него я дочеквамъ.
Ако живъ е младий козакъ,	Нему кажи, ой тополо,
Отеднажъ ке дойдитъ.	Що се смѣятъ люди ;
Въ трета гълтка, моя керко,	Му кажи, що ке загинамъ
Немой пита мене.	Ак' оно не дойдитъ.
Само помни, не се кърсти,	Сама сакатъ мене майка
Всичко ке поминитъ.	Въ земя да закопатъ...
Айди сега, поиди съ богомъ,	А безъ мене клета майка

Кой ке я догледатъ?
 Кой ке нейзе да помогнитъ
 Въ стари й години?
 Мамо моя, срекьо моя!
 Боже милий боже!
 Я погледни, ой тополо,
 Ак' нѣма — заплачи
 Рано преди сълнцевъ изгрѣвъ,
 Никой да не видитъ.
 Расти, расти ой тополо,
 Все горе, нагоре;
 Пливай, пливай, милий лебедъ
 По то синьо море!"

[Новобѣлгр. сбирка.]

Таква пѣсня чѣрновежда
 Въ поле сама пѣла.
 Билка направила чудо —
 Мома во тополо.
 Не се върна мома дома,
 Либе не дочека,
 Тѣнка, тѣнка та висока —
 До самийтъ облакъ.
 По джбрана вѣтеръ вѣтитъ,
 По поле си шетатъ,
 Край пѣтъ виткатъ онъ то-
 [пола,
 Долу я наведватъ.

Дума.

Течитъ вода въ синьо море,	На чуждина не тѣ люди,
Та не изтекуватъ.	Тежко съ нихъ с' живѣитъ!
Баратъ козакъ своя срека,	Нѣма съ кого да поплачишъ,
А онъ срека нѣма.	Ни да поговоришъ".
Ойде козакъ, въ свѣтъ се ски-	Седитъ козакъ надъ то море,
[татъ,	Играатъ синьо море.
Играатъ синьо море,	Мислѣлъ, срека ке се сго-
Играатъ и козаку сърдце,	[дитъ —
А дума говоритъ :	Мжка се сгодила.
„Дека ходишъ безъ да пи-	А щъркови летаятъ си
[ташъ?	Редомъ цѣли стада.
На кого остави	Плачитъ козакъ пѣтове си
Татка си и стара майка	Сетъ зарасли съ тѣрне.
И девойка млада?	[Новобѣлгр. сбирка.]

Дума.

Вѣтре буйний, вѣтре буйний!	Синьо море ке ти кажитъ
Съ море ти говоришъ.	Где го е отнесло.
Го разбуди, зайграй съ него,	Ако либе ми удави,
Питай синьо море,	Ти отвори море;
Знаитъ оно, где ми либе,	Я ке пойдамъ да го барамъ,
Че го е носило.	Тжга да удавамъ. . .

. Какъ чървена я калинка
 Надъ гробъ ке изникнамъ.
 По-лесно ми въ чуждо поле,
 Тамо я да лежамъ.
 Ке го найдамъ, ке го гърламъ, Я му мила тамъ надъ него
 Него я ке милвамъ. Какъ цвѣте ке стоямъ.
 Тогай, бране,¹⁾ носи съ либе Исто цвѣте и калинка
 Дека вѣтеръ вѣить! Надъ него ке цвѣтамъ,
 Акол' либе е задъ море, Сълнце него да не печить,
 Буйний вѣтре знаишь, Люди да не газать.
 Где ми ходить, що ми править, Дор' ноцъ траить, я ке пла-
 Съ него ти приказвашъ. [чамъ,
 Ако плачить, и я плачамъ, А предъ сълнце рано
 Ако л' не, — я пѣямъ; Ке избришамъ жежки сълзи,
 Ако либе ми загина, Люди да не видать!
 И я ке загинамъ. Вѣтре буйний, вѣтре буйний!
 Тогай носи моя душа Съ море ти говоришь,
 Тамъ, где ми е либе, Разбуди го, подкрепи го,
 1) Бранъ — вълна. Питай синьо море.

[Новобълг. сбирка].

Дума.

Защо ми сетъ чърни вежди, Нѣма кому да разкажамъ,
 Маслинкови очи, Що сърдце ми сакать,
 И за що ми сетъ години Защо сърдце ми какъ гължбъ
 Девоячки млади? День и ноцъ си гукать;
 Клети, млади ми години Никой него не го питать,
 Попусто си гинать, Не знаить, не слушать.
 Очи плачатъ, чърни вежди Чуждий човѣкъ не го питать,
 Отъ вѣтра бѣлѣять. Защо да го питать?
 Сърдце венить, свѣтъ омързна, Нека плачить сиромашко,
 Какъ птица безъ воля. Нек' години губить!
 Защо ми е моя хубость, Плачи, сърдце, плач'те очи,
 Кога нѣма срека? Доръ не сте заспали,
 Тежко, мжно на свѣтъ овой, Гласовито, жаловито,
 Тежко се живѣить. Да би чули вѣтри,
 Свои люди — како чужди, Да отнесать вѣтри буйни
 Съ кого да говорамъ? Задъ то синьо море
 Нѣма кой да ме разпитать, И да чуеть милно либе
 Защо плачагъ очи; Не радость, а жалость.
 Новобълг. сбирки.

Удавена.

Вѣтеръвъ шума не си шетатъ — Малка щерка, а вдовица
 Нощемъ се починватъ; Въ дѣлникъ и въ недѣля
 Се разбудватъ — лека, лека Съ женети, съ момчета,
 Търскитъ си питатъ: Шетала и пила,
 „Кой той, кой той предъ рѣката Дори лошо не я стигна,
 Чешлатъ коса, кой той? . . . Дор' не стана друга.
 Кой той, кой той задъ рѣката Не се сѣти, какъ минаха
 Скубитъ себе косми? . . . Млади и години . . .
 Кой той, кой той?“ лека, лека Лошо, лошо! Майка венитъ,
 Питатъ, па повѣватъ, Щерка чървенѣитъ
 Та и задрѣмватъ, доръ на небо И си раститъ. . . Па порасла
 Край зачървенѣитъ. Ганна чърноока,
 „Кой той, кой той?“ пита щете, Какъ тополя срѣде поле,
 Гиздави девойки. Вита па висока.
 Предъ рѣката — то е щерка, „Я отъ Ганна не се боямъ!“
 Задъ рѣката — майка. Майка си попѣватъ;
 И отдавна то е било А козаци и се смѣятъ,
 У насъ, въ Украина. Мигаятъ си Ганне.
 Средъ село вдова живѣла Тукъ се найде риболовче,
 У колиба нова, Младичко юначе,
 Бѣлолика, чърноока Млѣитъ, венитъ, кога срѣщатъ
 И съ висока снага. Чърноока Ганна.
 Жбънъ носитъ, обколена Стара майка си усѣти,
 Отъ момчета млади. Лютитъ се и викатъ:
 И е млада — друга нѣматъ — „Я погледни никаквица,
 А по жена млада, Копилка ти боса!
 Па и още по вдовица Ти порасна, девойкувашъ,
 Мнозина козаци Шеташъ си съ момчета. . .
 Често ходатъ. И по нея Ти ще видишъ, я почакай! . . .
 Ходѣха козаци, Позна щещъ ти мене!
 Доръ вдовица ми безъ срама Пиленце не!
 Щерка е родила. И отъ злоба
 Си родила — не се грижитъ; Жбитъ си скърцатъ.
 Люди да отгледатъ Ето каква била майка! . . .
 Хвърлила я въ село чуждо. Камо сърдце женско?
 Ето каква майка! . . . Сърдце майчино? . . . Охъ лошо,
 Потърпете, що ще бидитъ! Лошичко, девойки!
 Люди ранили сетъ Майка — витий растъ високий,

А сърдце — не майка.
 Растъ високий ще се свиетъ,
 Вежди ще попаднатъ,
 Не щете усѣти; люди
 Съ смѣхъ ще ви науматъ
 Вашитѣ години млади,
 Ще речатъ — повѣхна!
 Тежко плакала си Ганна
 И не знала защо,
 Защо майка ѝ се гнаситъ,
 Лаитъ и си кълнитъ
 И безъ срама свое чедо
 Копиле наричатъ.
 Мачила я, мачила я,
 Нищо не помагатъ.
 Какъ макъ китка во градинка
 Цвѣтѣше си Ганна,
 Какъ калинка во долинка
 Утромъ подъ росата,
 Такъ и Ганна чървенѣла,
 Миеше се съ сълза.
 „Е завражена . . . я почекай!“
 Казватъ люта майка.
 „Трѣба билка да добиямъ,
 Трѣба я да найдамъ
 Вещицата стара!

Нашла

Вещица и билка,
 Съ билка предъ на сълнце
 Щерка напоила. [изгрѣвъ
 Не помогна . . . кълнитъ майка
 Той часъ и година,
 Въ коя на свѣтъ си родила
 Чедо си немило.
 „Врукина ми, ходимъ щерко
 Въ езеро да с' кжпимъ“
 „Ходиме, мамо.“

На брѣгътъ

Ганна се соблече,
 Се соблече, се разпростре

По кошуля бѣла;
 Риболовче одвай дишитъ
 Презъ трѣски гледайки. . .
 И я нѣкога . . . безъ трага!
 Срамъ е да наумвамъ.
 Какъ дете въ зелена вейка
 Играть си девойче,
 Свиватъ витий растъ, развиватъ,
 На сълнце се грѣитъ.
 Чудитъ се майка на нея,
 Отъ злоба нѣмѣитъ,
 Па жълтѣйтъ, па синѣитъ.
 Разтрепана, боса,
 Съ пѣна въ устата, како луда
 Скубитъ себе косми;
 Па се пуци та вързъ Ганна,
 Хвана я за коси.
 „Мамо! мамо! що ти пра-
 вишъ?“

Талазъ се зададе,
 Па е зоврѣлъ, е застеналъ,
 Обетъ ги покри.
 Младичкото риболовче
 Рипна въ вода; пливатъ, синий
 Талазъ си пресѣкватъ,
 Пливатъ, пливатъ . . . ено до-
 пли!

Нирна, па изнирна —
 И удавената Ганна
 На брѣгъ си изваждатъ,
 Изъ проклети ржци майци
 Отплетуватъ коси.
 „Охъ ти сърдце мое, ризикъ,
 Отвори си очи!
 Погледни ми, засмѣй ми се!
 Не сакашъ! не сакашъ!“
 Плачитъ, падатъ окол' нея,
 Разкриватъ, целуватъ
 Мъртви очи. „Погледни ми! . .
 Не чуетъ, не чуетъ!“

На пѣсокъ си мома лежить,	Майка изъ вода изпливатъ,
Бѣлитъ си ржци	Седнуватъ задъ рѣка;
Разхвърлила; редомъ съ нея	Страшна, модра, разплетена
Стара, люта майка,	И въ кошуля мокра,
Мъртва, съ надуени очи	Чудитъ се на брѣгъ далечень,
Отъ страшната мжка;	Скубитъ себе косми...
Вкопала въ пѣсокъ жълтий	А въ та доба синий талазъ
Стари, модри ржци.	Ганна си изнесватъ;
Многу плака риболовче:	Гола-гола, изтресва се,
„Нѣмамъ и роднина,	На пѣсокъ си седитъ. . .
Нѣмамъ ризикъ на овой	И изпливатъ риболовче,
[свѣтъ —	Носитъ во кошуля
Ще живѣямъ въ вода!“ —	Вси зелени треви,
Креналъ нея, целувалъ я. . .	Въ очи я целуватъ —
Талазъ си застенка,	И пакъ въ вода: се срамуватъ
Се отвори, се затвори	Отъ девойчина вита,
И невидно стана. . .	Хубавичка снага гола. . .
Езеро, оттога чисто,	И не знаитъ никой
Зараснало съ търски:	Това чудо, що се чинитъ
Не се кжпатъ вечъ девойки,	Срѣдъ ношъта, во шума.
Ходатъ и отъ страна	Само вѣтеръ изъ търскитѣ
Ако го видатъ, си се кърстатъ,	Шептитъ: „Кой тамъ, кой тамъ
Клето го наричатъ. . .	Тжжно седитъ надъ водата,
Темно, темно окол' него. . .	Чешлатъ дълги коси?“
А нощемъ, девойки,	[Новобѣлг. сбирка.]

Катерина.

I.	Трѣба да погинитъ.
Милвайте се, чърновежди,	Сърце венитъ кога пѣитъ,
Та не сосъ московци,	Ако знаитъ защо;
Че московци — чужди люди,	Люди сърдце не ще питатъ,
Вамъ тѣ праватъ лошо.	Ще речатъ — повѣхна!
Любитъ московъ, смѣйки се	Милвайте се, чърновежди,
Либе онъ оставатъ;	Та не сосъ московци,
Ойде въ своя московщина,	Че московци — чужди люди,
А девойка гинитъ. . .	Шега съ васъ си биятъ.
Ако сама — не е нищо,	Не слушала Катерина
Но и стара майка	Ни татка, ни майка,
Що родила на свѣтъ божий,	Залюбила си московецъ

Какъ ѝ знало сърдце.
Залюбила момче младо,
Въ градина ходила,
Дори себе, свойтъ ризикъ
Тамъ она загуби.
Викатъ майка да вечерятъ,
А щерка не чуеъ;
Дек' заигратъ съ москове-
[цътъ,

Тамъ и занощуватъ.
Не две нощи чърни очи
Милно целувала,
Дори узна цѣло село
Работа недобра.
Нека себе лоши люди
Що искатъ говорятъ;
Она любитъ и не чуеъ,
Що е дошла тѣга.
Дошле гласи та нехарни —
Въ войска засвириха.
Ошелъ московъ въ турска
[земя,

Ката си покриха.
Не послуша, не се грижитъ,
Що коса покрита.
За милийтъ како пѣсни
Драги ѝ сетъ сълзи.
Обреколъ се чърновеждий,
Ако не загинитъ,
Обреколъ се да се вратитъ.
Тогай Катерина
Ще да си бидитъ московка,
Ще забравитъ тѣга;
А до тога, нека люди
Що искатъ говорятъ.
Не се грижитъ Катерина —
Сълзитъ си бришитъ,
Що на улица девойки
Пѣятъ си безъ нея.
Не се грижатъ Катерина,

Ак' и очи плачатъ.
Зиматъ ведра во полунощъ
Ходитъ си за вода,
За да врагове не видатъ.
Дойдуватъ до изворъ,
Си застанватъ подъ калинка,
Пѣитъ себе пѣсня.
Пѣитъ, пѣитъ, проговарватъ,
Какъ калинка плачитъ.
Па се вратила сосъ радость,
Що никой не видѣ.
Не се грижитъ Катерина,
Нейкитъ и да знайтъ. —
Съ нова кърпа покриена,
Гледатъ во прозорецъ,
Гледатъ, чекатъ Катерина...
Мина полгодина.
Заболѣ я окол' сърдце,
Заболѣ я въ кѣлко,
Разболѣ се Катерина,
Дишитъ одвай — одвай...
Пакъ оздравѣ, та въ колебка
Детенце си люлятъ,
А женитъ зло говорятъ,
Майци додѣвяатъ,
Що московцитъ се въртатъ
У нея нощуватъ:
„Имашъ щерка чърновежда,
Ал' не е самичка,
Но си люлятъ во колебка
Малечко московче,
Чърновеждъ она си нашла,
Двата грѣхъ сториха. . .“
Врагъ некъ земитъ васъ безъ
[трага,
Вещици ви клети!
.
.
Катерино, сърдце мое!
Лошо, лошо съ тебе!

Дека ти въ свѣтъ да се Думи коватъ та нехарни.
 [скриешъ] Що иматъ да сторить?
 Съ малечко сираче? Чърновеждийтъ ак' бѣше
 Кой ще прашатъ, ще прибе- Би затворилъ уста. . .
 [ритъ] Чърновеждийтъ далечъ е,
 Тебе въ свѣтъ безъ либе? Не чуеъ, не гледатъ,
 Татко, майка — чюжди люди, Како врази ѝ се смѣятъ,
 Тежко това слово! Како Ката плачитъ.
 Оздравѣла Катерина, Може да убиха него
 Отворватъ прозорецъ, Задъ тихийтъ Дунавъ;
 Гледатъ на улица, гледатъ Може онъ въ Московщина
 И си люлятъ рожба. Друга си милуватъ!
 Гледатъ, гледатъ — нѣма, Чърновеждий не убиенъ,
 [нѣма. . .] Онъ и живъ и здравъ е . . .
 Нѣма ли да дойдить? Дек' ще найдатъ такви очи,
 Ке да пойдѣше въ градина Такви чърни вежди?
 Сълзи да поронить, На край свѣтътъ, въ Москов-
 Во градина да поплачить, [щина,
 Ал' ке видатъ люди. Задъ синьото море,
 Зайде сълнце — Катерина Нѣма нигде како Ката;
 Низъ градина шетатъ, Се роди за тжга! . . .
 Во прегършки носить сина, Знала майка да ѝ дадить
 Сосъ очи гувѣить: Чудни очи, вежди,
 „Овде него сумъ чекала, Та въ овой свѣтъ не умѣла
 Онде сумъ приказвала съ него, Срека да ѝ дадить.
 А тамъ. . . а тамъ. . . сину, А безъ срека лице бѣло —
 [сину!*] Какъ китка на поле:
 Та и не дорекла. Сушить сълнце, биетъ вѣтеръ,
 Зеленѣятъ во градина Сѣкой кинить него.
 Вишни и черешни; Мий ти свое лице бѣло,
 Какъ що напредъ излѣгвала, Съ дребни сълзи плакни,
 Ката пакъ излѣгла. Че се върнаха московци,
 Али Ката вечъ не пѣить, Али по пжтъ другий.
 Какъ що напредъ пѣла,
 Како младийтъ московецъ
 Чекала въ градина.
 Чърновеждата не пѣить,
 Кълнитъ свойтъ ризикъ.
 Въ тая доба вражки жени
 Чинатъ, щото искатъ —

II.

Седить татко на край столътъ,
 На ржци се опрѣлъ;
 Не се чудить на свѣтъ божий,
 Тежко се нахилилъ.
 Редомъ съ него стара майка

Седигъ, сълзи ронигъ,
 Та сосъ сълзи одвай-одвай
 На щерка говоритъ:
 „Весела си, щерко моя?
 Камо твое либе?
 Камо сватове, другарки,
 Старосватъ и свака?
 Въ Московщина, щерко моя,
 Ходи ти, нихъ бъркай,
 Некъ не знаятъ добри люди,
 Що ти имашъ майка.
 Клетъ да е той часъ, година,
 Въ коя ти се роди!
 Я да знаехъ, угромъ рано
 Бихъ те удавила . . .
 Гадина би те изѣла.
 А сега — московець, . . .
 Щерко моя, щерко моя,
 Румено ти цвѣке!
 Какъ ягода, како птиче,
 Гледала сумъ тебе
 За мое зло . . . щерко моя,
 Що ти си сторила? ! . .
 Пойди сега, тражи себе
 У Москва свекърва.
 Не слушала мои речи,
 Нихнитѣ послушай.
 Ходи, щерко, ти нихъ найди,
 Найди, прибири се.
 Биди сrekня въ чужди люди,
 При насъ не се вракяй!
 Не се вракяй, рожбо моя
 Отъ той край далечень . . .
 А кой моя стара глава
 Безъ тебъ ще закопатъ?
 Кой надъ мене ще заплачитъ,
 Какъ рогена щерка?
 Кой надъ гробъ ми ще поса-
 Калинка чървена? [дигъ
 Кой безъ тебе, грѣшна душа,

Въ църква ще споменватъ?
 Щерко моя, щерко моя,
 Рожбо моя мила!
 Бѣгай отъ насъ . . .“
 Одвай, одвай
 Благослови нея:
 „Богъ на помощъ!“ па какъ
 [мъртва
 Долу она падна.
 Па се отзва стари татко:
 „Що ти чакашъ клето?“
 Заплакала Катерина,
 Падна на колѣна:
 „Прости мене, милий татко,
 Що сумъ я сторила!
 Прости мене, гължбе мой,
 Соколе мой мили!“
 — „Тебе богъ нека проститъ
 И добритѣ люди;
 Помоли се, иди съ богомъ —
 Мене ще олекнитъ“.
 Стана одвай, се поклони,
 Мълчешки излѣгла;
 Па останаха сираци
 Стари татко и майка.
 Во градина она ошла,
 Се помоли богу,
 Взела земя изъ подъ вишня,
 Вързала я на кърстъ,
 Па е рекла: „нѣма да
 [се върнамъ
 Отъ той край далечень!
 Въ чужда земя, чужди люди
 Мене ще закопатъ;
 Малечката моя рожба
 Надъ мене ще легнитъ,
 За мой ризикъ, несрекия ми,
 На люди ще кажигъ...
 Гължбче, ти не разказвай,
 Дек' и да е гробъ ми,

III

Викатъ утки, спи джбраве,
Звезди само саятъ,

А над друмътъ п' околия
Къртови играятъ .

Спаваятъ добри люди.

Всѣкого умори,

Кого-срея, кого-сълзи.

Все нощъ е покрила.

Вси покрила нощта темна,

Како деца майка ;

Декъ заспала Катерина ?

Въ шума ил' въ колиба ?

Не на поле ли подъ копа

Сина она галитъ,

Или въ шума, изъ-задъ гора

Вълкъ она подчекватъ ?

Врагъ би взелъ васъ, чърни

[вежди !

По харно да не сте,

Кога за васъ такво лошо

Трѣба да претърпитеъ .

А що още ще се сгодитъ ?

Лошо ще да бидитъ ;

Ще се стретитъ пѣсокъ

[жълтий,

Па и чужди люди ;

Ще се стретитъ зима люта ...

А той ще се стретитъ,

Що познаватъ Катерина .

Ще ли гърли сина ?

Съ него заборавила би

Друмъ, пѣсокъ и мжка :

Онъ какъ майка ще прегър-

[нитъ,

Какъ братъ ще приказватъ ... Пѣсни они пѣятъ .

Все ще видимъ, все ще чу-

[емъ . . .

Нек' я се починамъ,

Ще разпрашамъ отдека е

Пжтъ за въ Московщина .

Дългъ той пжтъ, далеченъ,

[брата,

Знамъ я него, знамъ я !

Тежко на сърдце ми ставатъ,

Кога го наумамъ .

Нѣкога я сумъ го мѣрилъ —

Да би не го мѣрилъ ! . .

Бихъ разказалъ вамъ та мжка .

Кой мене ще вѣрватъ !

„Лъжитъ той“, ще речатъ, „лъ-

[житъ,

(Ак' и не предъ очи)

Само по пусто си вревить,

Хората онъ мамить“ .

Имате си право люди !

Що акъ, ви разкажамъ ?

Ак' сосъ сълзи мжка, тжга

Я предъ васъ излиямъ ?

Защо ви е ! У всѣкого

Има своя тжга . . .

Безъ трага му глава !... мене

Дайте ми огнило

И тютюнъ, щото, знаете,

Дома да не мислятъ .

Защо да разказвамъ лошо,

Въ сонъ ли да го видатъ ?

Нека него врагъ да вземить !

По-харно нек' видамъ,

Дека моя Катерина

Съ рожба си живѣитъ .

Задъ градъ Киевъ та задъ

[Днепъръ,

Низъ темна ми шума

Идатъ по пжтъ ми търговци,

Пѣсни они пѣятъ .

На среща имъ жена млада,

Отъ поклонъ се врякатъ .

Защо е мжтна, невесела,

Заплакани очи ?

Дре­ха ѝ е за­кър­пе­на,
На пле­ки и тор­ба,
Въ една рж­ка ста­пъ

Че люди не знаятъ;
Кога богъ на свѣтъ биетъ,
Него и они биятъ.

Заспала е рожба.
Се посрещна съсъ пжтници,
Детенце си покри
Инихъ прашать: „Люди добри,
Декъ пжть въ Московщина?“
— Въ Московщина? ево овой.
Далеко ли ходишь?
— До градъ Москва. Люди

Друга Тѣ се виятъ како лози,
Декъ вѣтеръ повѣить.
нищи, Сиромашце сѣлнце свѣтитъ
(Свѣтитъ, ал' не грѣить).
добри, Люди сѣлнце би запрѣли
чина? Ак' имаха сила,
о овой. На сирота да не свѣтитъ,
Сѣлзи да не сушитъ.
Люди А защо, боже мили,
добри, Защо нея мжчатъ?

Даруйте за бога!
Дадоха ѝ, па се треситъ:
Тежка чужда стока! . . .
Защо ѝ е? . . . Ами рожба?
Она нейзе майка!
Заплакала, по пжтъ търгна,
Въ градъ тамъ се почина,
Тамъ за клета нейна рожба
Меденикъ купи.

Що та сторила на люди,
Що сакають люди?
Дал' да плачить?.. Сърдце мое!
Не плачи ми, Като,
Не показвай ти намъ сълзи,
Търпи ти до гроба!
За да лице не разсипишъ
И чърни си вежди,
Предъ изгрѣвъ на сълнце, въ

Многу време сиромашка
Вървѣла, питала;
Многу пжти и подъ дърво
Съ синъ си ношувала. . .
Ето защо нейзе дадени сж очи:
Щото изъ нихъ врѣли сълзи

Измий се съсъ сълзи.
Нѣма да те видятъ тамо,
Нѣма да се смѣятъ.
И по-лесно на сърдце ти
Дор' сълзи се миятъ

[да изливатъ !

Слушайте, па и кайте се, ви

[девушки,

Тога не питайте, защо люди
[ляятъ,

Дек' се скитатъ Ката?
Подъ тремъ ношувала,
Па си рано стана,
Па побърза въ Московщина.
Зимно време хвана.

Не питайте чърновежди,

Пищитъ въ поле виулица,	Окол' сърдце — како змия
Идитъ Катерина	Мжка нея косна.
Во опинци — сждна мжка —	Се опули наоколо;
Въ сиромашка дреха.	Гледатъ — шума тъмна,
Идитъ Ката, одвай стапватъ,	А подъ шума, покрай лжтьтъ
Гледатъ — нѣщо ѝ чърнѣтъ.	Огинъ пламенъ свѣтитъ.
Нел' московци идатъ...	„Ходимъ сину, мъркнуватъ се,
Лошо!... сърдце венитъ...	Ак' въ колиба пуцатъ,
Па побърза, съ нихъ се сrete,	Ак' не пуцатъ, мие надворъ
Питатъ: „Не е ли съ васъ	Щемъ си заношува.
Мойтъ чърникавъ Иванчо?“	Подъ стрѣхитѣ ще заспиямъ,
А тѣ: „Ми не знаемъ“	Сину мой Иване!
И какъ всѣкога московци	Дека ти ще си ношувашъ,
Смѣятъ се надъ нея:	Кога ще ме нѣма?
„Ай да баба! ай да наши!	Ти сосъ кучета, мой сину,
Каво не надуютъ!“	Милвай се тамъ, надворъ!
Се почуди Катерина:	Пситѣ лоши, ще те каснатъ,
„Гледамъ, що сте люди!	Нѣма да говорятъ,
Ти не плачи клетий сину!	Нѣма тебе да се смѣятъ...
Биди що му драго.	Яди, пий сосъ пситѣ...
Ще походамъ още — много	О проклета моя глава!
[сумъ ходила,	Какво я да сторамъ?“
Многу сумъ ходила...	
Негли ще го стретамъ;	
Ще те дадамъ мой гължбе,	
А сама ще умрамъ“.	
Стенкатъ, пищитъ виулица,	
Дъждъ и снѣгъ по поле;	
Ката стоить срѣде поле	
Лиегъ сълзи, лиегъ.	
Се умори виулица,	
По-тихо повѣватъ.	
Още плакала би Ката —	Стенкатъ, пищитъ виулица,
Сълзи веке нѣматъ,	Въ шума сграшно бучитъ;
Па на рожба си погледна	Како море, бѣло поле
Полиена съ сълзи,	Съ снѣгъ се е покрило.
Чървенѣтъ како китка	Оставилъ колиба падаръ,
Утромъ подъ росата.	Шума да огледатъ,
Се усмихна Катерина,	Що да видитъ! страхотия,
Тежко се усмихна.	Не е видно нищо.

IV

„Ахъ? каква страшна виулица! Я погледни, гължбе мой,
 Врагъ да вземитъ шума! Погледни на мене:
 Ай въ колиба... Що е това? Я сумъ Ката, твое либе.
 Идатъ... врагъ би ги взелъ! Защо търгашъ стърменъ?“
 Какъ ги носитъ вражка сила, А онъ коня все си бодатъ
 Божемъ по работа. Боже и не гледагъ.
 Ничо, я погледни „Постой малко, гължбе мой!
 Како побѣлѣли!“ Гледай — я не плачамъ,
 — Кой, московци?.. Камъ Ти не ме узна, Иване?
 [московци? Сърдце, погледни ми,
 — Що ти е? прекърсти се! Такъ ми бога, я сумъ Ката!“
 — Камъ московци, братя камъ — „Дура отвяжися!
 [ги? Вазъмйе прочъ, безумную!“
 — Ено, погледни ги. — „Боже мой! Ивгне!
 Пушила се Катерина И ти мене такъ оставашъ?
 Безъ да се облѣче. Декъ сетъ твои клетви?“
 „Видитъ се, що Московщина — Вазъмйе прочъ! Что жъ
 въ сърдцето и влѣзла! вы стали!“
 Че и нощемъ на сонъ бладатъ, — „Мене ли да взематъ?
 Все московеца викатъ.“ Защо, кажи ми, гължбе мой?
 Презъ пенюшки, прѣко снѣ- Кому ти ке дадишъ
 гътъ Своя Ката, коя въ полнощъ
 Летатъ, одвай дишитъ; Въ градина ходила,
 Срѣдъ пжтъ застанала боса, Своя Ката, що за тебе
 Съ ржавъ се избриша, Сина е родила?
 А московци на среща и Ти, брате мой, ти татко мой!
 Редомъ, редомъ върватъ. Смили се надъ мене!
 „Леле боже! мили боже! Ратайка я ке ти бидамъ. . .
 Гледатъ . . . узна него — Съ друга ти се милвай. . .
 Напредъ вървитъ по-старийтъ. Съ цѣли свѣтъ . . . Я ке за-
 „Миличккъ Иване! бравамъ,
 Писано, ти златно сърдце! Що нѣкога се милвахме,
 Дека си се скиталъ?“ Що отъ тебе имахъ сина,
 Па до него. . . взиматъ стър- Що мене покриха. . .
 менъ . . . Ме покриха . . . срамота го-
 А онъ се опули, лѣма!
 Та сосъ скорни коня бодна. И защо я гинамъ!
 „Защо така бѣгашъ? Остави ме, забрави ме,
 Забравиль си Катерина? Не оставай сина.
 Нея не познавашъ? Нѣма да оставишъ него? . . .

Не бѣгай отъ мене. . .
 Ке изнесамъ тебе сина".
 Па си хвърли стърменъ,
 Влѣзе во колиба, а отъ тамо
 Изнесе му сина,
 Неповиенъ и заплаканъ
 Синътъ ѝ безгрѣшенъ.
 „Ево него, погледни го!
 Камо си? земя ли те гълтна?
 Си отиде!.. Нѣма... сина
 Онъ остави, хвърли!
 Боже мой, боже! Дете мое!
 Що да правамъ съ тебе?
 Ой московци! Братя мили!
 Вземете го съ себе.
 Немой се гнжсете братя;
 Оно е сираче.
 Вземете го, дайте него
 По-старому за синъ.
 Вземете го... Ке го хвърламъ,
 Какъ що татко хвърлилъ,
 Да би него не хвърлила
 Клета му сѣдбина!
 Сосъ грѣхъ тебе на свѣтъ
 Майка е родила; [божий
 Расти, да се смѣятъ люди!"
 На пжтъ него клала.
 „Остани да барашъ татка,
 Я вечъ барахъ него."
 Ойде въ шума како луда,
 А дете остана,
 Плачитъ клето... А московци
 Минаха си, нейкятъ и да знаятъ.
 И по-харно; ал' за лошо
 Падаритѣ чуха.
 Бѣгатъ въ шума Ката боса,
 Бѣгатъ сосъ плачъ, викатъ;
 То прокълнуватъ Ивана,
 То плачитъ, то молитъ.
 Па достигна на поляна,
 Околу погледна,
 Па низъ нивье... бѣгатъ. . . и
 [въ виръ
 Мълчешки се найде.
 „Боже земи моя душа,
 Ти виръ — моя снага!
 Нирна въ вода! . . И подъ
 [ледътъ
 Нѣщо заклокоти.
 Чърновежда Катерина
 Що искала, нашла.
 Дувна вѣтеръ тамъ, надъ ви-
 [рѣтъ —
 Трага не остана.
 Не е вѣтеръ, вѣтеръ буйний,
 Що джбове кършитъ;
 И несрека още не е,
 Що майка умиратъ;
 Не сираци, малки деца,
 Що въ гробъ клали майка,
 Нимъ остана добро име,
 Нимъ и гробъ остана.
 Люди зли ак' се посмѣятъ
 На сираче малко,
 Кат' излиетъ надъ гробъ
 [сълзи,
 По-лесно му ставатъ.
 А па тому, на свѣтъ тому,
 Що нему остана,
 Кого татко не е видѣлъ,
 Майка се отрекла?
 На безроденъ що остана?
 Съ него кой ще заговоритъ?
 Безъ роднини, безъ колиба,
 Друмъ, пѣсокъ и мжки . . .
 Бѣло лице, чърни вежди . . .
 Защо му сетъ, клетки!
 Писала ги! . . да ги нѣма
 По-харно би било.

Во градина се отъ вишни,
 Хвани змия ти зелена,
 Намакни я во медъ сладкий,
 Брата гости като дойдитъ.
 Идитъ братъ ѝ, войникъ младий,
 На сестра си носитъ дари:
 За кошуля бѣла — платно,
 За зелена дреха — свита*.
 — Добре дойде, милйи брате,
 Не те видохъ презъ три лѣта,
 Презъ три лѣта, презъ три зими.
 Па се загна до зимници
 И донесе медъ въ чаша;
 Пий ми, брате, медъ, вино е,
 Не си пилъ го ти отдавна. —
 Братъ ѝ пиетъ и примира;
 Ахъ! за бога, що се правитъ!
 Сестро моя, ти ме отру!
 — Ой не, брате, опилъ си се;
 — Пойди дома и си преспи.
 Краковянка книги пишитъ
 До младийтъ войвода.
 Войвода отпишуватъ:
 „Си отрула родна брата,
 Ще отруешъ и менъ млада.“
 1864. М. [Врѣме, I г. 1865, бр. 20]

Казашка пѣсень.

(Отъ Шевченко)

Тамъ, задъ тая страна,	Пълни сж ковчези
У туркиня млада	Все съ сребро и злато.
Кжща е голѣма.	Ходиме не за нихъ,
Хайде играй море,	Ходиме да рѣжемъ,
Рикай, кърши скели!	Да откинемъ братя.
Идемъ ми на гости	У туркиня млада
У туркиня млада.	Яничари има

*) Свита — сукно, чоха.

И паша на диванъ.
Синови ви вражски!

Москва 1867 г.

Не боимъ се васъ ми!
Наша воля — слава!

[Свобода, 1870 г. год. I бр. 35]

Две стихотворения.

(Отъ Шевченко).

I.

Минуватъ дни, минуватъ нощи;
Минува лѣто; тамъ шуматъ си
Жълти листе... Гаснятъ очи;
Заспаха думи, сърдце спава;
Заспало всичко — и не зная
Защо я живѣя, доживявамъ,
Защо я по свѣтътъ такъ се

[влача,

Че я не плача, не се смѣя. . .

Ризикъ¹ где си? Ризикъ

[где си?

Никаковъ те нѣма!

Ако, боже, жаль ти добрый,

То дай ризикъ лошавъ!

Не дай скитнику да спава,

Да примира съ сърдце

И какъ гнила цепеница

По свѣтъ да си валка;

Дай му да живѣе съ сърдце

И да хвали тебе,

И твой свѣтъ нержкотворенъ

И да люби люди. . .

Какъ страшно да паднешъ

[въ окови,

Да умирашъ въ неволя;

Но още по-лошо да спавашъ

И да спавашъ на воля.

Да заспиешъ во вѣкъ-вѣки,

Никаковъ да не оставишъ

Спомень! . . . Все едно е,

Че си живъ, ил' си погиналъ...

Ризикъ где си? Ризикъ

[где си?

Никаковъ те нѣма!

Ако, боже, жаль ти добрый,

То дай ризикъ лошавъ...

¹ ризикъ-щастіе.

II.

И день се мина и ноцъ се

[мина. . .

И кат' глава въ ржце наведена

Се чуди, защо ли не иде

Апостолъ на правда и наука?!

1871, февруарий.

[Читалище год. I, кн. 15]

Ратакия.

(Отъ Шевченко).

Предговоръ.

Рано, рано во недѣля

Поле бѣ покрила мъгла;

А подъ мъгла, на могила

Какъ тополя бѣ се свила

Младичка тамъ хубавица.

Нѣщо тя въ прегрждки държи,

Па сосъ мъгла разговаря:

„Мъгло, мъгло, тъмна мъгло—

Ти мой черний ризикъ!

Защо мене не закопвашъ

Овде среди поле?

Защо мене не задавашъ,
 Въ земля не заривашъ?
 Защо, моя лоша срека,
 Животъ не откъсвашъ?
 Не дави ме, черна мъгло!
 Въ поле ме закопай,
 Никой да не види, знае
 Черния ми ризикъ!
 Не съмъ сама, я си имамъ
 Татка, па и майка,
 Я си имамъ, тъмна мъгло,
 Мъгло, моя сестро,
 Дете мое, сине милий,
 Ти некръстенъ сине. —
 Не ще кръсти тебе, сине,
 Твоя клетъ майка;
 Ще те кръстятъ чужди люди,
 Я нѣма да зная
 Твое име . . . Дете мое!
 Я си бѣхъ богата. . .
 Не ме кълни; ще да моля
 Вишня бога въ небо,
 Съ сълзи ще измоля ризико,
 Тебе ще го пратамъ".
 Пойде плачейки низъ поле,
 Криеше се въ мъгла
 И при сълзи тихомъ-тихо
 Пѣше за вдовица,
 акъ вдовица тамъ на Дунавъ
 Синове закопа.
 Ой во поле е могила,
 Тамъ вдовица е ходила,
 Шетала е тамъ низъ него,
 Търсѣла е зелье-билка.
 Зелье-билка не е нашла;
 Синове си тамъ донесе
 Завиени, повиени
 И на Дунавъ ги отнесе:
 „Дунавъ, Дунавъ, тихий Дунавъ!
 Погали ти мои рожби

И ти пѣсокъ, златъ пѣсокъ,
 Ти нагледвай мои рожби!
 Ти повий ги, испай ги
 И сосъ себе ти покрий ги".

I.

Нѣкога си бѣха дѣдо и баба.
 Тѣ одавна надъ езеро въ
 [шума
 Двама живѣеха тамо въ
 [колиба;
 Седятъ ли, ходятъ ли — всѣгде
 [сж двама,
 Двама отъ малечки години.
 Тѣ си пасѣха агнета въ поле,
 Па се замилваха, се повѣнчаха
 И си дочекаха всѣкакво благо.
 Тѣ си направиха край езеро
 [кжща
 И воденица, широка градина,
 Пчели държаха, имаха всичко;
 Богъ само не наградилъ ги
 [сосъ рожба,
 А смъртъта сосъ коса клюка
 [на врата.
 Кой нихъ на старостъ ще ги
 [отгледа?
 Кой ще имъ бжде на мѣсто
 [дѣда?
 Кой ще ги милва, кой ще
 [заплаче?
 Кой нихна душа ще да
 [спомене?
 Кой имотъ нихенъ въ харна
 [година
 Честно добиенъ ще да
 [доварди,
 Какъ синъ добъръ, роденъ
 [отъ майка?
 Тежко да растишъ деца въ
 [колиба

Безъ покрове, али още по- Кой ще имъ впрегне добрикони?
[тежко „Кой насъ, Недо, ще закопа
Безъ нихъ да старѣешъ въ По смъртъта ни“?
палати — — Богъ знае!

Ти да старѣешъ и да умирашъ, Все за това и я мислѣхъ.
Имотъ да оставишъ на Станало ни тежко,
[чуждитѣ Остарѣхме ми самички,
Люди и деца, тѣ да го ядатъ За кого сме сбрали
И да се смѣятъ по смъртъта. Това благо? . . .

— Дай пелени!

II. Слушашъ? Нѣкой плаче
И дѣдо и баба въ день ми Тамъ задъ порти... Не дете ли?
[недѣля, Нека видимъ!... Гледашъ?
Оба на припекъ излегли, се Знаехъ, че нѣщо ще стане!
[грѣятъ, Загнаха се оба
Чисто облечени въ бѣли Тамъ, задъ порти... Застанаха —
[кошули. Мълчатъ и се чудатъ.
Сяеше сълнце на небо широко, Тамъ, при портитѣ, задъ
Ведро е небо, всѣгде е тихо [прагътъ

И мило, исто како во рай. Дете повиено.
Злото се скрило во сърдце Бѣ покрито то сосъ свита,
Исто какъ звѣрь въ тъмна Майка го повила —
[гора. Бѣше го покрила тая
Съ свита си последня! . . .
Како во рай!... Ал' защо Дѣдо съ баба ток' се чудатъ,
[сж ухилени Мълчатъ и се молятъ.
Дѣдо и баба? Нѣкакво ли А то, кутро дете малко,
[зло имъ прежно Ржце си простира,
Влѣгло е въ колиба? Или зло Горкото ми, не си плаче,
[вчерашно Само хълцка.

Побиено, повторъ се е „А что Недо?
[вмѣкло? Нели я ти рекохъ! Гледашъ?
Че то ги нажали, раятъ имъ Ето ризикъ, ето срека,
[запали? Мие сме самички.

Я не зная, отъ що и защо Отнеси ти него въ кѣщи,
[дѣдо и баба Найди му пелени,
Жалятъ, тжатъ. Може тѣ се Па повий го и го успий.
[готвятъ Я ще пойдамъ въ Городище
Да отидатъ тамъ, при бога, Кумове да канамъ.
Въ пжтъ далеченъ Чудно нѣщо животъ нашый!

Татко овде кълне
Сина, тератъ го изъ кжщи,
А па другий тамо
Сиромашътъ, зелъ е свѣща
И сосъ сълзи въ очи
Пали я предъ бога, моли
Деца да му даде! . . .
Чудно нѣщо е животътъ!

III.

Каниха си тѣ до шестмина
Кумове на радостъ,
Вечерьта си го кръстиха
Име нему Марко.
Раститъ Марко, а старцитѣ
Не знаятъ отъ радостъ
Где дете да си го туратъ,
Где да си го кладятъ,
Що съ него да правятъ.
Мина се година, Марко
Раститъ, а стелна имъ крава
Все токо се гоитъ...
Едно време чърновежда,
Млада, бѣлолика,
Дойде при насъ хубавица
У нихъ да се главитъ.
„А що, Недо, да я вземемъ?“
— Некъ я вземемъ, Трайко.
Ми сме стари, та и слаби,
А дете е малко,
Ак' дете и е порасло,
Али още трѣба
Нѣкой да го гледа.
— Я и самъ зная, че трѣба,
Старостъ не е младостъ. —
Слава богу, животъ видохъ,
Станалъ съмъ вече гърбавъ. —
Я кажи ни, колко искашъ
Руга за годнна?
— Колко вие ще дадете.

— Ние? О не! щерко,
Руга да си знаешъ.
Казалъ нѣкой: кой не знае
Каква плата, руга има,
Той си нѣма нищо.
Харно ли я казвамъ, щерко?
Ни ти насъ не знаешъ
Ни па ние тебе.
Поживѣй ти малко време
Въ нашата колиба,
Ние тебе ще узнаемъ
И ти насъ ще видишъ.
Тога се за руга.
Така ли чедо?
— Харно дѣдо.
„Влѣзи сега въ кжщи.“
Младата ни хубавица,
Радостна, весела,
Исто какъ да е вѣнчана
Сосъ момче богато,
Исто како да е носила
Цѣлий товаръ злато.
Отзаранъ и до вечеря
Все токо работи
И во кжщи и на двори.
Кравитѣ нахранва.
А детето тя си чува
Исто като майка.
Дѣлникъ ли е, праздникъ ли е,
Главата му мие,
Всекий день тя го облѣква
Въ кошулчица бѣла.
Гали него, игра съ него
И пѣсни му пѣе,
А въ недѣля тя отъ него
Никакъ не се дѣли.
— И се чудятъ дѣдо съ баба
И се молятъ богу,
А безсонна ратакина
Всѣка нощъ и вечеръ

Своя срека се си кълна,
Тежко-горко плаче.
Никой нея не я слуша,
Никой не я гледа,
Освенъ Марка малечкаго,
Та и онъ не знае,
Защо плаче ратакия,
Съ сълзи го умива.
Не зна Марко, защо она
Такъ цѣлува него,
Не яде тя и не пие,
А все него гледа.
Марко не зна, защо въ

[полнощъ,

Кога той во люлка
Се превърне ил' заплаче,
Скокнува на нозе,
Го покрива, кръстъ му прави,
Залюлва го тихо;
Все, кога тя става, слуша,
Какъ дете си дише.
Ратакини Марко рано
Ржце си простира,
Ганне казва мамо...
Такъ си расте Марко, расте
И не знае нищо.

IV.

Години минаха се не малко,
Рѣката течеше какъ напредъ;
Въ кжщи злото пакъ се върна,
Не малко то сълзи донесе.
Закопаха баба ни Неда
И одвай, одвай дѣда Трайка
Откинаха. Бѣше отишло
Проклетото лошо, заспало бѣ.
И пакъ во кжщи радость,

[веселба.

Се върна изъ гората тъмна
До дѣда, въ кжщи да живѣе

Марко, вече младъ работникъ,
Онъ на есень не ношува
Ни подъ срѣха, ни во кжщи.
Време дошло да го женатъ.
„А за коя?“ мисли дѣдо,
Па опитватъ ратакия.
Ратакия съ драго сърдце
Пратила би, ако могла,
До царската щерка свати:
„Трѣба ние, дѣдо, трѣба
Да питаме сина Марка.“
— Харно, щерко, пита шеме
И ще го посвършимъ.

Питаха го и узнаха.

Марко па се загна, бѣга,
Сватове да търси. Ето ги.
Върнаха се съ бѣли кърпи
И сосъ кравай отъ невѣста.
Бѣха свършили девойка,
Хубавица — царска щерка,
Бѣ я' зело царевото,
Царевото хазнатарче.
„Богъ да прости“, дѣдо каза,
„Трѣба сега да помислимъ,
Кога и ще где направимъ
Сватба... И вѣнци на глава.
Само едно тежко ми е,
Кой ще бжде нему майка?
Не доживѣ моя Неда!...“
И заплака, сълзи лие
Дѣдо; а па тамо ратакия
Хванала се за прагъ горний,
Го обгърна тя сосъ ржце,
Станала е като мъртва,
Само тихо казвала е:
„Майко... мале... майко!“

V.

Презъ недѣля тамъ девойки
Мѣсѣха си кравай

Тамо въ кжщи. Старий дѣдо
 Съ всичка сила,
 Сосъ девойки тропа, игра,
 И мете си двора;
 Кой що мине, или вяха,
 Во дворъ си го викатъ,
 И го служагъ сосъ ракия,
 Канитъ го на сватба.
 Одвай му се влечатъ нозе,
 А онъ търчитъ, бѣгатъ,
 А во кжщи писокъ, викотъ,
 Една тамо хлѣбъ си мѣситъ,
 Друга взема и го пече,
 Други тамо варятъ ястие,
 Други метятъ, миятъ;
 Трети. . . Вси сж чужди люди.
 Ами ратакия ?
 Въ Киевъ поиде на молитва,
 Тамъ отишла Ганна,
 Малу л' съ нея разговаралъ
 Дѣдо, а па Марко
 Плакалъ, дори сълзи ронилъ
 Да му бжде майка.
 „О, не, Марко, то не бива,
 Майка да ти бжда,
 Тѣ сж люди вси богати,
 Я съмъ ратакия.
 Тебе ще се смѣягъ, Марко.
 Богъ да ви помогне !
 Я ще пойдамъ во градъ Киевъ,
 Богу да се молимъ,
 А отъ тамо ще се върнамъ,
 При васъ пакъ ще дойдамъ,
 Ако щете; ще се трудамъ
 Дори имамъ сили.“
 И сосъ чисто сърдце Ганна
 Благослови Марка. . .
 Па заплака и си търгна
 На пжтъ, за во Киевъ.
 Се разигра въ кжщи сватба,

Сватба та веселба ;
 Свирки свирятъ, а тамъ люди
 Хоро си играятъ.
 Превареница тѣ пиятъ,
 Полу пиятъ, полу лиятъ,
 Доръ столове съ нея миятъ.
 Ратакия Ганна бърза,
 Бърза тя во Киевъ.
 Стигна въ Киевъ — па се глави
 Тамъ у чужди люди,
 Кутра Ганна па се глави
 Вода да имъ носи,
 Че не бѣ останалъ пенезъ.
 Да вземе молитва
 Отъ света Варвара.
 Е носила, е носила
 Ратакия вода,
 Дор' спечели осъмъ гроша,
 Па купила Марку
 У пещера света шапка
 У светий Йована,
 Да не боли глава Марку.
 И за негова невѣста
 У Варвара света
 Пърстенче тя купи.
 На вси светци се поклони
 И назадъ си търгна.
 Дойде дома ратакия.
 Марко съ Катерина,
 Бѣха излѣгли дор' на порти
 Нея да пречекатъ.
 Въ кжщи Ганна отведоха,
 Ставиха и ручокъ.
 Поятъ нея, хранятъ нея,
 Питатъ я за Киевъ.
 И во стая Катерина
 Посла ѝ постеля.
 „Защо они ме любягъ ?
 Защо честятъ мене ?
 О боже мой, вишний боже !

Може тѣ вечъ знаятъ. . .
 Може тѣ се досѣтиха. . .
 Не! тѣ не се сѣщатъ;
 Они добри". . .

Ратакия

Тежко си заплака.

VI.

До три пѣти замръзнало въ
 [поле,

До три пѣти отмръзнало въ
 [поле,

До три пѣти ратакия въ
 [Киевъ

Е изпращала млада Катерина,
 Исто како майка; и въ

четвъртий

Ката нея изпроводи
 Тамо въ поле, дори до могила,

Где и бога Ката се молила,
 Ратакия скоро да се върне,

Че безъ нея въ кѣща тежко,
 [тежко,

Тежко, исто какъ безъ своя
 [майка.

После пречиста, въ недѣля,
 Старий дѣдо седналъ бѣше

Само по кошуля бѣла,
 Тамъ на припекъ да се грѣе;

А предъ него внучето му
 Си играеше сосъ куче.

Внучка му бѣ се облѣкла
 Въ Катинитѣ дрехи, и че ужъ

Идатъ на гости у дѣда.
 Дѣдо гледа и се смѣе,

Я погали и говори,
 Като сосъ мома голѣма. —

„Що си дошла безъ лѣтица?
 Или ти я грабналъ нѣкой?

Ил' забрави да я вземешъ?

Ил' со всемъ не си сготвила?

Срамъ е, щерко, срамъ е!“

Скрѣцна! — влезе ратакия.

Дѣдо скокна и причека

Съ внуцитѣ си Ганна.

„Още не се върна Марко?

Ганна дѣда си попита.

— Не! не се е върналъ още

— А я одвай, одвай дойдохъ

До вашата кѣща.

Не ми се щѣше на чуждина

Да умрамъ самичка!

Марка да дочекамъ само. . .

Станало ми тежко!

И изъ торбата извади

На внуци раздава,

Кому кърстче и мониста,

Кому светѣи образъ,

А на Карпата донесе

Дървенъ конь да игратъ.

И четвъртѣи вече прѣстенъ,

Отъ Варвара света,

Той — за Ката, а на дѣда

Вощенни ми свѣщи.

А на Марка, какъ и себе

Нищо не донесе.

Не донесе, не купила,

Че пари нѣмало;

Не е могла да добие,

Ето има още

Полъ-колаче!“

И по залъкъ

Раздѣли на деца.

VII.

Влезе въ кѣщи Катерина,

Изми нейзе нозе

И донесе да ужине.

Нито яла, нито пила

Моя Ганна.

„Катерино!

Скоро ли е недѣля?“

— „На другйи день“.

„Трѣба, Като

Да се пойдитъ въ църква

У свегйи Никола.

Защо Марко се забавилъ?... Носитъ Марко Катерини,

Може на пжтъ нѣгде

Разболѣлъ се, пази Боже!“

Хванаха да капятъ

Сълзи изъ стари очи.

Одвай, одвай, стана

Тя изъ столѣтъ.

„Катерино!

Друга съмъ станала;

Нѣмамъ сила, я не можахъ

Да стоя на нозе.

Тежко, Като, да умирашъ

Въ чужда, топла кѣща!“

Разболѣ се ратакия.

Вечъ я причестиха,

Па и масло и светиха.

Нищо не помага.

Старйи Трайко окол’ дворѣтъ,

Какъ убиенъ ходитъ.

Катерина отъ болната

Очи не отвръщатъ.

Катерина окол’ нея

Денува и ношува.

А во полнощъ псета лаятъ,

Не за харно лаятъ.

Огъ день на день болнавата

Се по-лошо и се питатъ:

„Щерко Катерино!

Още Марко не се върна?

Охъ, да бѣхъ я знала,

Че ще дойде, ще го видимъ,

Я щѣхъ да почакамъ!“

VIII.

Идитъ Марко, младъ работ-

[никъ,

Идитъ онъ и пѣватъ,

Онъ не бързатъ — волове си

Пусналъ онъ да пасатъ.

Носитъ Марко Катерини,

Скѣпа свита носитъ.

А за татка — поясъ

Сосъ чървена свила,

А за ратакия носитъ

Платъ златосвиленъ

И чървена, добра кърпа

Сосъ кенаре бѣли.

А за дѣда носитъ чехли,

Смокви, сухо-грозде,

А за всички онъ чървено

Вино цариградско,

До три ведра во бурило,

Па и донскйи хавяръ.

Все онъ носитъ, та не знаеъ,

Що се правитъ дома.

Идитъ Марко, не се хилитъ,

Дойде-слава богу!

И вратитъ онъ отварятъ

И се молитъ богу.

„Слушашъ ли ти Катерино?

Бързай, го пречекай!

Онъ вечъ дойде! хитай бърже.

Бърже води въ кѣщи! . .

Слава тебе боже вишнйи,

Со сила дочакахъ“.

И ужъ полусонна, тихо

Отче нашъ четѣше.

Па изъ кѣщи си излѣзе

Дѣдо, да отпругне

Волове, а па Катерина

Все на Марка гледатъ.

„Где е Ганна, Катерино?

Тежко ми за нея!

Жива ли е?“

— „Жива още,

Разболъ се силно.

Нека влѣземъ скоро въ кжщи,

Дори да отпрегне

Волове татко. Марко

Тебе она чекатъ.“

Влѣзе Марко въ малки кжщи,

У прагътъ застана . . .

Се уплаши. Ганка шептатъ:

„Слава. . . слава богу!

Ходи вамо, ти не бой се,

Излѣзи вѣнъ ти Като.

Имамъ нѣщо да го питамъ,

Нѣщо да му кажамъ.“

Вѣнъ излѣзе Катерина,

Марко се наведна

Надъ глава на ратакия.

„Марко, погледни ти,

1867 Москва.

Гледай ти на мене Марко.

Гледашъ, какъ съмъ слаба?

Я не съмъ Ганна, Марко,

Не съмъ ратакия,

Я . . .“ та и онѣмъ си.

Марко плакалъ, ве се чудилъ...

Тя пакъ очи откри.

Пулитъ му се и го гледатъ —

Сълзи се пролиха.

„Прости мене! Я се мжчехъ,

Цѣлъ вѣкъ въ чужда кжща...

Прости мене, милй сине!

Я! . . съмъ твоя майка.“

Па замълкна . . .

Онѣмълъ бѣ,

Полудѣлъ бѣ Марко,

И земя се стресе.

Падна Марко надъ майка си —

Майка вече спѣше.

[Читалище]

Ягоди.

Пойде моя мила

Ягоди да беритъ

Въ шумица зелена.

Забоде се остро,

Забоде се търнче

Въ бѣличка и нога.

Тя не може, драга,

На нога да стѣпнѣтъ.

„Ахъ ти търне, търне,

Търне остро, защо

Мене болка стори?

А за това я отъ коренъ,

Остро търнче, тебе,

Тебе ще измъкнамъ“

— „Драга ми, почакай,

Чекай тамъ подъ сѣнка

Въ шумица зелена.

А я ще се загнамъ

Тамо въ поляна

По бѣло ми конче.

Мое бѣло конче

Во поляна паситъ,

Паситъ гжста трава“

А моята драга

Подъ сѣнка, въ прохлада

Мило либе чакатъ.

И въ шумица тихо

Почна моя драга,

Почна да се плачитъ.

„Ахъ“, ще речитъ майка,

„Несрекня ти рожбо!“

Всѣкога ми мама,

Велѣше ми мама:

„Чувай се отъ момци!“

— „Защо да се чувамъ, Пазамъ я отъ момци, Га сетъ люди добри? “— А я дойдохъ на конь, На конь какъ снѣгъ бѣлий. Скокнахъ я отъ коня, Вързахъ го за дърво Съ сребрена му юзда. Погърлихъ девойка, Постиснахъ я въ гърди И уста целувахъ. И мома забрави, Мома хубавица,	Въ нога отъ търнъ болка. Млади, милквахме се, Млади, любихме се Дори сълнце зайде. „Айде драгий, бърже Бърже ходи дома, Сълнце тамъ вечъ зайде.“ Скокнахъ бърго на конь, На конь какъ снѣгъ бѣлий, Взехъ си моя драга, Взехъ я во прегръдки, Ойдохъ съ нея дома.
---	--

[Читалище.]

Магьосана.

(отъ Шевченко).

Викатъ та стенкатъ Днѣпъръ широкий,
 Лютий ми вѣтеръ завѣватъ,
 Върби високи долу наведватъ,
 Облакъ, какъ гори, подкреватъ.
 А въ тая доба мсецеътъ бледенъ
 Низъ облакъ гукъ-тамъ е сяелъ,
 Исто какъ корабъ въ сине ми море
 То изнирнувалъ, то се е давилъ.
 Трети ми пѣтли не бѣха пѣли,
 Всѣгде бѣ тъмно, всѣгде бѣ глухо,
 Само въ шума звѣри ревѣха,
 Скърцаше нѣгде тамъ ясенъ-дърво.

Въ такава доба по гората
 Окол' тая шума,
 Чърно-бѣло надъ водата
 Нѣщо се виднѣйтъ.
 Негли вила е излѣгла
 Майка си да баратъ,
 Негли чекатъ момче младо
 Него да уморитъ.
 То не било самовила,
 Тамъ девойка ходитъ,

Тя сама не знайтъ, клета,
 (Завражена била),
 Тя сама не знайтъ, луда,
 Какво нѣщо правитъ.
 Такъ магьосала е нея
 Вражалката стара:
 Дома да не седитъ, гжжитъ,
 Вѣнка да излѣгватъ,
 Да се скитатъ въ поле, въ полнощъ
 И съ дрѣмка да чекатъ
 Млада си козака,
 Що отишелъ на чуждина,
 Та нея оставилъ.
 Обреколъ се да се върне.
 Мож' да е загиналъ!
 Не се покриха сосъ саванъ
 Козацки му очи,
 Лице не измиха бѣло
 Девойкини сълзи;
 Орелъ му очи изкълвалъ
 Срѣдъ чуждо ми поле,
 Снага му вълци изѣли —
 Таковъ нему ризикъ.
 Нощъ, а клета девойка
 Все него си чакатъ.
 Не ще я либе ѝ вѣрно,
 Не ще я пригърнитъ,
 Нѣма ни дълга ѝ коса
 То да разплетитъ,
 Ни нейна гиздава глава
 Съ кърпа да вързитъ,
 Не въ постеля — во могила
 Сирота ще легнитъ.

Таковъ нейзе ризикъ . . . о боже мой мили!
 Защо, боже, мжчишъ ти та хубавица?
 За то л', что такъ силно она залюбила
 Козацкитѣ очи? . . . Прости ѝ о боже!
 Та кого да любитъ? Ни майка, ни татка —
 Едничка е, какъ птица во край далечень.
 Прати ѝ ти срека, — она е още млада,

Че чуждитѣ люди ще ѝ се смѣятъ.
 Заръ крива е птица, що гължба любить?
 Заръ кривъ е той гължбъ, що соколъ го убилъ?
 Гължбица гукатъ и тжжитъ по него,
 Па летатъ, го баратъ во шуми широки,
 Тя мислитъ — гължбъ се е заскиталъ.
 Честита тя птица: високо тя летатъ,
 Достигватъ до бога — за либе си питатъ.
 А клета девойка, кого ще питатъ?
 И кой ще ѝ каже, кой може да знае,
 Где либе ношува: во тъмна ли гора,
 Ил' въ Дунава бистъръ онъ коня пои си,
 Ил', може, залюбилъ онъ друга девойка,
 А нея забравилъ и черни ѝ вежди?
 Да бѣше тя имала орлови криля,
 Задъ синето море нашла би мило си либе;
 Убила би нея, любила би него
 И жива би легнала съ него во гробътъ.
 Не такъ сърдце любить: то другий не пущатъ,
 Не такъ оно искатъ, какъ господъ намъ даватъ.
 Не ще то животъ си, не ще то да тжжитъ.
 „Тжжи! Дума му казватъ и мжка му даватъ.“
 О, боже мой, милий! Таква твоя воля,
 Таковъ ѝ е ризикъ, таква ѝ е срека.

Она все токо ходитъ, нѣми уста ѝ,
 А Днепъръ широкий заспалъ и утихналъ.
 И вѣтъръ разтералъ чърнитѣ мъгли
 И легналъ при море да си почине,
 А месецъ по небо шетатъ и сягетъ
 Надъ бистрата вода, надъ шума зелена.
 Все около пусто, все около нѣмо . . .
 Зададе се плескотъ . . . изъ Днепра широкий
 Малки дечица смѣйкисъ излѣгли.
 „Хайде да се грѣйме!“ викнаха тѣ.
 „Сълнце вечъ зайде.“ (Тѣ бѣха голи,
 Но съ гжсти коси — бѣха девойки).

.
 „Вси ли сте тука?“ майка имъ викатъ:

„Нека ми пойдимъ да търсимъ вечеря,

Па да поиграемъ,

Да се поразходимъ,

Да запѣмъ пѣсня :

Ухъ ! ухъ !

Сламенния духъ, духъ !

Родила е мене майка,

Некърстена хвърлила ме.

Месецъ, месецъ !

Златенъ месецъ !

Дойди при насъ да вечеряшъ,

У насъ има козакъ младий,

Онъ си спава тамъ во търски,

На пърстътъ му сребренъ пръстенъ ;

Младичекъ е, чърновеждъ е,

Найдохме го вчера въ поле.

Въ чисто поле посвѣти ни,

Доръ вещици не си летятъ,

Доръ пѣтли не сж пѣли,

Посвѣти ни... Нѣщо ходитъ !

Нѣщо тамо подъ джбъ шава.

Ухъ ! ухъ !

Сламений духъ, духъ !

Родила е мене майка,

Некърстена хвърлила ме.“

Засмѣяха се вражски дщерки. . .

Шума се отзва ; пискотъ, викотъ,

Вихри — вили, самовили

Се задскриха тамъ подъ джбътъ.

Се затулиха и гледатъ :

Нѣщо се виднѣитъ,

Нѣщо лазитъ тамъ по дърво,

На връхъ си застана.

То е било та девойка,

Коя въ сънъ си бладатъ.

Ето така я завражи

Старата вражалка !

До самийтъ връхъ се качи. . .

Забодѣ я въ съдрце !

Се опули п' околия

И си слѣзе долу,

А край джбътъ вихри вили,

Мълчкомъ чекаха я;
 Хванаха си тѣ девойка,
 Па я умориха.
 Пулѣха се, чудѣха се
 На нейната хубость. . .
 Па запѣха трети пѣтли —
 Тѣ се скриха въ вода.
 Си запѣя сколовранецъ,
 Нагоре летайки;
 Закукува кукавица,
 Тамъ на джбъ седейки;
 Си запѣя славей-пиле —
 Месецътъ си зайде;
 А задъ гора тамъ чърнѣвить,
 Орачъ пѣсня пѣвить.
 Чървенѣвить то надъ гора
 Где ходили Лѣси,
 Замодрѣли по-надъ Днѣпъръ
 Гробове високи.
 Зашумѣ си и джбрава,
 Та и гжсти лози.
 А девойка спить подъ джбътъ,
 Край друмътъ широкъи,
 Сънъ дълбокъ е хваналъ нея,
 Кога та не чуегъ,
 Какъ кукуватъ кукувица. . .
 Тежко е заспала,
 Въ тая доба, низъ джбрава
 Козакъ идить — вяхатъ;
 А подъ него конъ му вранъи
 Одвай, одвай стѣпватъ.
 „Уморенъ си ти, другарю!
 Днесъ ще си починимъ.
 Близко домъ ни, где девойка
 Врата ще отворить.
 Мож' би тя ги отворила
 Другему, не мене. . .
 Бърже, коню, бърже коню
 Хитай, коню, дома!“
 Уморилъ се конъ му вранний,

Идитъ, сопнуватъ се —
 А во сърдце у козака
 Лежитъ люта змия.
 „Ето джбътъ гжстолити,
 Ето, боже милий!
 Вижъ заспала е, чекайки,
 Гължбица моя!
 Конъ остави, па до нея:
 „Боже, милий боже!
 Викатъ па целувагъ нея...
 Нищо не помагатъ!
 Защо боже отлжчиха
 Мене тѣ отъ нея!
 Се засмѣя, па се загна,
 Бухна съ чело джбътъ.

Ходатъ девойки въ поле да жниятъ,
 Пѣсни си пѣятъ ходейки,
 Какъ сина изпращала майка,
 Какъ нощемъ билъ се съ татари.
 Ходятъ — а тамъ при джбътъ зелений
 Конъ му стоитъ си ухилень.
 А около коня лежитъ младий
 Козакъ сосъ млада девойка.
 А млади моми тихо си лазятъ.
 Щѣше се нимъ да ги уплашатъ,
 Видѣха моми, че тѣ сж мъртви.
 — Бѣгайте нозе! Казаха тѣ.
 Сбираха се тамъ другарки,
 Сълзитѣ си бришатъ;
 Сбираха се и другари,
 Яма имъ копаятъ,
 И попове съ кърсти въ ржце
 Удриха въ клепала.
 Па ги честно заровиха,
 Какъ що законъ даватъ.
 И насипаха край друмътъ
 Две могили въ нива.
 Нѣма никой да попитатъ,
 Защо сж убити?
 Насадиха надъ козакътъ

Ясика и яворъ,
 А надъ глава у девойци
 Цървена калинка.
 Па долетватъ кукавица
 Надъ нихъ да кукуватъ;
 И долетватъ славей — пиле
 Пѣсни тамъ си пѣить,
 Дор' изгрѣить въ небо мѣсець,
 Дор' изъ Днепъръ самовили
 Си излѣзатъ да се грѣить.

[Читалище.] III г. кн. 12.

Китчица.¹

Отъ леси царски вѣтрець си вѣе.
 Тича момиче на рѣка,
 Налива вода въ ковани ведра,
 А кжде нея китчица плава
 Отъ теменуга и отъ трендафилъ.
 И се наведе да лови китка;
 Падна, ахъ падна, въ хладна водица.
 Ако да знаехъ, китчице красна,
 Кой те е садилъ въ крѣхка земица,
 Нему бихъ дала пръстенче злато;
 Ако да знаехъ, китчице красна,
 Кой те е вързалъ съ лекичка,
 Нему бихъ дала отъ коса иглица:
 Ако да знаехъ, китчице красна,
 Кой те е пусналъ въ хладна водица,
 Вѣнецъ отъ глава нему бихъ дала.

[Читалище.]

Калинка.

(Отъ Шевченко)

„Защо ти ходишъ на могила?“ Гължбица сивокрила?“
 На сила майка говорила, — Такъ, мамо, такъ!
 „Защо ти идейки плачешъ, И изнов' ходила,
 Защо ти нощемъ хвъркувашъ, А майка плачеше чекайки.

¹ Воленъ преводъ изъ „Краледворска ржкопись“ (Вж. по-горе, стр. 140, другъ, по-точенъ преводъ на сжщата пѣсень).

Не сънъ-травѣ на могила
Нощемъ си разцвѣтватъ,
То девойка ми сгодена
Калинка си садитъ
И съсъ сълзи я поливатъ
И господа молитъ:

„Прати, боже, дъждъ ти
[нощемъ]

И дребнитъ роси,
Да се хванитъ калинка ми,
Да разпуститъ гранки.
Можъ, какъ птица, ще

[прилетнитъ]
Отъ той свѣтъ мой драгъи,
Я ще свиямъ гнѣздо нему
И ще го прегърнамъ,
Двама ние ще си пѣемъ
Въ гнѣздо на калинка,
И ще плачемъ, ще говоримъ,
Бога ми ще хвалимъ.“

А калинка хванала се,
Гранки си разпусна.
Три години на могила
Девойка ходила.
На четвърта не сънъ-травѣ
Нощемъ си разцвѣтватъ,
То девойка сосъ калинка
Плачитъ, разговаратъ:
„Ти широка, ти висока,
Ти моя калинко,
Не съ вода ти рано угромъ
Поливана бѣше!

Москва, 6 февруарий 1874 г.

Но широки сълзи-рѣки
Поливаха тебе.
Нихъ сосъ слава, та лукава
Леди отнесоха.
Осмѣяха си другарки
Своя си другарка,
Осмѣяха и чървена,
Моя ми калинка.

Такъ вземи ти моя глава,
Сосъ роса измий я
И съ широки твои гранки
Отъ сълнце закрий я.
Ще ме наидатъ, ще заровятъ,
Мене ще осмѣятъ,
А широки твои гранки
Деца ще разкъсатъ.“

Не сънъ-травѣ тамъ предъ
[изгрѣвъ]

Отцвѣтѣ, повѣхна,
То девойка на могила
Да плаче престана,
Престана да лиетъ сълзи
И силно да любитъ;
На вѣкъ-вѣки на могила,
Сосъ сълзи умита,
Умори се та и задрѣма. . .

Изъ-задъ шума сълнце стана,
Люди работѣха вставайки,
А майка не легнала,
Да вечерятъ — чекала е щерка
И силно плакала чекайки.

[Изъ в. „Вѣкъ“, бр. 12.]

Дума.

(Отъ Шевченко)

Вѣтре буйний, вѣтре буйний!	Ак' загина чѣрновеждий,
Ти съ море говоришъ,	И я ще загинамъ.
Разбуди го, зайграй съ него,	Тогай носи моя душа
Питай сине море,	Тамъ, где мойтъ драгйи,
Оно знайтъ, где мой драгйи,	Какъ чѣрвената калинка
Че го е носило;	Надъ гробъ насади ме.
Ще ти кажитъ сине море	По-лесно е въ чуждо поле
Где е дѣло него.	Сирачка да лежить
Ак' то драгйи ми удави,	Тамъ, надъ него милата му
Убий сине море;	Ще стоить какъ цвѣте.
Я ще търсамъ свое либе,	И какъ цвѣте, какъ калинка
Ще потопамъ жалость,	Ще цвѣтамъ надъ него,
Ще потопамъ чѣренъ ризикъ...	Да н' го печить чуждо сѣлнце,
Ак' го найдамъ, ще прегърнамъ,	Да не тѣпчатъ люди.
На сѣрдце му я ще умрамъ.	Я надъ вечеръ ще примѣлкнамъ,
Тогай, вѣлно, носи съ него	Утромъ ще поплачамъ,
Тамъ, где вѣтеръ вѣить!	А щомъ сѣлнце си изгрѣе —
Ако л' драгйи на брѣгъ другйи,	Сѣлзи ще избришамъ,
Буйний вѣтре, знаешъ	Никой не ще видить!
Где онъ ходить, что онъ	Вѣтре буйний, вѣтре буйний!
[править,	Ти съ море говоришъ,
Съ него ти говоришъ.	Разбуди го, зайграй съ него,
Ако плачить и я плачамъ;	Питай сине море...
Ако л' не — я си пѣямъ;	

Москва, 21 апрѣль 1874.

[в. „Вѣкъ“.]

Изъ Шевченко.

Ой зацо си почѣрнѣло	А мърши — не гибать.
Ти зелено поле?	Почѣрнѣхъ си я, зелено,
— Почѣрнѣхъ си, я отъ кърви	То за ваша воля. . .
За ваша свобода.	Изново я ще зеленѣямъ,
Окол' мѣсто Берестечко	И никога вие
На четири мили,	Ще нѣмате воля. . .
Мене славни Запорожци	Орате ще вие мене
Съ снаги си покрили.	Тихомъ и орайки
Още мене гарванъ-птици	Ще прокълнувате вие
Отъ полнощъ покриха. . .	Свой си ризикъ чѣренъ.
Кълватъ очитѣ козацки,	

Москва, 1 маѣя, 1874,

[в. „Вѣкъ“.]

Стихотворения на Жинзифовъ въ руски преводъ.

На смерть юноши.

О благодатный край, Болгарія святая!
Отчизна милая, отчизна дорогая!
Свершится ли твоя проклятая судьба?
Богъ отвратилъ лицо; сама же ты — раба.

Иль силы нѣтъ въ тебѣ — промчались дни былые?
Увы! сыны твои — побѣгли малодое —
Напрасно шлютъ тебѣ съ чужбины свой привѣтъ:
Проклятая судьба ихъ губить въ цвѣтѣ лѣтъ.

И сходятъ въ мракъ могилъ святыхъ души эти,
Едва начавъ свой путь, почти не живъ на свѣтѣ,
Имъ хочется служить странѣ своей родной,
А смерть стражеетъ ихъ, хоронитъ подъ землѣй.

Онъ тихо угасалъ: ужъ смерть надъ нимъ носилась,
Въ больной его груди чуть слышно сердце билось,
А онъ все говорилъ, страдая и скорбя:
„Какъ сильно я люблю, Болгарія, тебя!“

Изъ поэмы „Кровавая рубашка.“

„Сынъ, слова мои ти помни,
Сердцемъ исповѣдай,
А придѣшь домой — отцу ихъ
Передай, повѣдай!
Если онъ богатъ и знатенъ,
Полонъ силъ — быть можетъ —
Онъ въ бѣдѣ моей великой
Бѣдной мнѣ поможетъ;
Если жъ — нѣтъ, то самъ ты, сынъ мой,
Какъ почувешь силы,
Сердце вспыхнетъ и прихлынетъ
Свѣжей крови въ жилы,
Можетъ быть ты самъ отплатишь
Моему злодѣю . . .

Много дней, годовъ, могилы
 Роковой чернѣе,
 Полныхъ мукъ, невзгодъ и горя
 Я перестрадала,
 Прежде чѣмъ такою старой
 Я старухой стала.
 Много въ жизни я видала,
 Много испытала
 Я съ-тѣхъ поръ, какъ стала, помнишь, —
 Помнишь горе стала,
 Я не знала въ жизни счастья;
 Солнце не свѣтило . . .
 Но всего я не съумѣю
 Разказать какъ было,
 Да притомъ еще и слёзы
 Сердце разрываютъ,
 Не даютъ всего припомнить,
 Память затымѣваютъ . . .“
 Тутъ взяла старуха съ полки
 Сумку шерстяную
 И изъ сумки той . . . сказать ли?
 Нѣтъ, не утаю я! . . .
 Молча вынула . . . припомнить
 Не могу безъ страху! . . .
 Всю испачканную кровью
 Винула рубаху,
 Что была въ минуту смерти
 На ея на сынѣ,
 Горячо любимомъ ею
 И тогда и нынѣ.
 И была рубаха съ верху
 До низу покрыта
 Вся запёкшеюся кровью,
 Кровью вся облита.
 Я взглянулъ — упало сердце,
 Смолкло и застыло,
 И уста вдругъ стали нѣмы,
 Нѣмы какъ могила.
 Что за злая, роковая,
 Горькая судьбина!

Тяжко жить тебѣ на свѣтѣ:
 У тебя нѣтъ сына!
 Я кровавую рубаху
 Пожираль очами,
 Осязалъ её и гладиль
 Робкими перстами,
 А старуха неутѣшно
 Слёзы льётъ — роняетъ
 На кровавую рубаху,
 Стонетъ, причитаетъ:

„Ты одинъ былъ у родимой —
 Вольный вѣтеръ въ полѣ. . .
 И вотъ нѣтъ тебя, мой милый,
 Нѣтъ на свѣтѣ болѣ!
 Пуля турчина на вылетъ
 Грудь твою пробила,
 Сабля на двѣ половины
 Тѣло разрубила.
 И упалъ ты на порогъ
 Шалаша родного,
 Испустилъ нѣмую душу,
 Не сказавъ ни слова
 Ни родимой, ни невѣстѣ!
 Боже, совершилось!
 Точно кровь овечки кроткой,
 Кровь его пролилась. . .
 Я ждала тебя, мой милый,
 Три дня и три ночи —
 Не дождалась, не взглянула
 На твои я очи!
 Для того ли, мой желанный,
 Я тебя вскормила?
 Для того ли днемъ и ночью
 Твой покой хранила?
 Для того ль я хлопотала
 О твоей невѣстѣ?
 Ты любилъ её — видался,
 Съ ней гуляя вмѣстѣ.
 Боже правый, предъ Тобою

Чѣмъ я провинилась?
Видно тяжкое проклятье
Громомъ разразилось!
Знать, она не захотѣла,
Горькая судьбина,
Чтобъ ввела я въ домъ хозяйку
И подругу сына.
И вотъ маюсь я на свѣтѣ,
И стеной кукушкой
Все кукую днемъ и ночью
Подъ моей избушкой. . .“

(Изъ сборника на Н. В. Гербель, „Поэзія Славянъ“).

Цена 50 лева

Скенирано за:

www.strumski.com

Библиотека „Струмски”
е създадена в памет на
загиналите за Родината.

Voivode Dimiter Madjarov before the remains of two comrades in arms killed in the battle of Ferres